

Finansutskottets betänkande

1985/86:5

om datapolitik (prop. 1984/85:
220 och 1984/85:225 delvis)

FiU
1985/86:5

Sammanfattning

Utskottet godkänner i detta betänkande regeringens förslag (proposition 1984/85:220) till riktlinjer för den framtida datapolitiken. Företrädarna för moderata samlingspartiet, centerpartiet och vänsterpartiet kommunisterna reserverar sig mot beslutet och redovisar egna alternativ till riktlinjer i enlighet med i ärendet väckta motioner. I ett särskilt yttrande redovisar företrädarna för folkpartiet sin syn på förslaget till riktlinjer.

Utskottet behandlar i detta betänkande dessutom ett antal motioner som väckts under den allmänna motionstiden. Konstitutionsutskottet har med eget yttrande överlämnat motioner som berör datatekniken och konsekvenserna av denna i olika avseenden.

De motioner som tar upp ADB och offentlighetsprincipen, ADB och den personliga integriteten, samkörningar av olika register, försäljning och massuttag av uppgifter från personregister och liknande frågor avstyrks av finansutskottet på förslag av konstitutionsutskottet med hänvisning till det uppdrag som givits data- och offentlighetskommittén.

Inledning

I detta betänkande behandlar utskottet

dels proposition 1984/85:220 om datapolitik,

dels proposition 1984/85:225 om statsförvaltningens användning av ADB m. m. i vad avser hemställan under 3,

dels de med anledning av proposition 1984/85:220 väckta motionerna

1984/85:3243 av Rune Rydén (m) och Lennart Blom (m),

1984/85:3244 av Göthe Knutson m. fl. (m),

1984/85:3245 av Bengt Kindbom m. fl. (c),

1985/86:23 av Lars Tobisson m. fl. (m), i vad avser yrkandena 1–3, 5 och

6,

1985/86:24 av Sivert Andersson (s),

1985/86:25 av Björn Molin (fp) och Margitta Edgren (fp),

1985/86:26 av Gunnar Hökmark (m), i vad avser yrkandena 1 och 3–7,

1985/86:27 av Lars Werner m. fl. (vpk),

dels de med anledning av proposition 1984/85:225 väckta motionerna

1985/86:33 av Lars Werner m. fl. (vpk), i vad avser yrkandena 2 och 3,

1985/86:35 av Björn Molin (fp) och Margitta Edgren (fp), i vad avser yrkande 1,

1985/86:36 av Gunnar Hökmark (m), i vad avser yrkande 2,

1985/86:37 av Lars Tobisson m. fl. (m), i vad avser yrkandena 1, 2 och 5,

dels de under allmänna motionstiden väckta motionerna

1984/85:949 av Lars Werner m. fl. (vpk) om data- och elektronikutvecklingen,

1984/85:2233 av Lars Tobisson m. fl. (m) om åtgärder för att åstadkomma kostnadssänkningar inom den offentliga sektorn, i vad avser yrkandena 1 och 2,

1984/85:2750 av Bengt Kindbom m. fl. (c) om decentralisering av System S och SLÖR.

Utskottet har berett konstitutionsutskottet, justitieutskottet, försvarsutskottet, utbildningsutskottet, arbetsmarknadsutskottet och näringsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1984/85:220 jämte motioner. Försvarsutskottet har även beretts tillfälle att yttra sig över proposition 1984/85:225 jämte motioner. Justitieutskottet och arbetsmarknadsutskottet har avstått från att avge yttrande.

Inkomna yttranden återfinns som *bilagor* till betänkandet.

Konstitutionsutskottet har med sitt yttrande (KU 1985/86:5 y) överlämnat följande motioner:

1984/85:452 av Ulf Adelsohn m. fl., i vad avser yrkande 11,

1984/85:572 av Lena Öhrsvik (s),

1984/85:1177 av Christer Eirefelt (fp) och Lars Ahlström (m),

1984/85:1493 av Bengt Westerberg m. fl. (fp),

1984/85:2232 av Lars Tobisson m. fl. (m),

1984/85:2717 av Gunnar Hökmark (m), i vad avser yrkandena 1–7,

1984/85:2718 av Gunnar Hökmark (m),

1984/85:2749 av Bengt Kindbom m. fl. (c).

Propositionerna

I proposition 1984/85:220 har regeringen

1. efter föredragning av statsrådet Ingvar Carlsson föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer för den framtida datapolitiken som har angetts i propositionen,

2. efter föredragning av statsråden I. Carlsson, Wickbom, Boström, Hjelm-Wallén, Leijon, Gradin, Peterson och Holmberg berett riksdagen tillfälle att ta del av vad som har anförts om datapolitik i huvudprotokollet och i de underprotokoll som redovisats i bilagorna 1–6.

I proposition 1984/85:225 har regeringen efter föredragning av statsrådet

Holmberg berett riksdagen tillfälle att — såvitt nu är i fråga — ta del av vad som anförts i propositionen om statsförvaltningens användning av ADB m. m.

FiU 1985/86:5

I proposition 220 anges följande riktlinjer för den framtida datapolitiken.

När det gäller användningen av *datatekniken i arbetslivet* är det viktigt att det utvecklas system och program som främjar de anställdas kompetens och ansvar. Tillgången till personal med erforderlig kompetens skall tryggas inom viktiga områden. Vidare skall breddutbildningen stimuleras, inte minst för att stärka kvinnornas ställning på arbetsmarknaden och öka handikappades möjligheter att förvärvsarbeta.

För att *fördjupa demokratin* och *förnya den offentliga sektorn* bör datatekniken användas för att förbättra medborgarnas tillgång till information, förbättra kvaliteten på service till medborgarna och förbättra effektiviteten i den offentliga verksamheten. Strävan bör vara att decentralisera datakraften.

Vad gäller *utbildning* skall datautbildningen i grundskola, gymnasieskola och högskola få en sådan omfattning och inriktning att den motsvarar de förväntade behoven. Lärarrekryteringsfrågorna måste här uppmärksammas särskilt. Vidare är det viktigt att skolan får tillgång till lämplig programvara.

När det gäller utbyggnaden av *data- och telekommunikationer* krävs en långsiktig planering och uppföljning.

När det gäller *forskning* skall — förutom av vad som framgår av regeringens skrivelse om ett informationsteknologiskt program — särskilt möjligheterna att utnyttja datatekniken för att stödja och vidareutveckla de anställdas yrkeskunskaper undersökas. Forskningen beträffande datateknikens användning som stöd vid funktionsnedsättningar hos människor och som undervisningshjälpmedel skall också främjas.

Datateknikens användning skall utformas med full respekt för den enskildes *personliga integritet*. Det är viktigt att användningen av datateknik på arbetsplatser inte tillåts bli ett hot mot den personliga integriteten.

För att minska *sårbarheten* skall man eftersträva att decentralisera stora datorsystem och standardisera utrustning, programspråk och operativsystem.

Det är viktigt att Sverige har en hög nivå på *forskningen och den tekniska utvecklingen* inom vissa för telekommunikationer, försvarsmakten och näringslivet strategiska områden inom informationsteknologin. Inom andra områden bör man ha en hög kompetensberedskap. För att säkerställa detta kommer regeringen att utarbeta ett informationsteknologiskt handlingsprogram.

Motionerna

Riktlinjer för den framtida datapolitiken

1985/86:26 av Gunnar Hökmark (m), vari hemställs

1. att riksdagen avslår regeringens förslag till riktlinjer för den framtida datapolitiken.

1985/86:27 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställs

FiU 1985/86:5

3. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen rörande datorisering och klassmakt.

1984/85:949 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställs att riksdagen hos regeringen begär ett samhällspolitiskt program för datoriseringens fortsatta utveckling med sikte på att stödja en förstärkning av löntagarnas situation, det demokratiska folkinflytandet och den nationella självständigheten.

1984/85:3244 av Göthe Knutson m. fl. (m), vari hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att 1979 års datapolitiska beslut också i fortsättningen bör ligga till grund för datapolitiken.

1984/85:3245 av Bengt Kindbom m. fl. (c), vari hemställs

1. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om målsättningen för och behovet av en helhetssyn på datapolitiken.

Datadelegationen

1984/85:3245 av Bengt Kindbom m. fl. (c), vari hemställs

3. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om bibehållande av datadelegationen.

Offentlighetsprincipen och ADB, tryckfrihetsförordningen

1985/86:25 av Björn Molin (fp) och Margitta Edgren (fp), vari hemställs

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen och därmed data- och offentlighetskommittén till känna vad i motionen anförts om vidgad tillgång till offentlig information, med särskild uppmärksamhet på integritetskänsliga och sekretessbelagda uppgifter.

1985/86:26 av Gunnar Hökmark (m), vari hemställs

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående en striktare tillämpning av de krav offentlighetsprincipen ställer.

1985/86:33 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställs

2. att riksdagen hos regeringen anholder om ett konkret program för att framdeles garantera innehållet i offentlighetsprincipen under den fortsatta datoriseringen i statsförvaltningen.

1984/85:572 av Lena Öhrsvik (s), vari hemställs att riksdagen hos regeringen begär en skyndsam översyn av tryckfrihetsförordningens tillämpning på dataprogram och hithörande frågor.

1984/85:1493 av Bengt Westerberg m. fl. (fp), vari hemställs

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om datahantering och offentlighetsprincipen.

Myndigheternas försäljning av uppgifter från personregister

FiU 1985/86:5

1985/86:26 av Gunnar Hökmark (m), vari hemställs

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående myndigheters försäljning av personuppgifter.

1984/85:2718 av Gunnar Hökmark (m), vari – med hänvisning till motive-
ringen i motion 1984/85:2717 – hemställs att riksdagen hos regeringen begär
åtgärder för att myndigheters kommersiella försäljning av statistik baserad
på insamlade personuppgifter skall upphöra.

Registeransvar, rättelse i personregister m. m.

1985/86:25 av Björn Molin (fp) och Margitta Edgren (fp), vari hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen
anförts om tillämpning av datalagen för att åstadkomma ett förbättrat skydd
för den personliga integriteten.

1984/85:452 av Ulf Adelsohn m. fl. (m), vari hemställs

11. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad
som i motionen anförts om en översyn av reglerna för ansvarighet vid förande
av dataregister.

1984/85:1493 av Bengt Westerberg m. fl. (fp), vari hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i
motionen anförts om tillämpning av en striktare praxis av skadeståndsregeln i
datalagen,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om en komplettering av 10 §
datalagen om rätt till registerutdrag i enlighet med motionens förslag.

1984/85:2717 av Gunnar Hökmark (m), vari hemställs

1. att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts
angående den enskildes rätt till personuppgifter om sig själv,

2. att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts
angående andra sökbegrepp än personnummer i SPAR,

4. att riksdagen hos regeringen begär en utredning angående olika
välfärdssystemens inverkan på den enskildes integritet,

6. att riksdagen hos regeringen begär lagförslag som innebär att särskild
registerförare skall finnas för personregister.

1984/85:3244 av Göthe Knutson m. fl. (m), vari – såvitt nu är i fråga –
hemställs

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i
motionen anförts om dataindustrin, telemonopolet och integritetsskyddet
med avslag på propositionens förslag i motsvarande delar.

Samkörning av personregister

1985/86:23 av Lars Tobisson m. fl. (m), vari hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att systemet med
särskilda registerlagar väsentligt utvidgas i syfte att ytterligare begränsa

utrymmet för samkörningar.

1984/85:1177 av Christer Eirefelt (fp) och Lars Ahlström (m), vari hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen begära ändring i datalagen så att samkörning av ADB-register, vilka berör företagsförhållanden, endast tillåts om Företagens Uppgiftslämnardelegation tillstyrkt detta.

1984/85:1493 av Bengt Westerberg m. fl. (fp), vari hemställs

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om samkörning mellan register och personuppgifter.

1984/85:2232 av Lars Tobisson m. fl. (m), vari hemställs

1. att systemet med särskilda registerlagar väsentligt utvidgas i syfte att ytterligare begränsa utrymmet för samkörning.

1984/85:2717 av Gunnar Hökmark (m), vari hemställs

7. att riksdagen ger regeringen till känna att dispensgivning för datasamkörningar bör vara mer restriktiv än vad som hittills varit fallet.

1984/85:2749 av Bengt Kindbom m. fl. (c), vari hemställs

1. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om uppskov med införande av nya regler i datalagen m. fl. lagar i avvaktan på resultatet av DOK:s arbete.

1984/85:3243 av Rune Rydén (m) och Lennart Blom (m), vari hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att systemet med särskilda registerlagar väsentligt utvidgas i syfte att ytterligare begränsa utrymmet för samkörningar.

1984/85:3245 av Bengt Kindbom m. fl. (c), vari hemställs

2. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om uppskov med införandet av nya tillämpningar baserade på personnummer, samkörning av dataregister m. m. i avvaktan på DOK:s förslag.

Begränsning av uppgiftslämnandet

1985/86:23 av Lars Tobisson m. fl. (m), vari hemställs

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att myndigheternas rätt att insamla, registrera, lagra och vidarebefordra personuppgifter begränsas,

3. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en delegation med uppgift att föreslå minskningar i medborgarnas uppgiftsskyldigheter och därigenom stärka den enskildes integritetsskydd.

1985/86:26 av Gunnar Hökmark (m), vari hemställs

5. att riksdagen hos regeringen begär förslag till åtgärder för att begränsa myndigheters rätt att insamla, registrera, lagra och vidarebefordra personuppgifter.

1984/85:2232 av Lars Tobisson m. fl. (m), vari hemställs

2. att myndigheternas rätt att insamla, registrera, lagra och vidarebefordra personuppgifter begränsas,

3. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en delegation med uppgift att föreslå minskningar i medborgarnas uppgiftslämnande för att därigenom stärka den enskildes integritetsskydd och rättssäkerhet.

1984/85:2717 av Gunnar Hökmark (m), vari hemställs

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till åtgärder för att begränsa uppgiftslämnandet,

5. att riksdagen hos regeringen begär lagförslag som innebär att särskild lag skall krävas för uppgiftsinsamling och registrering.

1984/85:2749 av Bengt Kindbom m. fl. (c), vari hemställs

2. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om inriktningen av offentliga sektorns utveckling.

1984/85:3243 av Rune Rydén (m) och Lennart Blom (m), vari hemställs

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att myndigheters rätt att insamla, registrera, lagra och vidarebefordra personuppgifter begränsas,

3. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en delegation med uppgift att föreslå minskningar i medborgarnas uppgiftsskyldigheter och därigenom stärka den enskildes integritetsskydd och rättssäkerhet.

Besvärinstans vid talan mot datainspektionens beslut

1985/86:23 av Lars Tobisson m. fl. (m), vari hemställs

5. att riksdagen beslutar att regeringsrätten och icke regeringen skall vara besvärinstans i frågor rörande datalagen.

1984/85:2232 av Lars Tobisson m. fl. (m), vari hemställs

4. att riksdagen beslutar att med verkan fr. o. m. den 1 juli 1986 ändra 25 § datalagen, 23 § kreditupplysningslagen och 19 § inkassolagen (som samtliga har exakt samma lydelse) enligt följande som *Motionärernas förslag* betecknade förslag:

Nuvarande lydelse

Talan mot datainspektionens beslut föres hos *regeringen* genom besvär. Justitiekanslern får föra talan för att tillvarata allmänna intressen.

Motionärernas förslag

Talan mot datainspektionens beslut föres hos *regeringsrätten* genom besvär. Justitiekanslern får föra talan för att tillvarata allmänna intressen.

1984/85:3243 av Rune Rydén (m) och Lennart Blom (m), vari hemställs

4. att riksdagen beslutar att regeringsrätten och icke regeringen skall vara besvärinstans i frågor rörande datalagen, kreditupplysningslagen och inkassolagen i enlighet med motiveringar och detaljförslag i motion 1984/85:2232.

1985/86:25 av Björn Molin (fp) och Margitta Edgren (fp), vari hemställs

2. att riksdagen beslutar att socialstyrelsens arbete på ett centralt slutenvårdsregister bör upphöra i avvaktan på data- och offentlighetskommitténs förslag.

1985/86:26 av Gunnar Hökmark (m), vari hemställs

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående socialstyrelsens slutenvårdsregister,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående rätten att begära att den egna patientjournalen ej förs på data.

Utbildningsfrågor m. m.

1985/86:25 av Björn Molin (fp) och Margitta Edgren (fp), vari hemställs

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om breddutbildning inom dataområdet.

1985/86:27 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställs

5. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen rörande datorisering, kunskap och kultur.

1985/86:28 av Pär Granstedt m. fl. (c), vari hemställs

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts rörande satsningarna på breddutbildning i datafrågor.

Forskning om datoriseringens effekter

1985/86:28 av Pär Granstedt m. fl. (c), vari hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts rörande forskning om datoriseringens effekter.

Datatekniken och de handikappade

1985/86:25 av Björn Molin (fp) och Margitta Edgren (fp), vari hemställs

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om satsningar på informationsteknik för handikappade.

1985/86:29 av Bengt Lindqvist (s), vari hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av konkreta åtgärder för breddutbildning på handikappområdet, forskningen och utvecklingen, integreringen av handikappåtgärder i datapolitiken och handikapprepresentationen i referensgruppen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av en särskild utredning om de långsiktiga konsekvenserna och nödvändiga åtgärderna på datateknologins område för personer med funktionshinder.

1985/86:35 av Björn Molin (fp) och Margitta Edgren (fp), vari – med hänvisning till motiveringen i motion 1985/86:25 – hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nödvändigheten av att sårbarhetsberedningen får fortsätta sitt arbete tills nytt förslag till organisation och ansvar för sårbarhetsfrågor inom såväl den privata som offentliga sektorn presenterats.

1985/86:36 av Gunnar Hökmark (m), vari – med hänvisning till motiveringen i motion 1985/86:26 – hemställs

2. att riksdagen beslutar uttala sig för att sårbarhetsberedningen omvandlas till en nämnd, knuten till försvarsdepartementet.

1985/86:37 av Lars Tobisson m. fl. (m), vari – med hänvisning till motiveringen i motion 1985/86:23 – hemställs

5. att riksdagen beslutar att sårbarhetsutredningens uppgifter i dess helhet överförs till överstyrelsen för civil beredskap.

1984/85:3245 av Bengt Kindbom m. fl. (c), vari hemställs

4. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om sårbarhetsfrågornas fortsatta handläggning.

Telekommunikationer m. m.

1985/86:25 av Björn Molin (fp) och Margitta Edgren (fp), vari hemställs

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av förslag till vidgad forskning inom informationsbehandlingsområdet samt rörande större tillämpningsprojekt inom teleområdet,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av åtskillnad mellan televerkets myndighets- och marknadsmässiga verksamhet.

1984/85:2749 av Bengt Kindbom m. fl. (c), vari hemställs

3. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att en parlamentarisk utredning angående de framtida telekommunikationstjänsterna tillsätts i enlighet med vad som angetts i motionen.

1984/85:3244 av Göthe Knutson m. fl. (m), vari – såvitt nu är i fråga – hemställs

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om dataindustrin, telemonopolet och integritetsskyddet med avslag på propositionens förslag i motsvarande delar.

Teknikupphandling

1985/86:25 av Björn Molin (fp) och Margitta Edgren (fp), vari hemställs

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att välja de områden där teknikupphandling bör utnyttjas.

1985/86:24 av Sivert Andersson (s), vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna behovet av en snabb lagreglering av dataanvändningen i arbetslivet.

1985/86:27 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställs

1. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära en konkret bedömning av datoriseringens kvantitativa verkningar på sysselsättningen inom olika samhällssektorer,

2. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära ett program för att utveckla alternativa system och tillämpningar av datatekniken i enlighet med vad som anförs i motionen,

4. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som anförs i motionen rörande datorisering och kvinnors samhälleliga situation.

1985/86:33 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställs

3. att riksdagen hos regeringen anholder om ett utarbetat program för hur datorisering i statsförvaltningen skall kunna ske för att åstadkomma en mer demokratisk och jämlikhetsfrämjande arbetsorganisation.

Samordning av insatser för administrativ utveckling

1985/86:23 av Lars Tobisson m. fl. (m), vari hemställs

6. att riksdagen begär att regeringen genomför en strukturell översyn av de myndigheter som verkar inom området administrativ utveckling och rationalisering enligt i motionen anförda riktlinjer.

1984/85:2233 av Lars Tobisson m. fl. (m), vari – med hänvisning till motiveringen i motion 1984/85:2232 – hemställs

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om behovet av bättre samordning mellan skilda centrala myndigheter samt stimulans till administrativ utveckling.

Inriktning av den statliga sektorns ADB-användning

1985/86:37 av Lars Tobisson m. fl. (m), vari – med hänvisning till motiveringen i motion 1985/86:23 – hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om möjligheterna att åstadkomma kostnadssänkningar inom den statliga sektorn med hjälp av ADB och hemställer om ett åtgärdsprogram på detta område,

2. att riksdagen hos regeringen begär en sammanställning, med förslag till prioriteringar, av resursbehovet för omläggningar o. d. av statliga ADB-system under 1980-talet.

1984/85:2233 av Lars Tobisson m. fl. (m), vari – med hänvisning till motiveringen i motion 1984/85:2232 – hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om möjligheterna att åstadkomma kostnadssänkningar

inom den statliga sektorn genom förbättrad användning av ADB samt hemställer om ett åtgärdsprogram på detta område.

FiU 1985/86:5

1984/85:2750 av Bengt Kindbom m. fl. (c), vari – med hänvisning till motiveringen i motion 1984/85:2749 – hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen begära en utredning om decentralisering av de statliga redovisnings- och personalsystemen (S och SLÖR) till resp. användares olika myndighetsled.

1984/85:3245 av Bengt Kindbom m. fl. (c), vari hemställs

5. att riksdagen beslutar att begära att regeringen låter utarbeta strukturplaner för decentralisering av dataverksamheten inom den civila statsförvaltningen.

Utskottet

Riktlinjer för datapolitiken

Datatekniken har stor förändringskraft och räckvidd. Den kan påverka sysselsättning, arbetsmiljö och arbetsorganisation. Den kan förändra relationer mellan arbete, hem och fritid. Den kan medverka till ökad kunskap och påverka människors kommunikation. Datatekniken griper in överallt i samhället.

Datateknikens stora betydelse för samhället och den framtida utvecklingen leder till kravet på en övergripande datapolitik. Datafrågorna är till sin karaktär sådana att de spänner över olika områden. Datafrågorna har betydelse för områden som arbetsmarknad och arbetsmiljö, forskning, kommunikation, integritet och sårbarhet. Samtidigt är det viktigt att slå fast att datatekniken inte skall styra utvecklingen utan vara underordnad politiken på olika områden.

Som utskottet ser det bör riktlinjer för datapolitiken ange den utveckling för vilken datatekniken kan utnyttjas i riktning mot det som i propositionen kallas det goda samhället.

Det goda samhället kännetecknas bl. a. av en utveckling av datatekniken inom olika områden som tillsammans med höjd kunskapsnivå hos de anställda kan leda till att Sverige också i framtiden står sig gott när det gäller sysselsättning och konkurrenskraft.

Den nya tekniken kan skapa en ny arbetsorganisation som innebär ett mer decentraliserat ansvar. Alla på en arbetsplats kan göra ett bättre arbete än tidigare, tack vare att de har bättre tillgång till information.

Genom ny teknik och att svenska arbetare och tjänstemän främst konkurrerar med kvalitet i arbetet kan det i framtiden skapas utrymme för en standardhöjning både när det gäller löner och arbetsförhållanden. Möjligheten att tillgodose en arbetstidsförkortning kommer då att underlättas.

Även anställda som nu har enformiga arbetsuppgifter, till stor del kvinnor, kommer i ökad utsträckning att kunna ta på sig nya och mer omväxlande arbetsuppgifter.

Den nya tekniken kommer att i ökad utsträckning kunna stimulera till ökat kunnande och till mänsklig utveckling. Människorna kan efter hand vidareutveckla sina skilda kunskaper, eftersom de lär i arbetet. Möjligheten att lära kommer sannolikt att uppfattas som mycket värdefull och jämförbar med arbetsgemenskap och löneförmåner.

Att bo "avsidet till" blir inte längre ett lika stort hinder när det gäller människors frihet att välja mellan olika arbeten. Arbetena kan bli mer utspridda, alltefter människornas egna önskemål om var de vill bo, eftersom många arbetsuppgifter blir lätta att flytta. Sverige kan bli betydligt "rundare" genom att det blir enklare, snabbare och billigare att överföra information: ljud, bild, text och annan data. Dessutom kan fler processer och transaktioner skötas på avstånd. Denna utveckling kan emellertid om den drivs för långt leda till vissa problem.

För människor med olika handikapp kommer vi att kunna ha många fler hjälpmedel, som gör deras dagliga liv lättare och som gör att de i ökande utsträckning kan delta i arbetslivet som alla andra.

I framtiden kan en rikligare och mer lättillgänglig information fördjupa demokratin.

När människor vet allt mer om sin arbetsplats, blir det lättare att förverkliga ett verkligt medbestämmande för de anställda. Och lusten att delta i arbetet med att lösa problem och forma framtiden på arbetsplatsen ökar också viljan att påverka samhället och att ta aktiv del i demokratin.

För att detta goda samhälle skall bli verklighet krävs att tekniken stimuleras och utnyttjas på rätt sätt.

Det är viktigt att uppmärksamma att datapolitiken skall underordnas politiken på olika områden, dvs. att datatekniken skall utnyttjas som ett hjälpmedel för att uppnå vissa resultat och mål. Det har funnits en tendens till att datatekniken har fått ta över och styra utvecklingen på olika områden. Framför allt har vissa tekniska brister och ofullkomligheter gjort det omöjligt eller svårt och kostsamt att rätta till de fel och brister som funnits i systemen.

Datorerna (hårdvaran) har genomgått en mycket snabb förändring, tekniska prestanda har mångdubblats, komponenterna komprimerats och priserna sjunkit kraftigt. Därigenom har de tekniska begränsningarna blivit ett allt mindre hinder för utnyttjande av datatekniken. Detta underlättar en utveckling mot mer användaranpassade lösningar. I stället har programmen (mjukvaran) kommit att innebära begränsningar. Standardiserade programvaror, ofta av amerikanskt ursprung, har tvingat användaren att kommunicera med datasystem på engelska och ibland via programmerare och andra datatekniker.

Den under senare år snabba utvecklingen av mikroelektroniken har inneburit att stora centraliserade system har kunnat ersättas eller byggas ut med decentraliserade system i form av terminaler och persondatorer. Dataverksamheten och kunnandet har därmed kunnat spridas mycket snabbt.

Den snabba tekniska utvecklingen har således möjliggjort en förändring till mer individ- och situationsanpassade system. Datatekniken är i dag i

större utsträckning än tidigare ett smidigt och hanterbart redskap för människan. Den kan underlätta arbetsuppgifterna, minska monotona och rutinbetonade arbetsmoment. För äldre personer och för personer med funktionshinder kan datatekniken utnyttjas för olika tekniska hjälpmedel på ett sätt som underlättar sociala kontakter och deltagande i samhällslivet och ökar förmågan att klara sig själv.

I propositionen framhålls att vår framgång är beroende av hur vi förmår följa den tekniska utvecklingen och omsätta den i kommersiella produkter. Vår framgång kommer vidare att bestämmas av hur vi löser en rad problem, t. ex. hur vi skall säkra medborgarnas personliga integritet, minska sårbarheten i fred och krig, sörja för grund- och vidareutbildning, bygga ut nätet för datakommunikation och bygga upp databaser. Datapolitiskt viktiga frågor behandlas inom en rad olika departement, och det är därför viktigt att arbetet där står i överensstämmelse med en samlad syn på den framtida datoranvändningen. Eftersom användningen av datorer förekommer i de mest skilda sammanhang är det inte meningsfullt att tala om en enda datapolitik. Samtidigt är det viktigt att slå fast att utvecklingen inte kan överlåtas åt vare sig "de fria marknadskrafterna" eller "den tekniska utvecklingen".

Propositionen ger en samlad bild av det pågående arbetet och av de politiska åtgärder som nu genomförs eller förbereds på datapolitikens olika områden samt en bedömning av den fortsatta utvecklingen.

I *motion 1985/86:26* av Gunnar Hökmark (m) anförs att regeringens förslag till riktlinjer för datapolitiken inte ger några konkreta besked och bygger på ett tänkesätt som knappast kan vara till gagn för utvecklingen och användandet av informationsteknologin i det svenska samhället. Riksdagen bör därför avslå regeringens förslag till riktlinjer för den framtida datapolitiken. En politik för att på bästa sätt utnyttja den nya informationsteknologin måste enligt motionären i stället bygga på följande riktlinjer. För det första ställer det ökande användandet av datorer och dataregister krav på ett förstärkt skydd av den enskildes integritet. För det andra måste offentlighetsprincipen hållas levande även i en tid då en stor del av offentliga uppgifter registreras på data. För det tredje måste sårbarheten i olika register och olika system beaktas. För det fjärde måste strävan vara att med största möjliga frihet öppna för att Sverige skall bli ett land som på bästa sätt, inom olika samhällsområden, tar till vara de fördelar och möjligheter som den nya teknologin ger.

I *motion 1984/85:3244* av Göthe Knutson (m) anförs att propositionens förslag innebär att regeringen återgår till situationen före 1979 års beslut. Den föreslagna statsrådsgruppen (s. 31) kan på intet sätt ersätta riksdagsinflytandet. Konsekvensen lär i praktiken komma att bli att en liten grupp tjänstemän åter på egen hand sköter datapolitiken. Demokratin kring teknikutvecklingen försämras, och riksdagen får mindre inflytande och sämre insyn. Bland propositionens riktlinjer finns enligt motionären snusföruftigheter och datapolitiska truismer. Men inbäddat i dessa finns också riktlinjer och förslag som riksdagen inte bör godkänna. Det gäller t. ex. regeringens syn på hoten mot den personliga integriteten. Riksdagen bör slå fast att 1979 års beslut fortfarande skall utgöra huvudgrunden för datapolitiken.

I *motion 1984/85:3245* av Bengt Kindbom m. fl. (c) anfördes att i den nu presenterade propositionen saknas de övergripande målsättningarna liksom en klar anslutning till den helhetssyn på datafrågorna som kännetecknade 1982 års proposition. I proposition 1981/82:123 angavs

1. att en samordnad datapolitik skulle utformas för att tillvarata datateknikens positiva möjligheter och åstadkomma en utveckling och användning av datatekniken under demokratisk styrning och kontroll,

2. att en samordnad datapolitik skall relateras till och vara underordnad övergripande samhällsmål såsom demokrati, ekonomisk tillväxt, full sysselsättning, ekonomisk, social och kulturell jämlikhet, regional balans, god arbetsmiljö, medbestämmande i arbetslivet samt jämställdhet mellan kvinnor och män.

Enligt motionärernas uppfattning bör riksdagen fastställa att datapolitiken skall underordnas de samhälleliga mål som gällt hittills och den helhetssyn som angetts ovan.

I *motion 1984/85:949* (vpk) begärs ett samhällspolitiskt program för datoriseringens fortsatta utveckling med sikte på att stödja en förstärkning av löntagarnas situation, det demokratiska folkinflytandet och den nationella självständigheten. I *motion 1985/86:27* (vpk) anfördes att den tekniska omvälvningen för närvarande i ovanlig grad är i händerna på en liten ekonomiskt ledande klass i samhället. Enligt motionärerna kräver situationen en förskjutning av makten mellan klasserna. För detta finns olika medel, bl.a. bör en alternativ strategi utformas för den fortsatta datoriseringen med sikte på lösningar som främjar jämlikhet, demokratisering och nationellt oberoende samt motarbetar elitism, fåtalsmakt och nationellt beroende. Vidare bör en uppbyggnad ske av en självständig industri- och utvecklingssektor med demokratisk styrelse och insyn. De fackliga organisationerna bör också ges nya befogenheter för att i de konkreta fallen kunna styra datoriseringens utformning.

Som framgått av vad utskottet anför, delar utskottet uppfattningen som framförs i motion 3245 att datapolitiken skall relateras till och vara underordnad övergripande samhällsmål. Vad som anfördes i motion 3245 strider enligt utskottets uppfattning inte mot vad som anfördes i propositionen. Inte heller kan yrkandena i motion 26, att exempelvis offentlighetsprincipen skall hållas levande och att sårbarheten i olika system beaktas, sägas stå i strid med vad som anfördes i propositionen.

Den tekniska utveckling som ägt rum och de förändringar som skett med anledning härav bör emellertid, som utskottet ser det, föranleda att regering och riksdag nu formulerar nya riktlinjer för den framtida datapolitiken. Det är som utskottet ser det mycket värdefullt att en redovisning lämnas över vad som är på gång och vad som planeras inom olika datapolitiska områden.

Med det anförda ställer sig utskottet bakom de riktlinjer för den framtida datapolitiken som presenteras i propositionen och avstyrker motionerna 26 yrkande 1, 3244 yrkande 1, 3245 yrkande 1, 27 yrkande 3 och 949. Utskottet återkommer i det följande till innehållet i dessa riktlinjer inom olika områden.

Datadelegationen inrättades år 1980 med uppgift att bl. a. bevaka utvecklingen i datoriseringen, främja kunskapsutvecklingen på området och föreslå åtgärder för att garantera en positiv utveckling av datoranvändningen i samhället under demokratisk styrning och kontroll.

Delegationen skall enligt sina direktiv (Dir. 1980:15) följa det utredningsarbete som pågår och ta initiativ till annat utredningsarbete och andra åtgärder som behövs för att följa ADB- och elektronikutvecklingen såväl nationellt som internationellt. Även utbildnings- och forskningsfrågor bör ägnas stor uppmärksamhet.

Enligt föredragande statsrådets bedömning har datadelegationen gjort värdefulla insatser på dataområdet. Genom datadelegationens rapportering har problemområden blivit belysta och ett underlag för datapolitiska insatser tagits fram. Riksdagen, regeringen och skilda intressenter i datapolitiska frågor har erhållit en överblick över utvecklingen. Viktiga samordningsfrågor har blivit belysta. Detta var särskilt angeläget under en period då datapolitiken skulle ges en ny utformning.

Datafrågorna behandlas numera i ökad utsträckning i anslutning till den sakverksamhet som är berörd. Ett ökat ansvar för datafrågorna har därvid lagts på de skilda departementen. Detta medför att datafrågorna inte behandlas inom ett självständigt politikområde. Samtidigt kvarstår ett behov av samordning när det gäller frågor av mer tvärdepartemental karaktär.

Statsrådet Ingvar Carlsson föreslår att en statsrådsgrupp tillsätts inom regeringen med ett övergripande ansvar för datafrågorna. I gruppen bör ingå de statsråd som har ansvar för de viktigaste datapolitiska frågorna. Till statsrådsgruppen bör knytas en referensgrupp med representanter för politiska partier, myndigheter, näringslivet och arbetsmarknadens parter.

Datadelegationen kommer därför att ges tilläggsdirektiv att avsluta sitt arbete inom loppet av år 1985. Den kompetens som byggts upp inom datadelegationen bör kunna tas till vara i den nya organisationen.

Imotion 1984/85:3245 av Bengt Kindbom m. fl. (c) yrkande 3 anför att det fortfarande finns behov av ett organ för samordning och initiativ inom dataområdet. Datafrågorna bör handläggas med utgångspunkten att många parter, grupper och enskilda ges möjlighet att påverka utvecklingen och användningen av datatekniken. Den i propositionen föreslagna statsrådsgruppen med tillhörande referensgrupp fyller inte detta behov. Enligt motionärernas mening bör därför datadelegationen inte avskaffas.

Utskottet delar föredragande statsrådets uppfattning att datadelegationen gjort värdefulla insatser genom att belysa olika problemområden och ta fram underlag för datapolitiska insatser. När det gäller det framtida datapolitiska arbetet i regeringskansliet finns det skäl att uppmärksamma att den tekniska utvecklingen inneburit att datakraften med fördel kan decentraliseras. De stordriftsfördelar som tidigare var förknippade med de stora centraliserade datasystemen föreligger inte längre. Detta gör det möjligt att i större utsträckning än tidigare göra de nödvändiga datapolitiska övervägandena inom de olika sakområdena.

För den mer övergripande samordningen och för frågor av forskningska-

raktär som griper över flera områden finns dock ett behov av ett samarbetsorgan. Den i propositionen föreslagna statsrådsgruppen torde som utskottet ser det väl kunna fylla denna funktion. Liksom datadelegationen har fungerat som diskussionsforum och kontaktorgan mellan olika datapolitiska intressenter bör också den referensgrupp som föreslås bli knuten till statsrådsgruppen kunna fungera som motsvarande kontaktorgan mellan regeringen och representanter för politiska partier, myndigheter, näringslivet och arbetsmarknadens parter. Enligt utskottets mening finns det inte anledning befara; som anförs i några motioner, att denna referensgrupp skall få endast en passiv roll i detta arbete. Bredden och sammansättningen på såväl referensgruppen som statsrådsgruppen är en garanti för att den föreslagna organisationen skall kunna fungera som ett pådrivande och aktivt inslag i den datapolitiska debatten. Enligt utskottet bör statsrådsgruppen vara fri att finna lämpliga samarbetsformer med de olika datapolitiska intressenterna. Utskottet har inte något att erinra mot att datadelegationen avslutar sitt arbete snarast möjligt. Med denna fördelning av ansvaret för den övergripande datapolitiken får dessa frågor som utskottet ser det en mer naturlig lösning. De skilda intressenternas inblick i regeringskansliets arbete med datafrågorna kommer att förstärkas genom att arbetet med kunskapsöversikter och forskningsinitiering knyts till statsrådsberedningen och samordnas med dess övriga forskningsuppgifter. Därigenom sköts dessa uppgifter av ett organ med en mer renodlad arbetsuppgift. Med det anförda avstyrker utskottet yrkande 3 i motion 3245.

Offentlighetsprincipen och ADB

I såväl propositionen som i flera av motionerna tas frågan upp om hur datorlagrat material skall behandlas med hänsyn till allmänhetens rätt att få ut handlingar enligt offentlighetsprincipen. I propositionen konstateras att det finns problem när reglerna om allmänna handlingars offentlighet skall tillämpas på datorlagrat material. Regeringen har därför beslutat att närmare utreda dessa problem. Det görs för närvarande av data- och offentlighetskommittén (DOK). En viktig uppgift är att undersöka huruvida tryckfrihetsförordningens handlingsbegrepp är användbart även när det gäller datorlagrat material. Utdrag ur kommitténs direktiv redovisas i konstitutionsutskottets yttrande (KU 1985/86:3 y) till finansutskottet, som ingår som bilaga i detta betänkande.

I *motion 1985/86:26* av Gunnar Hökmark (m) anförs att det finns skäl för en striktare tillämpning av de förpliktelser offentlighetsprincipen ger myndigheterna. I avvaktan på DOK:s förslag bör därför den statliga förvaltningen iakttä återhållsamhet med formerna för hur information distribueras i enlighet med offentlighetsprincipen.

I *motionerna 1984/85:1493* (fp) och *1985/86:25* av Björn Molin (fp) och Margitta Edgren (fp) anförs att samtidigt som det är önskvärt att använda datatekniken för att öka medborgarnas insyn i olika myndigheters förehavanden, måste hänsyn tas till enskilda individers behov av integritetsskydd. Därför är det nödvändigt att samtidigt öka tillgängligheten för sådant material som är offentligt och skärpa sekretessen för uppgifter som är av

integritetskänslig natur. Denna avvägning blir i många fall svår att göra, men den är nödvändig, anför motionärerna.

FiU 1985/86:5

I *motion 1985/86:33* (vpk) anføres att datoriseringen inom den offentliga förvaltningen har skapat ett helt nytt läge då det gäller offentlighetsprincipens faktiska innehåll. Införandet av ADB har medfört försämrad offentlighet och urholkat grundlagen. Orsaken till detta är emellertid inte tekniken som sådan. Det är i stället så att regering och förvaltning inte har använt de tekniska möjligheter som finns att ge databaserade uppgifter och handlingar den grad av tillgänglighet grundlagen förutsätter.

Utskottet vill med anledning av vad som anförts i motionerna slå fast att datatekniken inte får användas på ett sätt som innebär att innehåll i lagar och förordningar blir ett annat än som avsetts. Enligt utskottets mening får den rätt till insyn i den offentliga förvaltningen som medborgarna har enligt offentlighetsprincipen inte begränsas eller försvåras genom att myndigheterna utnyttjar datateknik. Offentlighetsprincipen får inte vara begränsad till papperslagrad information. Utskottet förutsätter att detta synsätt kännetecknar myndigheternas fortsatta agerande. Datatekniken bör kunna ge ökade möjligheter till insyn i de allmänna handlingarna. I propositionen nämns t. ex. att datorerna kan vitalisera demokratin genom att medborgarna lättare får tillgång till information via terminaler även utanför de offentliga förvaltningarna, på bibliotek och i hemmen.

Datatekniken har också gjort det möjligt att vidga offentlighetsprincipen jämfört med den pappersbundna informationen, t. ex. genom massuttag av data. Det finns därför, som nämns i propositionen, behov av att fastställa regler för massuttag av data från offentliga register och myndigheternas försäljning av data. Det ingår därför i data- och offentlighetskommitténs uppdrag att utreda dessa frågor och föreslå nödvändiga åtgärder.

Konstitutionsutskottet konstaterar i sitt yttrande (1985/86:3 y) till finansutskottet att många problem kvarstår när det gäller att tillämpa reglerna om allmänna handlingars offentlighet på datalagrat material. Konstitutionsutskottet hänvisar till data- och offentlighetskommittén och anser att kommitténs förslag bör avvaktas och förordar att motionsyrkandena skall anses besvarade med detta.

Enligt finansutskottets mening är det viktigt att klarlägga vilka krav ett uppfyllande av offentlighetsprincipen ställer på det datorlagrade materialet i fråga om innehåll och tillgänglighet. Utskottet anser i likhet med konstitutionsutskottet att data- och offentlighetskommitténs förslag bör avvaktas och att motionsyrkandena därför inte bör föranleda någon åtgärd från riksdagens sida. Motionerna 1493 yrkande 4, 25 yrkande 3 samt 26 yrkande 7 och 33 yrkande 2 får därmed anses besvarade.

Yrkandena i motionerna 1984/85:2718 och 1985/86:26 (yrkande 6), båda av Gunnar Hökmark (m), om åtgärder för att myndigheters kommersiella försäljning av uppgifter från personregister bör upphöra får också anses tillgodosedda med det uppdrag data- och offentlighetskommittén fått. Utskottet avstyrker därmed motion 2718 och yrkande 6 i motion 26.

Offentlighetsprincipen kan också vålla problem när det gäller myndigheternas möjlighet att anskaffa eller hyra dataprogram på den öppna marknaden.

Dataprogrammen hos en myndighet utgör i princip offentlig handling och kan således bli tillgängliga för allmänheten för kopiering eller användande.

I *motion 1984/85:572* av Lena Öhrsvik (s) anfördes att detta problem redan nu är allvarligt och att det kommer att öka i omfattning i mycket snabb takt. Mot bakgrund härav begär motionären en skyndsam översyn av tryckfrihetsförordningens tillämpning på dataprogram.

Data- och offentlighetskommittén har fått i uppdrag att utreda även denna fråga och föreslå de åtgärder som kan behövas. Motionärens önskemål är därmed tillgodosett och behöver inte föranleda någon ytterligare åtgärd från riksdagens sida. Utskottet avstyrker därmed motion 572.

Datateknik och den personliga integriteten

Några av de mest och först uppmärksammade frågorna i samband med utnyttjandet av datatekniken var de risker för kränkningar av den personliga integriteten som den nya tekniken förde med sig. Genom denna gavs möjligheter att, på ett sätt som tidigare inte hade varit möjligt, samla in, bearbeta och sammanställa ett stort antal uppgifter om enskilda individer. Därigenom skapades ett underlag för att kartlägga och kontrollera enskilda personer. Detta var bakgrunden till tillkomsten av datalagen år 1973. Enligt denna lag skulle automatisk databehandling av personuppgifter inte få förekomma annat än efter särskilt tillstånd av myndighet. Det har emellertid inte varit möjligt att behålla kravet på tillstånd för alla personregister. Lagen har därför getts ett mindre vidsträckt tillämpningsområde och avser nu i princip de viktigaste och mest integritetskänsliga registren.

I övervägandena om hur offentlighetsprincipen skall tillämpas måste självfallet också ingå att bedöma på vilket sätt tillgängligheten av data kan innebära intrång i den personliga integriteten. Detta är en fråga som ställts på sin spets genom den nya tekniken. Avvägningen är mycket svår att göra men det är, när den nya tekniken nu finns tillgänglig, nödvändigt att denna gränsdragning görs. Dessa frågor kommer att behandlas av data- och offentlighetskommittén.

I den allmänna debatten liksom i några av motionerna anges användningen av personnummer som huvudorsak till att risker uppkommer som innebär hot mot den personliga integriteten. Det finns anledning uppmärksamma att samma risker finns med alla identifikationsbegrepp som namn, anställningsnummer eller med att registrera sådana kombinationer av egenskaper som kan knytas till en bestämd person. Utskottet förutsätter att även dessa aspekter beaktas i det pågående utredningsarbetet.

De frågor som debatteras mest i dag gäller samkörning och kontroll, användning av personnummer, försäljning av uppgifter i offentliga register, användningen och ansvaret för de stora statliga datasystemen. Det är som framhålls i propositionen emellertid inte bara myndigheter som lagrar uppgifter om enskildas personliga angelägenheter. Som ett exempel kan nämnas kreditupplysningsföretagen som har ingående information om i stort sett alla svenskar. Vidare kan nämnas reklamföretag som i dag väljer ut reklamtagare via dataregister. Det blir tekniskt möjligt att kartlägga och registrera olika individers "konsumtionsprofil" för att steg för steg förfina

den riktade marknadsföringen. Får systemet utvecklas okontrollerat, skapas tekniska möjligheter att bl. a. kartlägga när och var en individ tankar sin bil, vad han handlar på bensinstationen, vilket hotell han tar in på, vilka telefonsamtal han ringer, när på dygnet han tar ut pengar på bankomaten och var i staden det sker. Utskottet noterar att regeringen har för avsikt att följa denna utveckling med största uppmärksamhet.

Det finns ett behov från samhällets sida att samla in och registrera uppgifter om enskilda individer. Det gäller dels uppgifter för samhällsplaneringen och för att kunna beskriva utvecklingen på olika områden, dels uppgifter för kontroll att individerna åtnjuter de förmåner de har rätt till och uppfyller de skyldigheter de har enligt statsmakternas beslut.

Den förstnämnda typen av uppgifter används främst för statistiska ändamål. Dessa uppgifter har ett mycket starkt sekretesskydd (se KU 1984/85:29 och FiU 1984/85:6y).

Den andra typen av uppgifter används främst för myndigheternas kontrollverksamhet. Det ligger i allas intresse att inte människor tillskansar sig fördelar eller undandrar sig skyldigheter genom lögnaktiga uppgifter eller skenförfaranden. Att möjligheterna finns att kontrollera dessa uppgifter är viktigt för att människorna skall uppleva myndigheternas beslut som rättvisa. Det är härvid nödvändigt att de uppgifter som används för kontroll är riktiga och rättvisande för de uppgifter som skall kontrolleras. Att samla in uppgifter som inte är sakligt motiverade skapar en misstro mot myndigheterna. Det är således av avgörande betydelse för tilltron till de offentliga förvaltningarnas myndighetsutövning att det klart framgår vilka uppgifter som skall registreras och hur dessa register får användas. Betydelsefullt i detta sammanhang är att felaktiga registeruppgifter snabbt kan upptäckas och rättas till.

Utskottet anser att det måste skapas klara regler för hur samkörningar får ske så att det inte sker på ett sätt som kränker den enskildes integritet.

De frågor som här berörts kommer att behandlas av data- och offentlighetskommittén. Kommittén har fått i uppdrag att överväga och utreda en mängd frågor med anknytning till användningen av datatekniken. Kommittén skall bl. a. överväga om det finns skäl att av integritetshänsyn begränsa möjligheterna att få ut uppgifter ur myndigheternas ADB-register, om inte uppgifterna begärs för kontroll av och insyn i myndigheternas verksamhet. Vidare skall kommittén granska om användningen av personnummer, både inom den offentliga och enskilda sektorn, kan medföra otillbörligt intrång i den personliga integriteten.

Bland andra frågor som kommittén skall ta upp kan nämnas frågan om rättelse av felaktiga uppgifter i dataregister. Eftersom resultatet av kommitténs arbete inte kan förväntas föreligga förrän tidigast om ett par år, ansåg regeringen att frågan om rättelse borde förtursbehandlas genom en särskild utredning. Enligt regeringen borde man nämligen så snart som möjligt vidta åtgärder för att komma till rätta med de olägenheter som enskilda kan utsättas för om det uppkommer fel i ett personregister. Regeringen uppdrog därför i januari 1985 åt datainspektionen att utarbeta vissa rekommendationer för hur myndigheterna bör agera när någon anmäler att en registeruppgift är felaktig eller när det av någon annan anledning finns skäl att befara att det har uppstått fel i ett personregister. Datainspektionen har under våren 1985 meddelat vissa råd i ämnet.

Möjligheterna att rätta felaktiga databeslut och de felaktiga uppgifternas konsekvenser för den enskilde tas upp i *motionerna 1984/85:452* (m) yrkande 11, *1984/85:1493* (fp) yrkande 2 och i *1984/85:2717* av Gunnar Hökmark (m) yrkande 6. Med de råd som datainspektionen utfärdade våren 1985 anser utskottet, i likhet med konstitutionsutskottet, att yrkandena i dessa motioner är tillgodosedda.

Frågorna om användningen av personnummer, tillämpande av särskilda registerlagar och förslag till kompletteringar av datalagen behandlas i *motionerna 1984/85:452* (m), *1984/85:2717* av Gunnar Hökmark (m), *1984/85:3244* av Göthe Knutson (m) samt i *1984/85:1493* (fp) och *1985/86:25* av Björn Molin (fp) och Margitta Edgren (fp). Även dessa frågor kommer enligt direktiven att tas upp av data- och offentlighetskommittén. Finansutskottet delar konstitutionsutskottets uppfattning att yrkandena i *motionerna 452* yrkande 11 i denna del, *2717* yrkandena 1, 2 och 4, *3244* yrkande 2 (delvis), *1493* yrkande 1 och *25* yrkande 1 får anses tillgodosedda med detta.

Samkörning av personregister

I *motionerna 1984/85:2232* av Lars Tobisson m. fl. (m), *1984/85:3243* av Rune Rydén (m) och Lennart Blom (m) samt *1984/85:23* av Lars Tobisson m. fl. (m) anförs att systemet med särskilda registerlagar väsentligt bör utvidgas med syfte att ytterligare begränsa utrymmet för samkörningar. I *motion 1984/85:2717* av Gunnar Hökmark (m) anförs att man framgent bör vara mer restriktiv med dispenser för datasamkörningar än hittills. I *motionerna 1984/85:2749* och *1984/85:3245*, båda av Bengt Kindbom m. fl. (c), anförs att nya regler eller nya tillämpningar baserade på personnummer inte bör införas eller att samkörning av dataregister inte bör medges innan data- och offentlighetskommitténs förslag föreligger. I *motion 1984/85:1493* (fp) anförs att samkörningar bör tillämpas med största försiktighet. I princip bör en uppgift som är insamlad för ett ändamål inte användas på annat sätt. I *motion 1984/85:1177* av Christer Eirefelt (fp) och Lars Ahlström (m) anförs att myndighetsregister med vissa företagsuppgifter ej bör få samköras utan att Företagens Uppgiftslämnardelegation tillstyrker detta.

Konstitutionsutskottet anför i sitt yttrande att under 1983/84 års riksmöte behandlade konstitutionsutskottet vid sin granskning av regeringen regeringens handläggning av vissa datafrågor. Konstitutionsutskottet uttalade därvid i sitt av riksdagen godkända granskningsbetänkande (KU 1983/84:30 s. 27) att tillstånd till samkörning i vissa granskade fall fick ses som en icke avsedd fördjupning av det statliga person- och adressregistret (SPAR). Regeringsbesluten i fråga var därför enligt utskottets mening betänkliga från integritetssynpunkt. Konstitutionsutskottet anför i sitt yttrande att man har för avsikt att också fortsättningsvis bevaka regeringens praxis i dataärenden.

Med hänsyn till det anförda finner konstitutionsutskottet det inte i förevarande sammanhang påkallat med något tillkännagivande av den innebörd som föreslås i *motion 2717* yrkande 7.

Vad gäller yrkandena i *motionerna 2749* och *3245* anser konstitutionsutskottet att det knappast är möjligt eller ens lämpligt att generellt "läsa" tillämpningen av datalagen och hithörande lagstiftning eller ny lagstiftning

under en längre tid. Konstitutionsutskottet förutsätter dock att såväl regeringen som övriga tillämpande myndigheter noggrant bevakar integritetsproblemen. Att så är fallet bestyrks av de uttalanden kring integritetsfrågorna som görs i förevarande proposition.

Finansutskottet instämmer i vad konstitutionsutskottet anfört och avstyrker yrkande 7 i motion 2717 och yrkande 1 resp. 2 i motionerna 2749 och 3245.

Under hänvisning till det arbete som pågår inom data- och offentlighetskommittén och till vad konstitutionsutskottet anfört avstyrker finansutskottet motionerna 2232 yrkande 1, 3243 yrkande 1, 23 yrkande 1, 1177 och 1493 yrkande 3.

Begränsning av uppgiftslämnandet

I *motionerna 1984/85:2232, 1984/85:3243, 1984/85:2717, 1985/86:23 och 1985/86:26* med likalydande yrkanden av företrädare för moderata samlingspartiet krävs att myndigheters rätt att insamla, registrera, lagra och vidarebefordra personuppgifter skall begränsas. I tre av dessa motioner föreslås att en särskild delegation tillsätts med uppgift att föreslå minskningar i medborgarnas uppgiftsskyldigheter. I motion 2717 krävs en särskild lag för uppgiftsinsamling och registrering.

I *motion 1984/85:2749* anförs att i den mån kontroll av den enskilde erfordras skall denna grundas på politiska beslut och inte på datatekniska lösningar. Förmåns-, skatte-, avgifts- och andra regelsystem bör vara konstruerade så att besluten kan grundas på de uppgifter som den enskilde själv lämnat.

Såväl konstitutionsutskottet som finansutskottet har vid flera tillfällen framhållit att det självfallet bör vara en utgångspunkt för alla myndigheter att så långt möjligt begränsa uppgiftsinsamlandet (KU 1984/85:29, FiU 1984/85:6y).

Data- och offentlighetskommittén har i uppdrag att ta ställning till om det är befogat att införa krav på lagstöd för vissa slag av register. Det finns därför enligt utskottets mening skäl att avvakta kommitténs ställningstagande. Någon åtgärd utöver vad utskottet har anfört bör därför inte vidtas från riksdagens sida med anledning av *motionerna*. Utskottet avstyrker med det anförda *motionerna* 2232 yrkandena 2 och 3, 3243 yrkandena 2 och 3, 26 yrkande 5, 2717 yrkandena 3 och 5, 23 yrkandena 2 och 3 samt 2749 yrkande 2.

I *motion 1984/85:2232* av Lars Tobisson m. fl. (m) yrkande 4, i *motion 1984/85:3243* av Rune Rydén (m) och Lennart Blom (m) yrkande 4 och i *motion 1985/86:23* av Lars Tobisson m. fl. (m) yrkande 5 anförs att regeringsrätten och inte regeringen bör vara *besvärinstans vid talan mot datainspektionens beslut* enligt datalagen (1973:289), kreditupplysningslagen (1973:1173) och inkassolagen (1974:182). Ett motionsyrkande med samma innehåll prövade konstitutionsutskottet vid 1984/85 års riksdag (KU 1984/85:7). Konstitutionsutskottet konstaterade att föredragande statsrådet vid datalagens tillkomst 1973 uttalat viss sympati för att överprövningen skulle ligga hos regeringsrätten men att han på grund av den politiska betydelse som

datainspektionens beslut hade dock stannat för att förorda regeringen som besvärinstans. Konstitutionsutskottet förklarade sig dela bedömningen att datainspektionens beslut ofta hade betydande politiska inslag och ansåg det därför motiverat att behålla regeringen som besvärinstans. Konstitutionsutskottet anför i sitt yttrande till finansutskottet att man fortfarande har samma uppfattning i frågan och avstyrker således motionsyrkandena. I enlighet med vad konstitutionsutskottet anfört avstyrker finansutskottet motionerna 2232 yrkande 4, 3243 yrkande 4 och 23 yrkande 5.

I *motion 1985/86:25* av Björn Molin (fp) och Margitta Edgren (fp) yrkande 2 begärs beslut av riksdagen om att socialstyrelsens arbete på ett *centralt slutenvårdsregister* bör upphöra i avvaktan på data- och offentlighetskommitténs förslag. Även *motion 1985/86:26* av Gunnar Hökmark (m) yrkande 3 behandlar ifrågavarande register.

Socialstyrelsen har sedan många år flera medicinska register med personuppgifter, s. k. personregister. Förutom register för den slutna vården finns bl. a. cancerregistret och födelse- med missbildningsregistret. Uppgifterna är ett viktigt underlag för socialstyrelsens tillsyn enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:673). Genom bearbetning av uppgifter ur dessa register kan socialstyrelsen följa och analysera utvecklingen av sjuklighet och vårdkonsumtion inom olika befolkningsgrupper, bl. a. grupper med hög sjuklighet och stor risk för tidig död. Uppgifterna i registren är också av stor betydelse som underlag för epidemiologiska, hälsoekonomiska och andra forskningsprojekt inom hälso- och sjukvården.

Samtidigt kan konstateras att den rättsliga regleringen av tillgängligheten av uppgifter ur landstingens patientdatabaser är något oklar. Data- och offentlighetskommittén har därför fått i uppdrag att ytterligare analysera denna fråga. I propositionen (1984/85:181) om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården uttalades emellertid att det var angeläget att socialstyrelsen fortsatte med uppbyggnaden av system för bearbetning och analys av uppgifter ur landstingens databaser. Riksdagen gjorde ingen erinran mot detta uttalande (SoU 1984/85:28, rskr. 400).

Datainspektionen har nyligen i ett beslut givit socialstyrelsen tillstånd att inrätta och föra ett personregister benämnt Slutenvårdsregister för riket. Justitiekanslern (JK) har den 16 september 1985 anfört besvär över datainspektionens beslut att inrätta detta register. Med anledning av att JK i sina besvär begärt att regeringen skall meddela verkställighetsförbud har socialstyrelsen underrättat regeringen att den tills vidare inte avser att inrätta registret.

Statsrådet Sigurdsen har i ett frågesvar i riksdagen den 17 oktober 1985 meddelat att regeringen för närvarande inte har för avsikt att vidta några åtgärder med anledning av JK:s yrkande om inhibition.

Konstitutionsutskottet förutsätter i sitt yttrande att frågan om det aktuella registret inte tas upp förrän data- och offentlighetskommitténs förslag föreligger. Med det anförda får motionsyrkandena anses tillgodosedda. Finansutskottet avstyrker därför motionerna 26 yrkandena 3 och 4 samt 25 yrkande 2.

Datatekniken medför som framgått stora omställningar i arbetslivet. Vissa typer av arbeten försvinner. Nya arbetsuppgifter tillkommer. Efterfrågan på datautbildad personal ökar. Om inte aktiva utbildningsinsatser görs finns det stor risk att många människor med otillräckliga kunskaper får svårt att finna en plats på arbetsmarknaden och att kunskapsklyftorna mellan generationer och yrkeskategorier vidgas.

För att motverka detta har olika utbildningsinsatser gjorts de senaste åren. Av propositionen framgår bl. a. att under budgetåren 1984/85 och 1985/86 har bedrivits och kommer att bedrivas en försöksverksamhet med utbildning särskilt riktad till kortutbildade. Denna består dels av en kortare orientering om datatekniken, dels av en längre vidareutbildning inom det egna yrket med särskild tyngdpunkt lagd på de förändringar som datatekniken medför. Utbildningen omfattar totalt 8000 personer, varav två tredjedelar är kvinnor.

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) planerar att ge korta orienteringskurser om datateknik för alla deltagare i yrkeskurser. Fullt utbyggt beräknas systemet omfatta 40 000 deltagare per år i AMS egna kurser och ytterligare 10 000 deltagare i arbetsmarknadsutbildning i företagen.

I propositionen pekas också på de möjligheter till breddutbildning i större skala inom företagen som de av riksdagen beslutade förnyelsefonderna kan ge (FiU 1984/85:9). Beslutet innebär att alla företag med en vinst på mer än en halv miljon kronor måste avsätta medel till fonden för utbildning av de anställda eller för forskning och utvecklingsarbete. Utskottet framhöll i samband med behandlingen av förslaget om förnyelsefonder att denna utbildning bör syfta till att förbättra de anställdas möjligheter att utföra arbetsuppgifter i företaget. Särskild hänsyn bör därvid tas till de grupper av anställda som hittills fått liten del av utbildningsresurserna. Det förhållandet uppmärksammades även att kvinnor ofta innehar befattningar som riskerar att bortrationaliseras vid införande av ny teknik i företagen och att det därför fanns ett påtagligt utbildningsbehov för dessa grupper.

I motion 1985/86:25 av Björn Molin (fp) och Margitta Edgren (fp) anfördes att insatser för breddat kunnande på dataområdet är bland det viktigaste som dagens datapolitik bör omfatta. Det är särskilt motiverat att förbättra möjligheterna till kompletterande vuxenutbildning, anför motionärerna och pekar också på behovet av kraftfulla åtgärder för att häva bristen på välutbildade lärare. Motionärerna anger att som grundprincip inom datautbildningsområdet bör gälla att åtgärderna har en generell karaktär. Särskilt bör uppmärksammas utbildningsåtgärder som riktar sig till lågutbildade kvinnor.

Även i motion 1985/86:28 av Pär Granstedt m. fl. (c) påtalas de utbildningsinsatser som kommer att krävas i framtiden. Under det att datautbildning i grundskola och gymnasium byggs ut i den takt resurserna medger är, enligt motionärerna, behovet sämre tillgodosett när det gäller en gedigen breddutbildning. Det finns därför risk att utbildningsklyftorna ökar. Motionärerna kräver därför att riksdagen nu uttalar att ett breddutbildningsprogram i datafrågor måste läggas fram i budgetpropositionen i januari med

sikte på utbildningsstart höstterminen 1986. Detta utbildningsprogram bör genomföras under medverkan av bl.a. folkrörelse- och studieförbund samt kommunal vuxenutbildning.

Utbildningsutskottet instämmer i sitt yttrande (UbU 1985/86:1 y) till finansutskottet i vad som förordas i propositionen, nämligen att alla i samhället bör få undervisning om användningen av datatekniken och om datateknikens konsekvenser för individerna och samhället. Utbildningsutskottet delar också föredragande statsrådets åsikt att alla måste få en möjlighet att skaffa sig de basfärdigheter som grundskolan skall ge inom dataområdet. Det är dock givet att de högt satta målen tar tid att nå.

Utbildningsutskottet anser att det av tidsskäl inte är möjligt att som föreslås i motion 28 begära att regeringen i nästa budgetproposition skall lägga fram ett breddutbildningsprogram för start hösten 1986. Mot bakgrund av vad utskottet anfört anser utbildningsutskottet att det inte behöver göras några sådana särskilda uttalanden som begärs i motionerna 25 och 28. Företrädarna för folkpartiet och centerpartiet i utbildningsutskottet ger i en avvikande mening till utskottets yttrande sitt stöd för det förslag till program för den fortsatta utvecklingen av den breda datautbildningen som förs fram i motionerna.

Finansutskottet konstaterar att stor samstämmighet tycks råda beträffande de i propositionen föreslagna riktlinjerna för den framtida datapolitiken att breddutbildning skall stimuleras, inte minst för att stärka kvinnornas ställning på arbetsmarknaden och öka handikappades möjligheter att förvärvsarbeta. Datadelegationens uppdrag att utvärdera den breda utbildningen i stort har nu slutförts. Resultatet redovisas i betänkandet Bred datautbildning (SOU 1985:50). Utskottet förutsätter att denna utvärdering och resultaten av försöksverksamheten kommer att ligga till grund för den fortsatta verksamheten. Enligt föredragande statsrådet skall det bli möjligt att under den närmaste femårsperioden åstadkomma väsentliga insatser i fråga om utbildning i ny teknik för kortutbildade. Utskottet förutsätter att detta program, som också begärs i motionerna 25 och 28, utarbetas så snart det är möjligt. Några särskilda uttalanden om breddutbildning är därför inte nödvändiga att göra. Finansutskottet avstyrker därmed yrkande 6 i motion 25 och yrkande 2 i motion 28.

I *motion 1985/86:27 (vpk)* tas frågan upp hur skolans utbildning kan utnyttjas för att motverka *datoriseringens skadliga inverkan på kunskaps- och kulturutvecklingen*. Enligt motionärerna bör skolan lära ut hur elektroniken skulle kunna användas för att tjäna jämlikhet och demokratisering och varför den inte används på detta sätt. Det finns vidare en risk att datatekniken leder till en utarmning av språket. Datasystemens torftiga och utarmande språk dominerar viktiga funktioner och blir därmed en del av de arbetande människornas språkanvändning. Denna tendens är destruktiv. Enligt motionärerna borde regeringen ha föreslagit åtgärder för att möta dessa problem.

Såväl i propositionen som i utbildningsutskottets yttrande (UbU 1985/86:1 y) uppmärksammas att datatekniken påverkar vårt språk och de mänskliga relationerna. Statsrådet anför att utvecklingen inom den tekniska världen måste balanseras genom åtgärder bl. a. inom kultur- och utbildningspolitiken. Det är t. ex. viktigt att skolan ger barnen tillräcklig utbildning i de

naturliga mänskliga uttrycksformerna, såsom språk, konst och musik. Utbildningsutskottet erinrar i detta sammanhang också om att läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan ger uttryck för samma tankegångar och att det i dem även föreskrivs att undervisningen i datalära skall innefatta undervisning om datateknikens effekter i samhället och för enskilda individer. Skolans relativt sett nya ansvar för att ge eleverna goda kunskaper och färdigheter i datalära minskar enligt utbildningsutskottets uppfattning inte dess uppgifter och ansvar i fråga om andra ämnen såsom språk, konst och musik.

Utbildningsutskottet, som inte har något att erinra mot vad som anförts i propositionen i de aktuella frågorna, anser att riksdagen inte behöver göra något sådant särskilt uttalande om datorisering, kunskap och kultur som yrkas i motion 27 yrkande 5.

Som finansutskottet ser det tar motionärerna här upp väsentliga frågor om datateknikens effekter. Den tekniska utvecklingen leder till snabba förändringar i de västerländska samhällenas struktur, organisation, produktion, resursfördelning etc. Detta påverkar även förhållanden av kulturell art. Det är frågor om hur vi människor utvecklar och bevarar vår kunskap, våra livsmönster, sociala kontakter m. m. Det sägs ibland att datorerna är vår tids motsvarighet till den mekaniska klockan och ångmaskinen, men redan den utveckling datatekniken hittills haft och som vi anar kommer att ske visar att den påverkar samhället på ett mycket mer genomgripande sätt än tidigare tekniska landvinningar.

I propositionen sägs beträffande datateknik och kultur att svensk och internationell forskning har visat hur datatekniska tillämpningar har påverkat vårt språkbruk, våra kunskaper i arbetet och vår syn på varandra. Teknikförmedlande kontakter påverkar relationen mellan människor samt sammanhållningen och samhörighetskänslan i gruppen. Det finns risker att samhörighetskänslan undergrävs. Föredragande statsrådet säger därför att vi behöver en kulturpolitik som balanserar kraven från den tekniska världen med de krav på solidaritet och värnande om individen som är självklara i ett på humanistiska värderingar grundat samhälle. Förhoppningsvis kan den nya tekniken utnyttjas för att berika de kulturella uttrycksformerna och öka deras spridning bland människorna. I propositionen framhålls att i ett längre perspektiv är det viktigt att skolan ger barnen utbildning i de kulturella uttrycksformerna.

Utskottet vill också i detta sammanhang nämna att det finns en uppenbar risk för att datatekniken kommer att öka informationsklyftorna i samhället. De redan välutbildade skaffar sig ännu mer information. Det är därför, som utskottet tidigare anfört, särskilt angeläget att genom breddutbildningsinsatser ge människor möjligheter att skaffa sig de kunskaper och färdigheter som behövs för att kunna ta del av och utnyttja denna information. Av vad utskottet anfört framgår att regeringen uppmärksammat de frågor som tas upp i motion 27 och kan förväntas ta de initiativ som behövs för att åstadkomma en utveckling i enlighet med de angivna riktlinjerna. Utskottet delar därför utbildningsutskottets uppfattning att riksdagen inte behöver göra något särskilt uttalande om datorisering, kunskap och kultur som yrkas i motion 27 yrkande 5. Utskottet avstyrker därmed motionens yrkande.

I motion 1985/86:28 av Pär Granstedt m. fl. (c) hävdas att *forskning om datoriseringens effekter* ännu inte fått en tillfredsställande nivå. När framtida forskningsinsatser inom dataområdet bereds bör detta beaktas (yrkande 1).

FiU 1985/86:5

Utskottet vill med anledning härav anföra följande.

En summering av de hittillsvarande insatserna för uppbyggnad av forskningen på det datatekniska området lämnas dels i propositionens bilaga 3, dels – i vad gäller forskning och utveckling inom det informationsteknologiska området – i bilaga 5. De senare frågorna redovisas också i regeringens skrivelse 1984/85:218, vilken remitterats till näringsutskottet och behandlats i näringsutskottets betänkande 1985/86:1. I propositionens bilaga 3 konstateras att huvudparten av de senare årens satsningar har gjorts med medel som anslagits till forskningsråden inom utbildningsdepartementets område och till sektorsorganen, främst styrelsen för teknisk utveckling (STU). Det erinras också om att riksdagen i samband med behandlingen av de två senaste forskningspolitiska propositionerna (1981/82:106 och 1983/84:107) godkänt prioriteringar av vissa forskningsområden. Till de högst prioriterade områdena hör bl.a. forskning som är en förutsättning för och en konsekvens av den starka nationella satsningen på teknisk utveckling. Enligt föredragande statsrådet har forskning inom de ämnesområden som är grunden för informationsteknologi en stark ställning inom ramen för detta prioriterade område. Forskning inom det datapolitiska området blir enligt statsrådet en viktig fråga att behandla i samband med att nästa forskningspolitiska proposition läggs fram våren 1987.

Utbildningsutskottet anför i sitt yttrande (UbU 1985/86:1 y) med anledning av motion 28 yrkande 1 att forskning inom det datatekniska området kommer, som framgår av propositionen, att bli en viktig fråga i nästa forskningspolitiska proposition. Riksdagen får då tillfälle att väga insatserna inom olika forskningsområden, bl. a. det datatekniska området, mot varandra. Samhällsvetenskapligt och humanistiskt inriktad forskning om teknik-samhällets utveckling och förutsättningar hör till ett av de av riksdagen högst prioriterade forskningsområdena (UbU 1981/82:37 s. 22).

Utbildningsutskottet avstyrkte så sent som våren 1985 ett motionsyrkande av samma innebörd som det nu aktuella (UbU 1984/85:34, s. 7–8). Utbildningsutskottet hänvisade då till ett förslag från forskningsrådsnämnden (FRN) om ett forskningsprogram rörande de grundläggande förutsättningarna för datateknikens utveckling och tillämpning som behandlades i den forskningspolitiska propositionen år 1984 (prop. 1983/84:107 bil. 5, s. 14 ff). Utbildningsutskottet erinrade också om att medel anvisats för att stimulera samverkan mellan forskare inom olika discipliner i syfte att öka kunskaperna om sambandet mellan individen, samhället och datatekniken. Utbildningsutskottet redovisade även att forskningen förstärkts inom temat teknik och samhälle vid universitetet i Linköping.

Med hänvisning till det anförda föreslår utbildningsutskottet att finansutskottet avstyrker yrkande 1 i motion 28.

Finansutskottet har inte något att erinra mot vad utbildningsutskottet anför och avstyrker därmed yrkande 1 i motion 28.

I *motion 1985/86:29* av Bengt Lindqvist (s) tas upp frågan om *informationsteknologin och dess konsekvenser för personer med funktionshinder*. Motionären begär konkreta åtgärder för breddutbildning i datafrågor för personer med funktionshinder, åtgärder för forskning och utveckling samt integrering av handikappåtgärder i datapolitiken. Vidare begärs att representanter för handikappintressena bör ingå i den av regeringen föreslagna referensgruppen. Slutligen begär motionären att en särskild utredning tillsätts för att kartlägga och analysera de långsiktiga konsekvenserna och nödvändiga åtgärderna på datateknologins område för personer med funktionshinder.

Motionären betonar breddutbildningens betydelse för de handikappade men understryker också behovet av att andra grupper som lärare, arbetsgivare, tekniker, forskare och utredare ges kunskap om möjligheter och problem som den informationsteknologiska utvecklingen innebär för personer med handikapp. Vidare anför motionären att de handikappades behov inte har beaktats på ett tillfredsställande sätt i den utbildning i datakunskap som genomförs på skolans område. Den särskilda arbetsgruppen för datafrågor inom utbildningsdepartementet bör därför ges klara direktiv att också beakta de handikappade elevernas behov. Motionären tar även upp insatser inom handikappforskningen som är angelägna att beakta i arbetet med den forskningspolitiska propositionen och det informationsteknologiska programmet.

Även i *motion 1985/86:25* av Björn Molin (fp) och Margitta Edgren (fp) anförts att starka mänskliga skäl talar för att hög prioritet ges åt satsningar på informationsteknik för handikappade. Det har även en viss betydelse för svensk industri som visat stort intresse för att utveckla olika tekniska hjälpmedel.

Utskottet vill med anledning härav anföra följande. På liknande sätt som andra arbetstagare påverkas handikappade när ny teknik införs på en arbetsplats. Det är angeläget att man i dessa sammanhang också beaktar hur tekniken skall kunna göras tillgänglig för handikappade anställda när man bedömer frågor rörande utrustning, arbetsorganisation m. m.

Datatekniken bidrar också till att skapa nya hjälpmedel, t.ex. datorer med utrustning för syntetiskt tal eller punktskrift. Handikappinstitutet och televerket samarbetar i en arbetsgrupp för telematik för att utveckla hjälpmedel. Regeringen har gett AMS i uppdrag att i samarbete med styrelsen för teknisk utveckling (STU), Handikappinstitutet och statskontoret genomföra ett projekt rörande teknikupphandling av mikrodatorer som arbetshjälpmedel åt handikappade. AMS har tilldelats 1,5 milj. kr. för projektet. Det finns också möjligheter att erhålla statligt ekonomiskt stöd för att anskaffa datorbaserade hjälpmedel åt handikappade vid utformning av arbetsplatser.

Dataeffektutredningen har föreslagit ett treårigt utvecklingsprogram som skall omfatta dokumentation av gjorda anpassningar av arbetsplatser samt insatser för forskning, utveckling och fortbildning. Av propositionen framgår att dessa frågor kommer att övervägas av den statsrådsgrupp för beredning av långsiktiga och övergripande datafrågor som föreslås bli inrättad.

Beträffande de handikappade skolelevernas behov anför utbildningsutskottet i sitt yttrande (UbU 1985/86:1 y) att den aviserade arbetsgruppen inom utbildningsdepartementet numera har tillsatts. Till de frågor som arbetsgruppen särskilt skall behandla hör "Datorer som hjälpmedel för handikappade elever". Resultatet av gruppens arbete skall redovisas senast den 15 augusti 1986. Genom det påbörjade arbetet inom utbildningsdepartementet är motionärens önskemål tillgodosett, varför motionen i denna del enligt utbildningsutskottets mening inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Datadelegationens nyligen framlagda utvärdering av breddutbildningen Bred datautbildning (SOU 1985:50) innehåller vissa rekommendationer. Bl. a. sägs att bred datautbildning skall behandla såväl datateknik som datateknikens användning och konsekvenserna av denna användning för individer, organisationer och samhälle. Vidare anføres att det finns starka skäl för samhället att göra särskilda satsningar på bred datautbildning till medborgargrupper som lätt kommer till korta i personalutbildning och annan vuxenutbildning. Utskottet förutsätter att de handikappades situation beaktas i detta sammanhang när regeringen tar ställning till datadelegationens rekommendationer. Finansutskottet instämmer i vad utbildningsutskottet anført i övrigt och anser att motion 29 i denna del inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Som utskottet nämnt beslutade riksdagen vid behandlingen av den senaste forskningspolitiska propositionen att informationsteknologin skulle utgöra ett prioriterat område för forsknings- och utvecklingsarbete inom den närmaste treårsperioden. I förevarande proposition berör föredraganden några särskilda forsknings- och utvecklingsfrågor som rör datateknikens användning och som direkt hänger samman med dessa prioriteringar. Särskilt nämns datatekniskt stöd vid funktionsnedsättningar beroende på åldrande, bestående skador eller långvariga sjukdomar. Datatekniken kan bidra till att ge äldres och handikappades liv ett rikare innehåll, bl. a. genom att göra det lättare för dem att bo kvar i sina egna hem. Också de ekonomiska vinsterna av att utveckla tekniken på detta område kan bli stora, framhålls det i propositionen. Samhällets institutionsvård belastas inte lika hårt. Om vi utvecklar ett särskilt kunnande på detta område, är det möjligt att våra datatekniska produkter kan finna avsättning på den internationella marknaden.

Föredragande statsrådet anger också att forskningsrådsnämnden och delegationen för social forskning kommer att få i uppdrag att kartlägga pågående forskning och utveckling inom detta område och föreslå vilka insatser inom området som skall ges förtur.

Utbildningsutskottet förutsätter i sitt yttrande att, när den forskningspolitiska propositionen utarbetas, hänsyn tas till de riktlinjer som förordas i den nu aktuella propositionen beträffande bl. a. forskning om datateknik som stödjer och hjälper de handikappade. Därmed torde syftet med yrkandet i motion 29 bli tillgodosett utan att riksdagen nu tar något särskilt initiativ beträffande formerna för stödet till sådan forskning.

Finansutskottet delar utbildningsutskottets uppfattning. Mot bakgrund av vad som anförts avstyrker finansutskottet motionerna 29 yrkande 1 i denna del och 25 yrkande 5.

Beträffande kravet att handikappintressena skall finnas representerade i den till statsrådsgruppen knutna referensgruppen vill utskottet anföra följande. Som motiv för att inrätta en särskild referensgrupp anges att statsrådsgruppen skall få tillgång till erforderlig sakkunskap. Det kan därför enligt utskottets mening förutsättas att i de frågor, som statsrådsgruppen behandlar och som särskilt berör de handikappade, man kommer att utnyttja den sakkunskap som finns samlad hos handikapporganisationerna. Det kan även förutsättas att man inom den föreslagna statsrådsgruppen överväger huruvida särskilda utredningsinsatser blir nödvändiga för att kartlägga konsekvenserna och behovet av åtgärder på datateknologins område för personer med funktionshinder. Något särskilt tillkännagivande från riksdagens sida med anledning härav behövs inte. Med det anförda avstyrker utskottet även denna del av yrkande 1 samt yrkande 2 i motion 29.

Sårbarhet

De övergripande sårbarhetsfrågorna är av den karaktären att de fordrar samordning mellan olika departement. Många av de åtgärder som måste vidtas har vittgående konsekvenser för samhället. I propositionerna 220 och 225 framhålls att eftersom sårbarhetsberedningen avslutar sitt arbete under år 1985 blir det naturligt att de uppgifter på en övergripande nivå som har ålegat SÅRB överförs till den i proposition 220 föreslagna statsrådsgruppen i statsrådsberedningen (s. 31). Det praktiska arbetet att föra ut metoder m. m. för att reducera sårbarheten inom ADB-området bör tas om hand av andra organ.

I proposition 220 påpekas även att i de direktiv (Dir. 1984:14) som i mars 1984 har getts till en ny försvarskommitté anges bl. a. att den skall lämna förslag till vilken datasäkerhet som skall eftersträvas på ADB-området under kriser och i krig, jämfört med den säkerhet som finns redan i fred.

Frågan om hur datasäkerhetsfrågorna skall behandlas för totalförsvaret både beträffande inriktning och de närmare formerna för genomförandet liksom bl. a. ansvarsförhållanden bör därför bestämmas i samband med 1987 års försvarsbeslut.

Sammanfattningsvis innebär sårbarhetsfrågornas behandling i propositionerna 220 och 225 att riksdagen beretts tillfälle att ta del av följande inriktning:

- övergripande sårbarhetsfrågor samordnas av en statsrådsgrupp
- statskontoret ges i uppdrag att ha ett samordnande ansvar för sårbarhetsfrågorna inom den civila statsförvaltningen
- sårbarhetsberedningen (SÅRB) avslutar sitt arbete under år 1985.

I *motionerna 1985/86:35* av Björn Molin (fp) och Margitta Edgren (fp), *1985/86:36* av Gunnar Hökmark (m), *1985/86:37* av Lars Tobisson m. fl. (m) samt *1984/85:3245* av Bengt Kindbom m. fl. (c) uttalas farhågor för att förslagen i propositionerna får till följd att sårbarhetsfrågorna inte behandlas med den prioritet som är nödvändig. Realiseras förslagen innebär detta en uppdelning av dessa frågor på flera områden inom statsförvaltningen, vilket enligt motionärerna kan leda till ineffektivitet och svårigheter att överblicka var åtgärder bör sättas in för att minska sårbarheten. I *motionerna 35* och

3245 föreslås att SÅRB tills vidare får fortsätta sitt arbete medan det i motion 37 föreslås att beredningens uppgifter i sin helhet överförs till den kommande myndigheten, överstyrelsen för civil beredskap. Enligt motion 36 bör SÅRB omvandlas till en nämnd knuten till försvarsdepartementet.

Kritik mot förslagen i propositionerna med i stort samma innebörd som i motionerna framförs även i skrivelser till utskottet från organisationer som företräder industri och handel samt från kommunförbunden.

Utskottet vill med anledning av motionerna anföra följande.

SÅRB tillsattes av regeringen år 1981. Uppgiften var att dels utreda frågor om säkerhet och sårbarhet på dataområdet, dels vara ett aktivt organ när det gäller information och rådgivning. Enligt utskottets uppfattning har arbetet inom beredningen om metoder för att minska sårbarheten och risk- och konsekvensanalyserna av en ökad sårbarhet varit värdefullt. Verksamheten har även inneburit en form av samarbete kring sårbarhetsfrågorna som uppskattats av bl. a. näringslivet.

Det är en av de viktigaste uppgifterna för datapolitiken att minska sårbarheten i samhället för såväl den militära som den civila sektorn. För att ge ökad tyngd åt dessa frågor bör SÅRB:s myndighetsuppgifter nu, som också föreslås i propositionerna, inlemmas i det löpande arbetet i statsförvaltningen där statskontoret skall ha ett samordnande ansvar vad gäller den civila statsförvaltningen. Frågan om hur datasäkerhetsfrågorna skall behandlas för totalförsvaret bör bestämmas i samband med 1987 års försvarsbeslut.

Förslagen i propositionerna måste genomföras från den utgångspunkten att intresset för och vikten av sårbarhetsfrågorna ökas hos departement och myndigheter. Avsikten är att de åtgärder som vidtas inom detta område skall få större genomslag än hittills inom den offentliga förvaltningen.

Enligt motionärerna innebär förslagen i propositionerna att sårbarhetsfrågorna fortsättningsvis kommer att betraktas som mindre viktiga. Utskottet delar inte denna uppfattning. Som utskottet här redovisat och som även framhålls i försvarsutskottets yttrande (FöU 1985/86:2 y) är givetvis avsikten att öka datasäkerheten. Att SÅRB:s arbete nu bör avslutas är naturligt eftersom en kommitté inte under någon längre tid skall ha myndighetsuppgifter. SÅRB:s avveckling innebär emellertid inte att samarbetet med näringslivet skall upphöra. I likhet med försvarsutskottet förutsätter finansutskottet att regeringen utvecklar lämpliga former för sådant samarbete. Exempelvis bör olika initiativ i frågan kunna tas upp i den statsrådsgrupp som skall ha speciellt ansvar för datapolitiken.

Mot bakgrund av vad utskottet anfört avstyrks motionerna 35 yrkande 1, 36 yrkande 2, 37 yrkande 5 samt 3245 yrkande 4.

Telekommunikationer m. m.

I *motionerna 1984/85:3244* av Göthe Knutson m. fl. (m) och *1985/86:25* av Björn Molin (fp) och Margitta Edgren (fp) behandlas frågor rörande *televerkets monopolställning och organisationsform*.

I *motion 3244* anfördes att man i dag praktiskt taget är ense om att det endast finns en enda expansiv bransch med tillräcklig dynamik att påverka sysselsättningen i stort, nämligen data- och elektronikbranschen.

I motionen framhålls att slopandet av televerksmonopolen m. fl. monopol måste vara ett av de viktigaste strävandena i dataindustripolitiken. Diverse STU-satsningar, teknikupphandlingar och planeconomiska teknikprogram kan aldrig ge den omedelbara positiva effekt som ett avskaffat telemonopol skulle ge. Detta förutsätter emellertid att televerkets myndighetsfunktioner läggs över till ett opartiskt organ.

Även i motion 25 krävs en frikoppling av televerkets myndighetsuppgifter från dess marknadsaktiviteter. Detta motiveras på följande sätt.

Televerket fungerar i dag som statligt affärsverk med vidsträckt faktiska monopol, som statlig myndighet, men också som öppet konkurrerande affärsföretag. Under senare år har i takt med att rollkonflikten skärpts en alltmer växande kritik riktats mot televerket. Framför allt har det gällt misstankar om att televerket utnyttjat sin monopolskyddade verksamhet för att gynna sina konkurrensutsatta verksamheter. Samtidigt har televerkets anseende som ett välskött och väl fungerande verk kommit att ifrågasättas. Slutsatsen måste, enligt motionärerna, bli att televerkets funktioner bör renodlas. Den konkurrensutsatta verksamheten bör helt skiljas från televerket.

Trafikutskottet behandlade våren 1985 (TU 1984/85:28) yrkanden av samma innebörd som här redovisats. Trafikutskottet framhöll därvid att motionärernas syn på televerkets roll är alltför snäv. Genom televerkets breda verksamhet tillgodoses intresset för goda telekommunikationer. Televerkets monopol beträffande telefonapparater upphävdes den 1 november 1985. Televerkets dominerande ställning i övrigt är emellertid, enligt trafikutskottets mening, en god grund för att verket även framgent skall kunna erbjuda sina tjänster till låga priser, svara för en god handikappanpassning, hålla hög framkomlighet i nätet samt i övrigt ligga i främsta ledet när det gäller teknisk utveckling. Mot denna bakgrund avstyrkte trafikutskottet motionsyrkandena.

Finansutskottet finner inte någon anledning att inta någon annan ståndpunkt än trafikutskottet. Motion 3244 yrkande 2 såvitt nu är i fråga och motion 25 yrkande 8 avstyrks sålunda.

I motion 25 anförts att det är beklagligt att det av riksdagen begärda nationella *informationsteknologiska programmet* försenats. Viktiga forskningsprojekt har därigenom inte kunnat påbörjas. Motionärerna understryker att det är viktigt att svensk informationsteknologisk forskning vidareförs genom att nya resurser tillförs berörda forskningsområden.

Enligt regeringens bedömning föreligger inte ett tillräckligt underlag för att ett informationsteknologiskt program skall kunna läggas fast. I näringsutskottets yttrande (NU 1985/86:1 y) godtas det i proposition 220 angivna skälet till att det informationsteknologiska programmet försenats. Med hänsyn till att ett sådant program måste komma att beröra centrala delar av det statliga stödet till forskning och tekniskt utvecklingsarbete genom bl. a. STU anser näringsutskottet att det är naturligt att programmet samordnas med den forskningspolitiska planeringen, som nu är inriktad på treårsperioden 1987/88 – 1989/90.

Enligt finansutskottets mening måste, som också framhålls i proposition 220, frågor rörande bl. a. finansiering och prioritering av de statliga insatserna vara avklarade innan ett informationsteknologiskt program kan läggas fast.

Finansutskottet delar i övrigt de synpunkter på det informationsteknologiska programmet som framförs i näringsutskottets yttrande. Mot här angiven bakgrund avstyrker utskottet motion 25 i aktuell del.

I *motion 25* framhålls att de samlade effekterna av mer omfattande *telekommunikationstillämpningar* ofta är stora. De griper in på många områden. Industriella, organisatoriska, sociala, regionala och kulturella konsekvenser kan bli betydande. Ett antal kvalificerade demonstrationsprojekt i full skala bör därför genomföras. Enligt motionärerna bör projekten genomföras av fristående parter med användar-, industri- och universitetsanknytning.

I näringsutskottets yttrande över proposition 220, NU 1985/86:1 y, och i betänkande NU 1985/86:1 framhålls att det av regeringens skrivelse (1984/85:218) om informationsteknologi framgår att betydande forsknings- och utvecklingsinsatser görs i fråga om utnyttjande av informationsteknologin i arbetslivet, främst vid Arbetslivscentrum och vissa högskoleinstitutioner. I sammanhanget bör även nämnas det forsknings- och utvecklingsarbete inom telekommunikationsområdet som bedrivs av televerket. En redogörelse härför lämnas i regeringens skrivelse. Av denna framgår bl. a. att televerket har föreslagit ett informationsteknologiskt program under de närmaste åren till en kostnad av ca 680 milj. kr., som delvis skulle kunna finansieras av verket. Regeringen har sedermera uppdragit åt televerket att i samråd med STU och statskontoret utreda förutsättningarna för och föreslå utformningen av studier av användning av avancerad telekommunikation.

Av vad näringsutskottet anfört framgår att den typ av frågor som berörs i motion 25 i anslutning till yrkande 4 beaktas i den pågående planeringen av ett informationsteknologiprogram. Finansutskottet finner därför att riksdagen inte nu bör ta ställning till de önskemål om olika projekt som framförs i motionen. Utskottet avstyrker följaktligen förslaget om ett uttalande av riksdagen i frågan.

De *framtida datakommunikationstjänsterna* behandlas i *motion 1984/85:2749* av Bengt Kindbom m. fl. (c). I motionen begärs att en parlamentarisk utredning tillsätts angående de framtida telekommunikationstjänsterna. Den alltmer avancerade tekniken bör användas så att den främjar etablering av nya verksamheter och bidrar till decentralisering och regional utjämning. Med de förslag som hittills presenterats kommer det, enligt motionärerna, att finnas risk för att parallella nät byggs upp i vissa områden – dels televerkets, dels kabel-TV-nät som skulle kunna nyttjas för samma ändamål. Kommersiella begränsningar kan leda till att stora områden i landet inte får tillgång till de nya kommunikationstjänsterna.

Frågan om de framtida kommunikationstjänsterna behandlas i proposition 220 under rubriken En ny infrastruktur. Vad som anförs i motion 2749 talar starkt för det program som föreslås i propositionen. I detta avsnitt anförs bl. a. att regeringens avsikt med den stora satsningen på telenätet är att

priserna även i framtiden skall hållas låga, att framkomligheten ytterligare skall förbättras och att avancerade teletjänster skall kunna erbjudas. Mycket hög telekapacitet även för datakommunikation skall kunna erbjudas med kort varsel var helst i landet som den efterfrågas. Utbyggnaden av detta kommunikationssystem är mycket viktig för hur datateknikens möjligheter kan tas till vara och för hur den kan förenas med andra samhällsmål, som t. ex. decentralisering och regional utjämning. Taxorna är också av största vikt för att få ett gynnsamt utnyttjande av denna del av infrastrukturen. Televerket bör därför även i fortsättningen behålla internationellt sett låga taxor. Det är regeringens avsikt att dessa taxor skall göras alltmer oberoende av avståndet så att vi får ett "rundare" Sverige. Teleförbindelserna och taxorna skall i ännu mindre grad än idag utgöra en restriktion för lokaliseringen av en verksamhet.

Utskottet delar den uppfattning, som framförs i motionen, att den tekniska utvecklingen och eventuella framtida kommersiella begränsningar inte får leda till att stora regionala skillnader uppstår vad gäller möjligheterna att utnyttja tele- och övriga datakommunikationstjänster.

Som framgått av redovisningen av de riktlinjer i propositionen som regeringen avser arbeta efter på tele- och datakommunikationsområdet sammanfaller dessa med de synpunkter på decentralisering och regional utjämning som framförs av motionärerna. Därför föreligger, enligt utskottets mening, det inte nu något behov av en parlamentarisk utredning för att utreda dessa frågor. Utskottet avstyrker motion 2749 yrkande 3.

Teknikupphandling

För den civila förvaltningen pågår f. n. en upphandling av s. k. basdatorer, som är avsedda för generella småskaliga tillämpningar. Ett syfte med upphandlingen av sådana datorer är att myndigheterna skall få tillgång till ett effektivt datorstöd i sin administration. Detta är av stor betydelse för att åstadkomma en decentraliserad arbetsstruktur inom statsförvaltningen. Regeringen har begärt att riksdagen på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1985/86 anvisar 5 milj.kr. för upphandling av programvara till basdatorerna.

I *motion 1985/86:25* av Björn Molin (fp) och Margitta Edgren (fp) anföras att teknikupphandling är ett sätt att komplettera marknadsutvecklingen där marknaden ej fungerar. Teknikupphandling bör emellertid undvikas på områden där den tekniska utvecklingen är så snabb att med teknikupphandling utvecklade produkter visar sig föråldrade och marknadsfrämmande redan när de presenteras. Själva den administrativa teknikupphandlingsprocessen är, sägs det i motionen, tidskrävande, ofta mer tidskrävande än när utvecklande och producerande företag själva har ansvaret. Det framhålls även att de programvaror, som nämns i propositionen, finns tillgängliga på marknaden och kräver därför ingen form av teknikupphandling.

Utskottet delar inte motionärernas uppfattning att bl.a. teknikupphandling av programvara på grund av den snabba tekniska utvecklingen inom dataområdet bör undvikas. Utvecklingen av programvara har hittills inte varit lika snabb som utvecklingen av maskinvara. Ett villkor för att

satsningen på basdatorer skall lyckas är att en ändamålsenlig programvara för bl. a. gemensamma, administrativa tillämpningar, t. ex. ekonomi- och personaladministration, finns anpassad för tillgänglig hårdvara. Enligt utskottets mening bör därför, som framhålls i proposition 225, ansträngningarna att teknikupphandla till avsevärd del riktas mot mjukvaruområdet. Statskontoret och styrelsen för teknisk utveckling (STU) bör här genom sina centrala positioner ha goda möjligheter att aktivt med hjälp av teknikupphandling stimulera till utvecklingsarbete till gagn för hela statsförvaltningen.

Med det anförda avstyrker utskottet motion 25 yrkande 7.

Datoriseringens effekter på sysselsättning, arbetsliv och jämställdhet

I *motion 1985/86:24* av Sivert Andersson (s) krävs en lagreglering av dataanvändningen i arbetslivet.

Företagen inför allt fler system av övervakningskaraktär som innebär inskränkningar i individernas integritet. Den utvecklingen innebär enligt motionären stora svårigheter för de fackliga organisationerna eftersom det är svårt att med nuvarande regelsystem stoppa system som kränker medlemmarnas integritet. För att trygga de fackliga organisationernas möjlighet till inflytande och insyn över företagens dataanvändning i arbetslivet krävs en förstärkt lagstiftning.

Föredragande statsrådet tar i proposition 220 (s. 97) upp dessa frågor med anledning av en skrivelse från Svenska Metallindustriarbetareförbundet den 13 mars 1985. Förbundet tar upp vissa frågor om hur de anställdas integritet påverkas i samband med att datateknik tas i anspråk av företagen. Förbundet önskar få en precisering och skärpning av datalagen (1973:289) i vad avser de enskilda anställdas integritetsskydd i arbetet. Vidare vill förbundet att de anställda och deras fackliga organisationer skall ges ett avgörande inflytande över beslut om att ett system skall införas. Förbundet betonar också betydelsen av att forskning och utvecklingsarbete på området initieras och ges stöd.

Enligt föredragande statsrådets mening är frågan om arbetstagarnas integritetsskydd i samband med införande av ny teknik i hög grad en fråga om medbestämmande vid förändringar av arbetets organisation. Det är därmed i första hand genom förhandlingar och avtal som lösningar skall sökas på problem av den art som förbundet tar upp. Medbestämmandeavtal har också träffats för samtliga sektorer av arbetsmarknaden, och för vissa branscher gäller särskilda avtal om införande av ny teknik. I de frågor som ligger vid sidan om datalagen är det naturligt att eventuella kompletteringar görs i avtal av nyss nämnt slag. Föredragande statsrådet delar förbundets uppfattning om behovet av ytterligare forskning och utvecklingsarbete rörande integritetsaspekterna vid införandet av ny teknik.

De forsknings- och utvecklingsprojekt som hittills bedrivits om arbetsmiljö, arbetsorganisation och medbestämmandefrågor i samband med ny teknik har i liten utsträckning studerat integritetsfrågorna. Forskning och utveckling inom området ligger inom ramen för arbetarskyddsfondens och Arbets-

livscentrums uppgifter. Det är angeläget att dessa aspekter blir beaktade i den forskning som bedrivs på området, framhålls det i propositionen.

Som utskottet anför i det föregående ger datatekniken möjligheter att kartlägga och registrera individers beteenden inte bara på arbetsplatser. Det är enligt utskottets mening mycket viktigt att studera de integritetsaspekter detta för med sig. Som utskottet anför följer regeringen denna utveckling med största uppmärksamhet.

Konstitutionsutskottet anför i sitt yttrande (KU 1985/86:3 y) till finansutskottet att det är viktiga integritetsproblem som det här är fråga om. System som leder till otillbörlig kontroll av de anställda bör givetvis inte få förekomma. Om de av arbetsmarknadsministern anvisade vägarna inte kan ge resultat får givetvis andra sätt prövas, anför konstitutionsutskottet. Lagstiftning kan därvid bli nödvändig.

Med hänvisning till vad som anförts i propositionen och i konstitutionsutskottets yttrande anser utskottet att andra vägar än lagstiftning först bör prövas för att nå de mål motionen åsyftar.

Finansutskottet avstyrker därmed motion 24.

I *motion 1985/86:27* (vpk) anförts att det bör göras en grundad beräkning över olika yrkesområden beträffande *datoriseringens effekter på sysselsättningen*. Vad som utredningsvägen kommit fram i Sverige om detta är enligt motionärerna diffust och otillräckligt. Vidare anförts att det måste ankomma på riksdag och regering att ta ansvar för att datoriseringen i sin förlängning inte leder till massarbetslöshet och en allmän försvagning av det mänskliga arbetets ställning i produktionsprocessen. Motionärerna begär därför ett handlingsprogram för hur detta kan ske.

Den dåvarande regeringen tillsatte år 1978 dataeffektutredningen (DEU) och data- och elektronikkommittén (DEK).

Data- och elektronikkommittén hade till uppgift att utreda datatekniken och elektronikens effekter på näringslivets utveckling. Studier och analyser har gjorts av användningen av olika slags datorstyrd produktionsutrustning, t. ex. numeriskt styrda verktygsmaskiner, industrirobotar och processtyrssystem. Förutom att behandla datatekniken inom egentlig tillverkning genomförde DEK också ett antal studier med syfte att sätta in datatekniken i ett sammanhang som omfattade företaget som helhet.

Dataeffektutredningens uppdrag gällde en samlad utredning av datateknikens framtida effekter på sysselsättning och arbetsmiljö. I kommitténs arbete har ingått studier av effekter inom verkstads- och processindustrin med utgångspunkt från material som samlades in av data- och elektronikkommittén. Vidare har ett antal branschstudier genomförts inom bank, försäkring, handel och kontorsarbete inom den offentliga och privata sektorn. Kommittén avslutade sitt arbete i januari 1984. Slutbetänkandet (SOU 1984:20) Datorer och arbetslivets förändring har remissbehandlats, och regeringen presenterar i proposition 220 sin syn på några av förslagen. Övriga förslag övervägs för närvarande av regeringen. Utredningens förslag till åtgärder är bl.a. initiering av regionala utvecklingsprogram, inrättande av ett Centrum för administrativ datautveckling, strukturomvandlingsutbildning av anställda, genomförande av ett åtgärdsprogram för kvinnor i samband med

datoriseringen, genomförande av ett utvecklingsprogram för att göra datatekniken tillgänglig för handikappade och forskning om arbetslivets datorisering. Utskottet har i det föregående tagit upp utbildnings- och forskningsfrågorna liksom datatekniken och de handikappade. Senare återkommer utskottet till åtgärdsprogrammet för kvinnor och inrättandet av ett centrum för administrativ utveckling.

Enligt utskottets mening har de två utredningarna om datoriseringens effekter varit av stort värde. Det utredningsmaterial, de rapporter och de debattböcker som tagits fram har varit värdefulla för debatten av dessa frågor och som underlag för strategival. Utskottet anser således att Sverige har tillgång till ett omfattande och välunderbyggt material om datoriseringens effekter på sysselsättning och arbetsmiljö.

I detta betänkande behandlas datapolitikens allmänna inriktning. När det gäller konkreta program på olika områden tar riksdagen ställning till dessa allteftersom underlag föreligger. Sålunda kommer riksdagen exempelvis detta budgetår att få ta ställning till ett informationsteknologiskt program och längre fram till en forskningspolitisk proposition.

Som framgått av vad utskottet tidigare anfört anser utskottet att arbetslöshet till följd av införande av datateknik bör förebyggas genom en medveten närings- och utbildningspolitik. Därigenom underlättas införandet av ny teknik. Väsentliga delar av personalutbildningen kan exempelvis ske genom arbetsmarknadsutbildningen i företag och med hjälp av de nyligen införda förnyelsefonderna. Det av motionärerna eftersträfvade programmet är alltså på väg att genomföras. Med det anförda avstyrker utskottet yrkandena 1 och 2 i motion 27.

I *motionerna 1985/86:27 (vpk) och 1985/86:33 (vpk)* anförs att proposition 220 innehåller en rad förslag för att förbättra *kvinnors situation i relation till datoriseringens verkningar*. Däremot finns inga förslag som berör själva produktionens och arbetets organisation eller vilken typ av kunskapsfördelning som personalutbildningen skall syfta till. I den sistnämnda motionen berörs särskilt förhållandena för kvinnorna inom den statliga förvaltningen.

Regeringen lade i mars i år fram ett förslag till åtgärdsprogram för att förbättra kvinnornas villkor på arbetsmarknaden (prop. 1984/85:130). I denna proposition konstateras att kvinnors och mäns situation i arbetslivet alltjämt är mycket olika. En utveckling i riktning mot en mindre delad arbetsmarknad pågår dock. Det finns emellertid en risk att denna utveckling mot en minskad uppdelning kan komma att brytas om inte särskilda åtgärder vidtas. Ett skäl för denna bedömning är att datoriseringen inom arbetslivet innebär att också många arbeten där kvinnor nu finns riskerar att rationaliseras bort. Ett annat skäl är att denna omställning leder till ökade krav på teknisk utbildning av arbetskraften. Det kan leda till att speciella insatser måste vidtas för att få kvinnorna att bryta in på hittills mansdominerade yrkesområden.

Flera insatser har gjorts för att öka kvinnornas intresse för arbete och vidareutbildning inom industrin t. ex. genom den s. k. 10-miljonerskampanjen.

Kampanjen var ett led i en mer långsiktig strategi med målsättningen att

bredda kvinnornas arbetsmarknad. I kampanjen ingick åtgärder för att påverka flickors utbildnings- och yrkesval, datautbildning för kvinnor och rekryterings- och vidareutbildningsåtgärder i arbetslivet. Datateknikfrågorna ingick i flertalet projekt oavsett huvudinriktning. Andra datautbildningsprojekt har inneburit vidareutveckling av datastugeverksamhet och internatutbildning för invandrarkvinnor. Totalt har 1,3 milj. kr. satsats på datautbildningsprojekt. Erfarenheterna från 10-miljonerskampanjen visar att datautbildningsprogram som är specialdestinerade till kvinnor många gånger är en förutsättning för att kvinnorna skall delta. Mycket av den verksamhet som inleddes under kampanjen ingår nu som en del i myndigheters och organisationers löpande arbete.

Dataeffektutredningen fick genom tilläggsdirektiv år 1982 i uppdrag att särskilt studera kvinnornas arbetsmarknadssituation i samband med datorisering. I anslutning härill utarbetades en sekretariatsrapport (Ds A 1983:9) *Kontorsautomation och kvinnors framtida arbetsmarknad*.

Mot denna bakgrund föreslog utredningen att ett särskilt åtgärdsprogram utformas för att underlätta denna omställnings- och anpassningsprocess. Inom ramen för detta program bör bl.a. beaktas vikten av att kvinnorna kan tillgodogöra sig de möjligheter som den nya tekniken skapar både till nya arbetstillfällen och ett rikare arbetsinnehåll. Åtgärdsprogrammet bör innehålla insatser för forskning och utredning om kvinnors arbetsmarknad i samband med att ny teknik införs. En sådan forsknings- och utredningsverksamhet bör bl.a. omfatta områden som sysselsättning, arbetsuppgifter, arbetsorganisation m. m.

Ett uppdrag har också lämnats till delegationen (A 1983:01) för jämställdhetsforskning (JÄMFO) att utarbeta ett forskningsprogram avseende kvinnornas villkor på arbetsmarknaden.

Totalt föreslås 15 milj. kr. anslås under budgetåret 1985/86 för projekt med syfte att förbättra kvinnornas villkor på arbetsmarknaden.

Utskottet konstaterar sammanfattningsvis att insatser görs inom ett flertal områden för att förbättra kvinnornas situation på arbetsmarknaden och underlätta omställning vid införande av datorisering. Även särskild forsknings- och utredningsverksamhet planeras som omfattar kvinnors arbetsuppgifter och arbetsorganisation. Erfarenheterna från de dataprojekt som genomfördes av studieförbunden inom 10-miljonerskampanjen bör tas till vara och vidareutvecklas, bl.a. i personalutbildningen som finansieras för förnyelsefonderna. Utskottet ser mot bakgrund av det anförda inte skäl att nu begära ytterligare åtgärder från regeringen. Utskottet avstyrker därför motionerna 27 yrkande 4 och 33 yrkande 3.

Samordning av insatser för administrativ utveckling

I *motion 1984/85:2233* och *motion 1985/86:23*, båda av Lars Tobisson m.fl. (m), framhålls att enligt samstämmiga bedömningar är de svåraste problemställningarna inom ADB-området under överskådlig framtid icke förknippade med de tekniska möjligheterna. Det är mycket mer väsentligt att öka effektiviteten i systemutvecklingsprocessen samt att skapa flexibilitet och enkelhet för användarna av de system som utvecklas. Eftersom ingen annan

myndighet har till uppgift att stödja den administrativa utvecklingen på nationell nivå har STU delvis tagit upp sådana frågor. Men STU:s intresse är knutet främst till industripolitiska insatser.

En rad olika åtgärder behöver vidtas beträffande informationsteknologins och ADB-teknikens användning inom administrationen. Dessa uppgifter bör anförtros åt ett särskilt organ.

Det nya organet bör, enligt motionärerna, ges en inriktning mot administrativa tekniker i en vidare mening. Ett lämpligt arbetsnamn på detta kan vara Styrelsen för administrativ utveckling (SAU). Styrelsen för administrativ utveckling skall inte ha sin verksamhet uteslutande inriktad på den statliga sektorn utan även stimulera, stödja och samordna insatserna för administrativ utveckling och forskning inom andra sektorer samt förmedla erfarenhetsutbyte och främja samverkan mellan stat, kommun, landsting och näringsliv, dvs. arbeta på nationell nivå.

De frågor som tas upp i här aktuella delar av motionerna 2233 och 23 har behandlats av dataeffektutredningen, DEU (SOU 1984:20). I utredningen föreslås att ett centrum för administrativ utveckling inrättas. Verksamheten för centret skall enligt DEU koncentreras till tre områden: forskning, industriellt utvecklingsarbete och användarfrämjande åtgärder. Men till skillnad från förslaget i motionerna 2233 och 23 skall det organ som föreslås i DEU främst bistå de mindre företagen, som ofta saknar egen kompetens på dataområdet.

Utskottet vill för sin del framhålla att de allmänna riktlinjer för den framtida datapolitiken, som dras upp i propositionerna 220 och 225, innebär att frågor inom området administrativ utveckling får en väsentligt mer framskjuten plats än tidigare.

Utskottet delar den uppfattning som framförs i motionerna att det är viktigt att öka effektiviteten i systemutvecklingsprocessen. Detta har också varit utgångspunkten för det kollektiva forskningsprogram som påbörjats inom ramen för den verksamhet som bedrivs av det nystartade Svenska institutet för systemutveckling, SISU. Institutets verksamhet finansieras av STU och Intressentföreningen för svensk informationssystemutveckling. Det bör även i detta sammanhang nämnas att det forsknings- och utvecklingsarbete, som skall bedrivas inom det kommande nationella informationsteknologiprogrammet (NU 1983/84:11), kommer att ha anknytning till området administrativ utveckling.

Med hänvisning till vad utskottet här anfört om det pågående och planerade arbetet med frågor rörande administrativ utveckling finns det för närvarande ingen anledning att vidta några speciella åtgärder från riksdagens sida. Motion 2233 yrkande 2 samt motion 23 yrkande 6 avstyrks.

Inriktning av den statliga sektorns ADB-användning

I *motionerna 1984/85:2233 och 1985/86:37*, båda av Lars Tobisson m. fl. (m), framhålls att den fortsatta datoriseringen bör drivas med främst två syften: att *minska statens administrationskostnader och att förenkla olika legala och administrativa system*. En betydande del av de stora statliga ADB-system

som är i drift kommer att behöva genomgå omläggningar i större eller mindre grad vid 1980-talets mitt eller åren närmast därefter. Flera orsaker kan anges till detta. Systemlösningarna är gamla, i flera fall från 1960-talet. Successiva mindre förändringar har medfört höga underhållskostnader. Dessa problem måste nu beslutsamt angripas. Om samtidigt de grundläggande administrativa systemen förenklas kan rationaliseringsvinsterna bli flera gånger så stora. Kunskaper saknas dock i hög grad om de sammanlagda insatser som kan bli erforderliga. Detta är en allvarlig brist, som bör avhjälpas genom en kartläggning och redovisning för riksdagen med förslag till prioriteringar under 1980-talet.

Datatekniken för informationsbehandling är i ständig utveckling. Utskottet är av samma uppfattning som motionärerna att dagens regelsystem för statsförvaltningens användning av ADB till vissa delar blivit otidsenligt. Detta har i första hand tagit sikte på regleringen av de stora centrala datasystemen. De nuvarande reglerna har också tillkommit under en lång tidsperiod vilket medfört att de inte fungerar på ett helt ändamålsenligt sätt. Dessa omständigheter i kombination med målsättningen att ändra arbetssättet så att användaren mer sätts i centrum innebär att gällande regler måste ändras. Syftet med de i proposition 225 redovisade åtgärderna är också att bl. a. minska statens administrationskostnader och förenkla olika legala och administrativa problem. Exempel på effektivitetsfrämjande åtgärder är förslaget att införa ett nytt styrsystem för investeringsbeslut inom statsförvaltningen. Det innebär att fleråriga planer för administrativ utveckling skall utgöra underlag för investeringar i ADB-system. Vidare föreslås teknikupphandling av programvara för basdatorer och en aktivare statlig informationsförmedling. Vad gäller den statliga informationsförmedlingen kan även nämnas att regeringen avser att ge statskontoret i uppdrag att i samarbete med delegationen för vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning (DFI) göra en översyn av möjligheterna att bättre utnyttja de statliga dataregister som har karaktär av informationsdatabaser.

Enligt utskottets mening kommer kravet på effektivitetshöjande åtgärder som anges i motionerna 2233 och 37 att tillgodoses genom de åtgärder som anges i proposition 225.

Utskottet avstyrker följaktligen yrkande 1 i motion 2233 och yrkandena 1 och 2 i motion 37.

I motionerna 1984/85:2750 och 1984/85:3245, båda av Bengt Kindbom m. fl. (c), begärs att regeringen låter utarbeta strukturplaner för *decentralisering av dataverksamheten inom den civila förvaltningen* och att en särskild utredning inrättas om decentralisering av de statliga redovisnings- och personalsystemen (S och SLÖR) till resp. användares olika myndighetsled.

Vad gäller decentralisering av dataverksamheten inom den civila förvaltningen vill utskottet anföra följande.

Arbetet med att utveckla och införa ADB-system för administrativa ändamål i statsförvaltningen sker i olika former. Som huvudregel gäller att myndigheterna själva har hand om systemutvecklingen som en del av ansvaret för sin verksamhet. I proposition 225 ges en ingående beskrivning av det pågående arbetet inom detta område.

Utvecklingen inom mikrodatorområdet har, framhålls det i propositionen, lett till ökade möjligheter att använda småskalig och decentraliserad datateknik inom statsförvaltningen. Det finns ett alltmer växande intresse från myndigheternas sida att utnyttja den nya tekniken. Kostnaderna för anskaffning av datorutrustning är förhållandevis låga. Dessutom förväntas att tekniken skall ge möjligheter till en effektiv utveckling av ADB-system som bättre uppfyller användarnas krav och önskemål.

Ett första steg på vägen mot att prova den nya tekniken har för många myndigheter varit att anskaffa persondatorer och skrivautomater för användning i lokalt avgränsade tillämpningar. Tillgänglig teknik medger emellertid nu även uppbyggnad av mer komplexa system avsedda för flera tillämpningar samtidigt och som baseras på mikrodatorteknik.

Ett omfattande arbete för att utreda förutsättningarna härför pågår inom statsförvaltningen.

Det är särskilt tre projekt som kan komma att få stor betydelse. För den civila förvaltningen bedriver statskontoret ett arbete med s. k. basdatorer avsedda för generella småskaliga tillämpningar. Basdatorerna är datorer som uppfyller vissa gemensamma grundkrav. De har något större kapacitet än persondatorerna och förväntas därmed kunna utnyttjas i större utsträckning för administrativa funktioner.

Inom försvarets område genomförs för närvarande projektet Struktur 90 som innebär en övergång från en centraliserad system- och datakraftstruktur till en decentraliserad. Dessa båda arbeten har stora likheter och grundar sig på delvis gemensamma utgångspunkter.

Det tredje projektet är statens löne- och pensionsverks (SPV) arbete med att utveckla för- och eftersystem till SLÖR – det s. k. PIR-projektet. Genom det arbetet kommer myndigheterna att ha möjlighet att utnyttja materialet i SLÖR för sin interna personaladministration. Detta innebär samtidigt en praktisk delegering till myndigheterna vad avser lönehanteringen.

Av vad utskottet här anfört framgår att arbetet med att decentralisera dataverksamheten inom statsförvaltningen pågår. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motionerna 2750 och 3245 yrkande 5.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *riktlinjer för den framtida datapolitiken*
att riksdagen med avslag på motionerna 1985/86:26 yrkande 1, 1984/85:3244 yrkande 1, 1984/85:3245 yrkande 1, 1985/86:27 yrkande 3 och 1984/85:949 godkänner vad som förordats i proposition 1984/85:220 moment 1,
2. beträffande *datadelegationen*
att riksdagen avslår motion 1984/85:3245 yrkande 3,
3. beträffande *offentlighetsprincipen och ADB*
 - a) att riksdagen avslår motionerna 1985/86:26 yrkande 7, 1984/85:1493 yrkande 4 och 1985/86:25 yrkande 3,
 - b) att riksdagen avslår motion 1985/86:33 yrkande 2,

4. beträffande *myndigheternas försäljning av uppgifter från personregister*

att riksdagen avslår motionerna 1984/85:2718 och 1985/86:26 yrkande 6,

5. beträffande *översyn av tryckfrihetsförordningens tillämpning på dataprogram*

att riksdagen avslår motion 1984/85:572,

6. beträffande *registeransvar, rättelse i personregister m. m.*

att riksdagen avslår motionerna 1984/85:452 yrkande 11, 1984/85:2717 yrkandena 1, 2, 4 och 6, 1984/85:3244 yrkande 2 såvitt nu är i fråga, 1984/85:1493 yrkandena 1 och 2 samt 1985/86:25 yrkande 1,

7. beträffande *restriktivare dispensgivning för datasamkörningar*

a) att riksdagen avslår motion 1984/85:2717 yrkande 7,

b) att riksdagen avslår motionerna 1984/85:2749 yrkande 1 och 1984/85:3245 yrkande 2,

8. beträffande *samkörning av personregister*

att riksdagen avslår motionerna 1984/85:2232 yrkande 1, 1984/85:3243 yrkande 1, 1985/86:23 yrkande 1, 1984/85:1177 och 1984/85:1493 yrkande 3,

9. beträffande *begränsning av uppgiftslämnandet*

a) att riksdagen avslår motionerna 1984/85:2232 yrkandena 2 och 3, 1984/85:3243 yrkandena 2 och 3, 1985/86:23 yrkandena 2 och 3, 1984/85:2717 yrkandena 3 och 5 och 1985/86:26 yrkande 5,

b) att riksdagen avslår motion 1984/85:2749 yrkande 2,

10. beträffande *besvärinstans vid talan mot datainspektionens beslut*

att riksdagen avslår motionerna 1984/85:2232 yrkande 4, 1984/85:3243 yrkande 4 och 1985/86:23 yrkande 5,

11. beträffande *centralt slutenvårdsregister*

a) att riksdagen avslår motion 1985/86:26 yrkandena 3 och 4,

b) att riksdagen avslår motion 1985/86:25 yrkande 2,

12. beträffande *utbildningsfrågor m. m.*

a) att riksdagen avslår motionerna 1985/86:25 yrkande 6 och 1985/86:28 yrkande 2,

b) att riksdagen avslår motion 1985/86:27 yrkande 5,

13. beträffande *forskning om datoriseringens effekter*

att riksdagen avslår motion 1985/86:28 yrkande 1,

14. beträffande *datatekniken och de handikappade*

a) att riksdagen avslår motion 1985/86:25 yrkande 5,

b) att riksdagen avslår motion 1985/86:29,

15. beträffande *sårbarhet*

att riksdagen avslår motionerna 1985/86:35 yrkande 1, 1985/86:36 yrkande 2, 1985/86:37 yrkande 5 och 1984/85:3245 yrkande 4,

16. beträffande *telekommunikationer m. m.*

a) att riksdagen avslår motionerna 1984/85:3244 yrkande 2 såvitt nu är i fråga och 1985/86:25 yrkande 8,

b) att riksdagen avslår motion 1985/86:25 yrkande 4,

c) att riksdagen avslår motion 1984/85:2749 yrkande 3,

17. beträffande *teknikupphandling*
att riksdagen avslår motion 1985/86:25 yrkande 7,
18. beträffande *lagreglering av dataanvändningen i arbetslivet*
att riksdagen avslår motion 1985/86:24,
19. beträffande *datoriseringens effekter på sysselsättning och jämställdhet*
att riksdagen avslår motionerna 1985/86:27 yrkandena 1, 2 och 4 samt 1985/86:33 yrkande 3,
20. beträffande *samordning av insatser för administrativ utveckling*
att riksdagen avslår motionerna 1984/85:2233 yrkande 2 och 1985/86:23 yrkande 6,
21. beträffande *inriktning av den statliga sektorns ADB-användning*
a) att riksdagen avslår motionerna 1984/85:2233 yrkande 1 och 1985/86:37 yrkandena 1 och 2,
b) att riksdagen avslår motionerna 1984/85:3245 yrkande 5 och 1984/85:2750,
22. beträffande *statsförvaltningens användning av ADB m. m.*
att riksdagen lägger till handlingarna vad som anförts i proposition 1984/85:225 moment 3,
23. beträffande *datapolitik i övrigt*
att riksdagen lägger vad som anförts i proposition 1984/85:220 moment 2 samt i bilagorna 1–6 till propositionen till handlingarna.

Stockholm den 3 december 1985

På finansutskottets vägnar

Arne Gadd

Närvarande: Arne Gadd (s), Roland Sundgren (s), Rune Rydén (m), Iris Mårtensson (s), Lisbet Calner (s), Lars De Geer (fp), Filip Fridolfsson (m), Britta Hammarbacken (c), Arne Kjörnsberg (s), Hugo Hegeland (m), Margitta Edgren (fp), Marianne Carlström (s), Jörn Svensson (vpk), Olof Johansson (c) och Leo Persson (s).

1. Riktlinjer för den framtida datapolitiken (mom. 1)

Rune Rydén, Filip Fridolfsson och Hugo Hegeland (alla m) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar med "Datatekniken för" och på s. 14 slutar med "olika områden" bort ha följande lydelse:

Datatekniken eller, i vidare mening informationsteknologin, medför en närmast revolutionerande förändring av samhället och av förutsättningarna för verksamheter och individer. Den nya tekniken återfinns i nästan varje sektor av samhällslivet: inom t. ex. sjukvård, industri, undervisning, trafik, kontor, myndigheter, handel, banker och i hemmen. Enligt utskottets uppfattning förändrar den nya tekniken inte bara de tekniska förutsättningarna för informationsöverföring inom och mellan länder, näringsliv, förvaltningar, organisationer och enskilda. De tekniska förändringarna påverkar också vår livsstil, vårt språk, vår föreställningsvärld, vårt sätt att umgås och ger oss nya kulturmönster.

En utgångspunkt för statens politik i de frågor som berör utnyttjandet av data och informationsteknologi är att den inte får leda till centralstyrning och rigid övergripande planering eller ökad kontroll och övervakning av medborgarna. Istället skall de möjligheter till decentralisering, förenklingar och besparingar som finns tas till vara. En sådan politik skall inriktas mot att skydda den enskilde mot missbruk och stimulera till en ändamålsenlig användning av datatekniken/informationsteknologin inom samhället i dess helhet men främst inom den offentliga sektorn. Utvecklingen av datatekniken inom den enskilda varu- och tjänstesektorn sker bäst utan statlig inblandning. Staten bör däremot stimulera denna med lämpliga åtgärder och med hjälp av en för ändamålet anpassad organisation av de statliga organ som skall ge denna stimulans. Utskottet motsätter sig bestämt monopoliserade verksamheter i statlig regi och att statliga myndigheter i allt större omfattning med datateknikens hjälp antar verksamheter av kommersiellt slag såsom t. ex. försäljning av insamlade personuppgifter och annan insamlad information. Den lagliga grunden för ett flertal av dessa kan ifrågasättas.

Mot denna bakgrund anser utskottet i likhet med vad som anförs i motion 3243 att betydande delar av den datapolitik som nu framläggs av regeringen inte kan godtas. Det finns betydande brister och underlåtenheter att behandla väsentliga områden. Regeringens förslag till riktlinjer för datapolitiken ger inga konkreta besked och bygger på ett tänkesätt som knappast kan vara till gagn för utvecklingen och användandet av informationsteknologin i det svenska samhället. Riksdagen bör därför avslå regeringens förslag till riktlinjer för den framtida datapolitiken.

En politik för att på bästa sätt utnyttja den nya informationsteknologin måste i stället bygga på de riktlinjer som anges i motion 26.

För det första ställer det ökande användandet av datorer och dataregister krav på ett förstärkt skydd av den enskildes integritet. För det andra måste offentlighetsprincipen hållas levande även i en tid då en stor del av offentliga uppgifter registreras på data. För det tredje måste sårbarheten i olika register och olika system beaktas. För det fjärde måste strävan vara att med största

möjliga frihet öppna för att Sverige skall bli ett land som på bästa sätt, inom olika samhällsområden, tar till vara de fördelar och möjligheter som den nya teknologin ger.

Vad utskottet anfört bör ges regeringen till känna. Med det anförda avstyrker utskottet propositionens förslag.

dels utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *riktlinjer för den framtida datapolitiken*

att riksdagen med bifall till motionerna 1985/86:26 yrkande 1 och 1984/85:3244 yrkande 1 avslår regeringens förslag i proposition 1984/85:220 moment 1 samt motionerna 1984/85:3245 yrkande 1, 1985/86:27 yrkande 3 och 1984/85:949 samt som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Riktlinjer för den framtida datapolitiken (mom. 1)

Britta Hammarbacken (c) och Olof Johansson (c) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 14 som börjar med "Som framgått" och slutar med "olika områden" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening är det nödvändigt att man försöker tillämpa en helhetssyn på datafrågorna, dvs. att i ett sammanhang betrakta tekniken, dess användning och konsekvenserna av denna användning på människor, organisationer och samhället. Det är viktigt att många parter, grupper och enskilda ges möjlighet att påverka utvecklingen och användningen av datatekniken, därför bör aktuella problem lösas i samverkan mellan berörda parter, grupper och enskilda. Det är ett gemensamt intresse för samhället, för företag och myndigheter, för fackliga organisationer och för enskilda människor att en bred utbildning med en för dessa syften lämplig inriktning genomförs.

I den aktuella propositionen accepteras ett "datasamhälle" där framgång- en beror på hur vi kan följa den tekniska utvecklingen och omsätta den i kommersiella produkter.

Enligt utskottets uppfattning bör riksdagen såsom föreslås i motion 3245 fastställa att datapolitiken skall underordnas de samhälleliga mål som gällt hittills och den helhetssyn som angetts ovan. Riksdagen bör därför ge regeringen i uppdrag att för riksdagen redovisa mål för datapolitiken där datatekniken anpassas till människors förutsättningar och behov när det gäller: demokrati, integritet, frihet, rättssäkerhet, sårbarhet, regional balans, näringspolitik, full sysselsättning, god arbetsmiljö, jämställdhet, kultur och miljö. Utskottet avstyrker med det anförda regeringens förslag till riktlinjer och tillstyrker motion 3245.

dels utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *allmänna riktlinjer för den framtida datapolitiken*

att riksdagen med bifall till motion 1984/85:3245 yrkande 1 samt med avslag på regeringens förslag i proposition 1984/85:220 moment 1 och motionerna 1985/86:26 yrkande 1, 1984/85:3244 yrkande 1, 1985/86:27 yrkande 3 och 1984/85:949 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Jörn Svensson (vpk) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar med "Datatekniken har" och på s. 14 slutar med "olika områden" bort ha följande lydelse:

Datatekniken – och i särskild grad dess avancerade utvecklingssteg: mikroelektroniken – torde vara unik i industrisamhällets historia med avseende på djupgående verkningar över nästan hela det samhälleliga fältet. Ehuru propositionen i och för sig diskuterar en mängd viktiga aspekter härpå, undviker den enligt utskottets mening ett flertal grundläggande frågor.

Datatekniken har den inneboende förmågan att i extrem grad spara in mänskligt arbete. Denna förmåga överträffar motsvarande egenskaper i äldre industriella teknologier. Propositionen förhåller sig inte på något rimligt sätt till vad detta betyder för det mänskliga arbetets samhälleliga ställning och riskerna för omfattande strukturell arbetslöshet i framtiden. Datateknikens genombrott inträffar dessutom i ett tidsskede, när tillväxten i de kapitalistiska ekonomierna är svagare än tidigare och när de äldre industrinationerna har uppenbara svårigheter att avsätta sin produktion. Vad detta innebär i mätbara termer och vilken långsiktig politik som krävs för att möta problemen lämnar propositionen i hög grad åsido. En oreflekterad utvecklingsoptimism präglar i detta stycke regeringens inställning.

Ett brett genombrott för den nya teknologin får utomordentligt stora verkningar på sysselsättningen. Inom tillverkningssektorn visar konkreta exempel att en minskning av antalet sysselsatta med 40% eller mer tillhör det typiska. Inom bank-, kontors- och administrationsarbete, som i utgångsläget är ganska lågt automatiserade, blir verkningarna långt större. Studier av exempel från andra länder visar också, att utslagningen av mänskligt arbete går snabbare än tillväxten i branschen eller företaget. Tesen att den allmänna produktionsökningen skulle kompensera för utslagningen av arbetstillfällen är därmed starkt satt ifråga.

Tillgängliga studier i med Sverige jämförbara länder visar också klart att med nuvarande tendens leder elektroniseringen till ökade klyftor i arbetsliv och samhälle. Stora grupper yrkesarbetare löper risk att diskvalificeras och andelen starkt underordnade arbeten ökar. I industrin ges arbetsgivarna möjligheter att kraftigt inskränka de arbetandes inflytande över arbetsförlopp och produktionsprocess.

Datatekniken är – måste samtidigt betonas – en långt mer flexibel teknologi än äldre sådana. Det är möjligt att välja andra utvecklingsvägar, andra system än de som i dag är de dominerande. Propositionen uppehåller sig inte i nämnvärd grad vid detta problem. Detta är nämligen en maktfråga, och maktaspekter är inte i någon rimlig mening berörda i propositionen. Att skaffa en maktpolitisk bas för en alternativ utveckling skulle bl. a. kräva en från självständiga värderingar arbetande offentligt ägd sektor inom elektronikindustrin, liksom en offentligt styrd forskning och applikation av datatekniken. En väg att på sikt upprätta en sådan grundval kunde också vara att man gick "genvägar" till kommande stadier i teknikens utveckling – dvs.

minskade den multinationella (väsentligen nordamerikanska) dominansen på området genom att inrikta den nationella uppbyggnaden på att upprätta kompetens inom ett mer avancerat stadium av teknologin, speciellt fiberoptiken.

En datapolitik, som verkligen syftar till att påverka datoriseringen i en viss – och från nuvarande trender avvikande – riktning, måste alltså främst ha tre inslag: ett klart erkännande av de allvarliga sysselsättningsproblemen, en klar bild av hur en alternativ inriktning av teknologin skulle gestalta sig, samt en strävan att genom samhälleligt inflytande över centrala delar av utvecklings- och tillverkningsprocessen på dataområdet garantera det självständiga valet av väg.

Det anförda bör ges regeringen till känna.

dels utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *allmänna riktlinjer för den framtida datapolitiken* att riksdagen med anledning av regeringens förslag i proposition 1984/85:220 moment 1 samt med avslag på motionerna 1985/86:26 yrkande 1, 1984/85:3244 yrkande 1 och 1984/85:3245 yrkande 1 och med bifall till motionerna 1985/86:27 yrkande 3 och 1984/85:949 *dels* som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför rörande datorisering och klassmakt, *dels* hos regeringen begär ett samhällspolitiskt program för datoriseringens fortsatta utveckling i enlighet med vad utskottet anför,

4. Datadelegationen (mom. 2)

Britta Hammarbacken (c) och Olof Johansson (c) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 15 börjar med "Datadelegationen inrättades" och på s. 16 slutar med "motion 3245" bort ha följande lydelse:

När datadelegationen inrättades 1980 gavs den ett brett uppdrag med uppgift att bevaka utvecklingen i datoriseringen, främja kunskapsutvecklingen på området och föreslå åtgärder för att garantera en positiv utveckling av datoranvändningen i samhället under demokratisk styrning och kontroll. Datadelegationen hade då också en förankring i regeringskretsen genom sin ordförande. Delegationens arbete har genom den nuvarande regeringens åtgärder successivt ändrat karaktär. Från att ha varit ett beredande organ med bred förankring i samhället och det politiska livet som lagt förslag till åtgärder har delegationen under den socialdemokratiska regeringen fått en alltmer beskuren verksamhet. Den nära relationen till regeringskretsen har upphört.

Enligt utskottets uppfattning finns det fortfarande ett behov av ett organ för samordning och initiativ inom dataområdet. Datafrågorna bör handläggas med utgångspunkten att många parter, grupper och enskilda ges möjlighet att påverka utvecklingen och användningen av datatekniken.

Den i proposition 220 föreslagna statsrådsgruppen med tillhörande referensgrupp fyller inte detta behov. Referensgruppen i vilken de partier som inte representeras i regeringen och representanter för organisationslivet

skall ingå kommer att sakna resurser och kommer endast att utnyttjas för information vid för informationsgivaren lämpliga tillfällen.

Utskottet anser i likhet med vad som anförs i motion 3245 att datadelegationen inte bör avskaffas. Vad utskottet anfört bör ges regeringen till känna.

dels utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2.beträffande *datadelegationen*

att riksdagen med bifall till motion 1984/85:3245 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om bibehållande av datadelegationen,

5. Myndigheternas försäljning av uppgifter från personregister (mom. 4)

Rune Rydén, Filip Fridolfsson och Hugo Hegeland (alla m) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 17 som börjar med "Yrkandena i" och slutar med "motion 26" bort ha följande lydelse:

I motion 1984/85:2718 av Gunnar Hökmark och i motion 26 av Gunnar Hökmark yrkande 6 begärs åtgärder för att myndigheters kommersiella försäljning av uppgifter från personregister skall begränsas.

Utskottet vill med anledning härav anföra följande.

En lång rad olika myndigheter sysslar i dag med försäljning av de uppgifter som de har insamlat. Detta är betänkligt av olika anledningar. För det första är det tveksamt om offentliga myndigheter skall finansieras på annat sätt än genom de anslag som riksdagen beviljar. För det andra måste det anses vara principiellt felaktigt att uppgifter som inhämtas av en myndighet för dess myndighetsutövning, sedan sprids vidare till andra genom aktiv marknadsföring. För det tredje saknar, i de flesta fall, myndigheterna stöd i lag eller författning för denna verksamhet.

Offentlighetsprincipen innebär att alla sådana uppgifter som är insamlade av en myndighet, som inte är sekretessbelagda, är tillgängliga för offentligheten. Detta faktum legitimerar inte att man aktivt genom försäljning sprider uppgifter om den enskilde. I avvaktan på resultaten från data- och offentlighetskommittén bör regeringen tillse att myndigheter som saknar lagstöd eller författningsstöd inte säljer personuppgifter och annan insamlad information. Vad utskottet anfört med anledning av motionerna 2718 och 26 yrkande 6 bör ges regeringen till känna.

dels utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4.beträffande *myndigheternas försäljning av uppgifter från personregister*

att riksdagen med bifall till motionerna 1984/85:2718 och 1985/86:26 yrkande 6 hos regeringen begär åtgärder för att myndigheters kommersiella försäljning av statistik baserad på insamlade personuppgifter skall upphöra,

Runc Rydén (m), Lars De Geer (fp), Filip Fridolfsson (m), Hugo Hegeland (m) och Margitta Edgren (fp) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 18 börjar med "De frågor" och på s. 19 slutar med "största uppmärksamhet" bort ha följande lydelse:

De frågor som debatteras mest i dag gäller samkörning och kontroll, användning av personnummer, försäljning av uppgifter i offentliga register, användningen och ansvaret för de stora statliga datasystemen. Det är som framhålls i propositionen emellertid inte bara myndigheter som lagrar uppgifter om enskildas personliga angelägenheter. Sådana finns också i företags datasystem. Utskottet noterar att regeringen har för avsikt att följa denna utveckling med största uppmärksamhet.

dels den del av utskottets yttrande på s. 20 som börjar med "Frågorna om" och slutar med "med detta" bort ha följande lydelse:

I motion 1984/85:1493 (fp) yrkande 1 och i motion 1984/85:452 (m) tas frågan upp om skadestånd vid registerfel. I motion 1493 anförs att om någon person förvägras sin rätt eller råkar ut för obehag på grund av fel i dataregister så skall han enligt 23 § datalagen kunna få skadestånd. Det ansågs nämligen när datalagen kom till, att skadeverkningarna, om personregister innehåller oriktig uppgift, kan bli betydande genom den stora spridning av en uppgift som datatekniken möjliggör och den särskilda tilltro som datauppgifter ofta åtnjuter. Skadestånd skulle regelmässigt utgå även för s.k. ideell skada, dvs. för lidande eller annan omständighet som inte är av rent ekonomisk betydelse. Skadeståndsskyldigheten är vidare "strikt" dvs. oberoende av om skadan vållats genom fel eller försummelse, eller omständighet som ingen rått över.

Dessa bestämmelser finns som nämnts redan i datalagen. En striktare praxis bör emellertid tillämpas.

Detta bör ges regeringen till känna.

De övriga frågor som tas upp i motionerna 3244 och 25 kommer enligt direktiven att tas upp av data- och offentlighetskommittén. Utskottet delar konstitutionsutskottets uppfattning att dessa motioner får anses tillgodosedda härmed.

dels utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *registeransvar, rättelse i personregister m. m.*

att riksdagen med avslag på motionerna 1984/85:3244 yrkande 2 såvitt nu är i fråga, 1984/85:2717 yrkandena 1, 2, 4 och 6, 1984/85:1493 yrkande 2 samt med anledning av motion 1984/85:452 yrkande 11 och 1985/86:25 yrkande 1 och med bifall till motion 1493 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Restriktivare dispensgivning för datasamkörningar (mom. 7)

FiU 1985/86:5

Britta Hammarbacken (c) och Olof Johansson (c) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 20 börjar med "Vad gäller" och på s. 21 slutar med "och 3245" bort ha följande lydelse:

Vad gäller yrkandena i motion 2749 och 3245 är utskottets utgångspunkt att den enskilda människan måste skyddas. Regler och lagstiftning måste utformas med utgångspunkt i enkla regler för den enskilde och utan krav på samkörning med andra dataregister.

I avvaktan på DOK:s arbete och med hänvisning till den grundläggande synen på personnummeranvändningen, restriktivitet med samkörning av datauppgifter och begränsning av uppgiftslämnandet anser utskottet i likhet med vad som anförs i motion 2749 och 3245 att moratorium för utvidgad personnummeranvändning och nya samkörningar bör beslutas. Vad utskottet anfört med anledning av motionerna 2749 yrkande 1 och 3245 yrkande 2 bör ges regeringen till känna.

dels utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *restriktivare dispensgivning för datasamkörningar*

b) att riksdagen med bifall till motionerna 1984/85:2749 yrkande 1 och 1984/85:3245 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. Samkörning av personregister (mom. 8)

Rune Rydén, Filip Fridolfsson och Hugo Hegeland (alla m) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 21 som börjar med "Under hänvisning" och slutar med "yrkande 3" bort ha följande lydelse:

Som framgått av vad utskottet anfört finns i Sverige sedan 1973 en datalag. Datalagen utgör ett legalt skydd mot att med hjälp av datorer genomföra otillbörligt intrång i den enskildes integritet. Begreppet "otillbörligt intrång" har under de senaste åren fått en allt snävare innebörd. Allt fler och allt kraftigare intrång blir i myndigheternas tolkning "tillbörliga". Den enskildes ställning och rättssäkerhet har blivit allvarligt hotad under senare år. Detta har skett dels genom att myndigheterna tillåtit samla in alltmer information om medborgarna och lägga upp allt större dataregister, dels genom att regeringen tillåter alltmer omfattande och besvärande samkörningar.

De föreliggande propositionerna om datapolitiken och om användningen av ADB inom det statliga området ger ett skrämmande intryck vad gäller betydelsen av den personliga integriteten. Den enda personliga integritet som enligt propositionerna skall skyddas synes vara arbetstagares gentemot arbetsgivares system, medan myndigheters kontroll av den enskilde är berättigad. Utskottet delar inte denna syn och ej heller uppfattningen att samhällets behov av kontroll i alla lägen skall ta över den enskildes medborgarens krav på skydd för sin integritet.

Dessa frågor är föremål för utredning av data- och offentlighetskommittén

(DOK). Utskottet föreslår att DOK erhåller tilläggsdirektiv att utarbeta ett förslag till hur rätten till den personliga integriteten skall grundlagsfästas i enlighet med de förslag som anförs i motionerna 2232 yrkande 1, 3243 yrkande 1 och 23 yrkande 1. Enligt utskottets mening bör DOK också ges i uppdrag att överväga förslaget i motion 1177 om att samkörningar av myndighetsregister innehållande företagsuppgifter endast får ske om de tillstyrks av Företagens Uppgiftslämnardelegation.

dels utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *samkörning av personregister*
att riksdagen med bifall till motionerna 1984/85:2232 yrkande 1, 1984/85:3243 yrkande 1 och 1985/86:23 yrkande 1 samt med anledning av motionerna 1984/85:1177 och 1984/85:1493 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. Samkörning av personregister (mom.8)

Lars De Geer (fp) och Margitta Edgren (fp) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 21 som börjar med "Under hänvisning" och slutar med "yrkande 3" bort ha följande lydelse:

I motion 1177 anförs att i takt med de allt större uppgiftskraven har en utbyggnad skett av centrala ADB-register.

Man beräknar att ungefär två miljarder deluppgifter från företagen varje år lämnas till myndigheternas dataregister. Det finns nästan obegränsade möjligheter att samköra och selektera i databaserade register. Identifikationen är person- och organisationsnumren. Många uppgifter, som företagen lämnar, är sekretessbelagda, exempelvis till livsmedelsverket, koncessionsnämnden för miljöskydd och produktkontrollnämnden. Genom samkörning av register finns en risk att tillverkningshemligheter avslöjas.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det av denna anledning behövs en översyn av sekretesslagstiftningen, så att uppgiftslämnarna får ett skydd i sekretesslagens egentliga mening. Ett grundläggande krav är att ADB-registren skiljer på öppen och sekretessbelagd information och att registren inte får samköras om inte Företagens Uppgiftslämnardelegation har tillstyrkt samkörningen. Vid samkörning av olika register kan förödande fel uppkomma på grund av att kraven på registrens kvalitet är olika. Enligt utskottets mening bör DOK få tilläggsdirektiv att också studera dessa frågor. Vad utskottet anfört med anledning av motion 1177 bör ges regeringen till känna.

dels utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *samkörning av personregister*
att riksdagen med avslag på motionerna 1984/85:2232 yrkande 1, 1984/85:3243 yrkande 1, 1985/86:23 yrkande 1 samt med anledning av motionerna 1984/85:1177 och 1984/85:1493 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Rune Rydén, Filip Fridolfsson och Hugo Hegeland (alla m) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 21 som börjar med "Data- och offentlighetskommittén" och slutar med "yrkande 2" bort ha följande lydelse:

Datatekniken har gett myndigheter och andra organisationer betydande möjligheter att insamla och behandla information. Detta tillsammans med den ökade möjligheten att sammanställa information har lett till att uppgifter, som tidigare kunnat anses vara harmlösa var för sig, nu kan ställas samman till en för den enskilde medborgaren avslöjande helhet.

I grunden är detta inte en konsekvens av datatekniken som sådan. Många olika uppgifter om den enskilde kan även manuellt insamlas och sammanställas. Datatekniken har däremot gett dem som vill och har rätt att insamla och sammanställa information möjlighet att göra detta i stor skala.

Den avgörande frågan för människors integritet är inte datateknikens användande eller ej utan vilken rätt en myndighet har att kräva uppgifter av den enskilde, registrera dessa, vidarebefordra dem till andra myndigheter, lagra dem för obestämd tid och, som tidigare påpekats, i stor utsträckning även sälja dem. Omvänt kan detta beskrivas som frågan om hur stor rätt till sitt privatliv den enskilde medborgaren har gentemot myndigheter.

Det behövs därför en klarare reglering av vilken typ av uppgifter om den enskilde som en viss myndighet har rätt att begära. Myndigheter har inte automatiskt rätt till information om den enskilde. Den enskilde skall ha stor självbestämmanderätt över uppgifter om den egna personen. Kommunala eller statliga myndigheter skall därför inte själva få avgöra vilka uppgifter man skall insamla.

Dessa frågor är av en sådan omfattning och vikt att de – i varje fall under en tid framåt – bör anförtros en särskild delegation. Denna delegation bör även ges uppgiften att föreslå minskningar i medborgarnas uppgiftslämnarskyldighet.

Vad utskottet anfört med anledning av motionerna 2232 yrkandena 2 och 3, 3243 yrkandena 2 och 3, 23 yrkandena 2 och 3, 2717 yrkandena 3 och 5 samt 26 yrkande 5 bör ges regeringen till känna.

dels utskottets hemställan under 9 a) bort ha följande lydelse:

9. beträffande *begränsning av uppgiftslämnandet*

a) att riksdagen med bifall till motionerna 1984/85:2232 yrkandena 2 och 3, 1984/85:3243 yrkandena 2 och 3, 1985/86:23 yrkandena 2 och 3, 1984/85:2717 yrkandena 3 och 5 och 1985/86:26 yrkande 5 hos regeringen begär tillsättande av en delegation med uppgift att föreslå minskningar i medborgarnas uppgiftsskyldigheter samt som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

11. Besvärinstans vid talan mot datainspektionens beslut (mom. 10)

FiU 1985/86:5

Rune Rydén, Filip Fridolfsson och Hugo Hegeland (alla m) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 21 börjar med "I motion 1984/85:2232" och på s. 22 slutar med "yrkande 5" bort ha följande lydelse:

Enligt motionerna 1984/85:2232 och 3243 samt 1985/86:23 bör regeringsrätten och inte regeringen vara besvärinstans vid besvär över datainspektionens beslut.

Vid datalagens tillkomst uttalade föredragande statsrådet viss sympati för att överprövningen skulle ligga hos regeringsrätten, men ansåg dock att datainspektionens beslut hade sådan politisk betydelse både när det gällde att förebygga risker för otillbörliga intrång i personlig integritet och när det gällde att göra avvägningar mot samhällsekonomiska intressen att regeringen (Kungl. Maj:t) borde vara besvärinstans.

I likhet med vad som anförs i en avvikande mening till konstitutionsutskottets yttrande anser utskottet att starka skäl talar för att flytta besvärspövningen av ifrågavarande ärenden till regeringsrätten, som med hänsyn till sin övriga verksamhet har särskild kompetens att bedöma frågorna.

Det får också enligt utskottets mening anses olämpligt att frågor om mänskliga fri- och rättigheter, dit besvär över datalagen kan höra, blir föremål för bedömningar av regeringar med växlande politiska åsiktsinriktningar. Genom att lägga besvärspövningen hos regeringsrätten undviker man varje antydning till misstanke om att ovidkommande synpunkter tillåts påverka avgörandet av ett besvärssärende på ifrågavarande område. Motionerna bör därför bifallas i nu aktuella delar.

dels utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *besvärinstans vid talan mot datainspektionens beslut*

att riksdagen med bifall till motionerna 1984/85:2232 yrkande 4, 1984/85:3243 yrkande 4 och 1985/86:23 yrkande 5 beslutar att med verkan fr.o.m. den 1 juli 1986 ändra 25 § datalagen, 23 § kreditupplysningslagen och 19 § inkassolagen (som samtliga har exakt samma lydelse) enligt följande som *motionärernas förslag* betecknade förslag:

Nuvarande lydelse

Talan mot datainspektionens beslut föres hos *regeringen* genom besvär. Justitiekanslern får föra talan för att tillvarata allmänna intressen.

Motionärernas förslag

Talan mot datainspektionens beslut föres hos *regeringsrätten* genom besvär. Justitiekanslern får föra talan för att tillvarata allmänna intressen.

12. Utbildningsfrågor m.m. (mom. 12 a)

FiU 1985/86:5

Lars De Geer (fp), Britta Hammarbacken (c), Margitta Edgren (fp) och Olof Johansson (c) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 24 som börjar med "Utbildningsutskottet instämmer" och slutar med "motion 28" bort ha följande lydelse:

I en avvikande mening i utbildningsutskottets yttrande till finansutskottet (UbU 1985/86:1 y) framhåller representanterna för folkpartiet och centerpartiet att målet för den breda datautbildningen skall vara en förbättrad dataallmänbildning. Eftersom det är viktigt att ingen ställs utanför, bör de som inte har tillgång till breddutbildning inom företagen erbjudas möjligheter till utbildning av motsvarande slag.

Finansutskottet vill även betona att utbildningsåtgärder som riktar sig till lågutbildade kvinnor och flickor i skolsystemet särskilt bör uppmärksammas.

Finansutskottet delar den uppfattning som framförs i den avvikande meningen att regeringen snarast bör lägga fram förslag till ett program för den fortsatta utvecklingen av den breda datautbildningen, grundat bl. a. på de erfarenheter som datadelegationen har redovisat och på erfarenheter som gjorts beträffande verksamhet riktad till kortutbildade och kvinnor. Utbildning enligt detta program bör starta hösten 1986 och genomföras under medverkan av bl. a. folkrörelser, studieförbund, folkhögskolor och kommunal vuxenutbildning.

Utskottet hemställer att riksdagen med bifall till motion 1985/86:28 yrkande 2 och med anledning av motion 1985/86:25 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad som här anförts om bred datautbildning.

dels utskottets hemställan under 12 a) bort ha följande lydelse:

12. beträffande utbildningsfrågor m.m.

a) att riksdagen med bifall till motion 1985/86:28 yrkande 2 och med anledning av motion 1985/86:25 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför om breddutbildning inom dataområdet,

13. Utbildningsfrågor m.m. (mom. 12 b)

Jörn Svensson (vpk) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 24 börjar med "Såväl i" och på s. 25 slutar med "motionens yrkande" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att propositionens formuleringar av mål och strävanden för dataundervisning i det allmänna skolväsendet är i alltför hög grad en spegling av samhällets allmänna maktstruktur. Olika ämnen sägs t. ex. skola förändras "med hänsyn till hur datorer används i yrkeslivet". Enligt utskottets mening är det just så man inte skall gå tillväga. Man bör inte lära eleverna hur datorisering nu drivs för att de skall kunna ideologiskt och inlärningsmässigt anpassa sig därtill. Då kommer skolan återigen att spegla klasskillnader och bildningsklyftor. Vad man bör söka lära

ut är hur elektroniken skulle kunna användas för att tjäna jämlikhet och demokratisering, och varför den i dag icke används på detta sätt.

Ett särskilt problem utgör i kunskaps- och kulturutvecklingen datoriseringens verkan på språket. När därför datasystemens torftiga och utarmade språkvärld skall dominera viktiga funktioner och utgöra en del av de arbetande människornas språkanvändning, får det djupgående konsekvenser. Särskilt allvarligt är att effektivitetssyftet, som ju driver datoriseringen framåt, helt står i strid med behovet av ett rikt, varierat och flexibelt språk. Torftigheten är ett intresse i den typ av effektivitet som är knuten till ekonomisk vinning. Denna bärande tendens och datoriseringens verkan på människors språkanvändning är klart destruktiv.

Propositionen innehåller inga referenser till eller åtgärder för att möta den här nämnda typen av problem. För kulturens utveckling och tillgänglighet är det dock oundgängligen nödvändigt att djupare undersöka de språkliga och kulturella verkningarna av en från det mänskliga livet alltmer abstraherad elektronikanvändning.

Vad utskottet har anfört om datorisering, utbildning och kultur bör riksdagen med bifall till motion 27 yrkande 5 ge regeringen till känna.

dels utskottets hemställan under 12 b) bort ha följande lydelse:

12. beträffande *utbildningsfrågor m.m.*

b) att riksdagen med bifall till motion 1985/86:27 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört rörande datorisering, kunskap och kultur,

14. Forskning om datoriseringens effekter (mom. 13)

Britta Hammarbacken (c) och Olof Johansson (c) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 26 som börjar med "Utskottet vill" och slutar med "därmed yrkande 1 i motion 28" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill med anledning av motion 28 anföra följande.

Datatekniken berör oss alla. Den finns i arbetslivet, hemmet, förvaltningen, fritiden, kulturen och medierna. De positiva möjligheter och fördelar som det framväxande informationssamhället ger måste tas till vara och de negativa sidorna undvikas.

Till följd av den långtgående datoriseringen har samhällets sårbarhet ökat, inte bara när det gäller kris eller avspärrning för vårt land utan också i fredstid. På grund av bristerna i forskning och utbildning om datoriseringens effekter har sårbarheten aldrig blivit riktigt belyst ur social synpunkt. Detta område måste enligt utskottets uppfattning bli föremål för studium.

Med hänvisning till det anförda delar utskottet motionärernas bedömning att UHÄ bör få i uppdrag av regeringen att lägga fram planer för förstärkning av högre utbildning och forskning om datoriseringens effekter för hela vårt samhälle. Detta bör även innefatta inrättande av en professur på ämnesområdet. Vad utskottet har anfört om forskning m.m. om datoriseringens effekter bör riksdagen med bifall till motion 28 som sin mening ge regeringen till känna.

dels utskottets hemställan under 13 bort ha följande lydelse:

FiU 1985/86:5

13. beträffande *forskning om datoriseringens effekter*
att riksdagen med bifall till motion 1985/86:28 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

15. Datatekniken och de handikappade (mom. 14 a)

Lars De Geer (fp), Britta Hammarbacken (c), Margitta Edgren (fp) och Olof Johansson (c) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 28 som börjar med "Finansutskottet delar" och slutar med "yrkande 5" bort ha följande lydelse:

Modern informationsteknologi ger en utomordentlig möjlighet att överbrygga många typer av handikapp. De färdigheter som med lämplig datateknik kan inövas kan för personer med handikapp innebära ökade möjligheter att komma in på den reguljära arbetsmarknaden och till naturligare levnadsformer och intensifierad mänsklig kontakt.

Den uppmärksamhet som svensk industri visat och visar dessa områden antyder att intressanta marknader finns här. Starka medmänskliga skäl talar alltså för att hög prioritet ges åt satsningar på informationsteknik för handikappade.

Mot bakgrund av vad utskottet har anfört tillstyrker utskottet motion 25 yrkande 5 och avstyrker motion 29 yrkande 1 i här aktuell del.

dels utskottets hemställan under 14 a) bort ha följande lydelse:

14. beträffande *datatekniken och de handikappade*
a) att riksdagen med bifall till motion 1985/86:25 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om satsningar på informationsteknik för handikappade,

16. Sårbarhet (mom. 15)

Rune Rydén (m), Lars De Geer (fp), Filip Fridolfsson (m), Britta Hammarbacken (c), Hugo Hegeland (m), Margitta Edgren (fp) och Olof Johansson (c) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 30 som börjar med "Det är" och slutar med "yrkande 4" bort ha följande lydelse:

Som följd av den ökande datoriseringen har vårt samhälle blivit alltmer sårbart för störningar i datasystemen. Från totalförsvarssynpunkt är detta en allvarlig fråga men den berör också i vidare bemärkelse hela vårt samhälles sätt att fungera.

Sårbarhetsfrågorna är ofta komplicerade och kan komma i konflikt med andra intressen som påverkar uppbyggnaden av olika datasystem. Det är därför av stor vikt att dessa frågor behandlas av ett organ som kan samla olika intressen i samhället och som är fristående från andra organ inom detta område.

Förslaget i propositionen innebär att sårbarhetsfrågorna delas upp på fyra

olika områden: den civila statsförvaltningen, övrig statsförvaltning, resten av den offentliga sektorn och näringslivet. Enligt utskottets mening medför detta en splittring av sårbarhetsarbetet som är både ineffektiv och olämplig. Vad gäller den civila statsförvaltningen kan man möjligen hävda att sårbarhetsfrågorna får en fortsatt god bevakning medan för de övriga här nämnda sektorerna innebär förslaget en påtaglig försämring. Detta understryks också i de skrivelser som inkommit till utskottet från representanter för näringslivet, handeln och kommunerna.

Utskottet delar den uppfattning som framförs i motionerna 35, 36, 37 och 1984/85:3245 att det är anmärkningsvärt att regeringen inte längre tillmäter sårbarhetsproblemen samma vikt som tidigare. Allmänt sägs endast i propositionen att en statsrådsgrupp skall bildas för att ta hand om "övergripande frågor" inom dataområdet. Även om det inte klart framgår av propositionen kommer utifrån angivna förslag med stor sannolikhet samordningsfrågor och de frågor som SÅRB arbetar med rörande totalförsvaret att behandlas av denna grupp.

Utskottet kan inte godta regeringens vagt utformade förslag angående den fortsatta handläggningen av datasäkerhetsfrågorna. I en avvikande mening till försvarsutskottets yttrande (FöU 1985/86:2 y) av utskottets borgerliga ledamöter framhålls att sårbarhetsberedningen bör behållas. Finansutskottet delar denna uppfattning och vill samtidigt understryka att detta är ett villkor för att kontinuiteten i arbetet med dessa viktiga frågor inte skall brytas. Hur datasäkerhetsfrågorna i framtiden skall behandlas för totalförsvaret utreds för närvarande av försvarskommittén (Dir. 1984:14). Resultatet av kommitténs arbete bör avvaktas innan ställning tas till den framtida organisationen av sårbarhetsfrågornas handläggning.

Vad utskottet här anfört med anledning av motionerna 1985/86:35, 36, 37 och 1984/85:3245 bör ges regeringen till känna.

dels utskottets hemställan under 15 bort ha följande lydelse:

15. beträffande *sårbarhet*

att riksdagen med bifall till motionerna 1985/86:35 yrkande 1 och 1984/85:3245 yrkande 4 samt med anledning av motionerna 1985/86:36 yrkande 2 och 1985/86:37 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om sårbarhetsfrågornas fortsatta handläggning,

17. Telekommunikationer m. m. (mom. 16 a)

Rune Rydén (m), Lars De Geer (fp), Filip Fridolfsson (m), Hugo Hegeland (m) och Margitta Edgren (fp) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 31 som börjar med "Trafikutskottet behandlade" och slutar med "avstyrks sålunda" bort ha följande lydelse:

Våren 1985 behandlade trafikutskottet (TU 1984/85:28) yrkanden av samma innebörd som här redovisats. I en reservation till betänkandet av företrädare för moderata samlingspartiet, folkpartiet och centerpartiet framhölls att televerkets monopolområde bör avvecklas och att i princip all teleutrustning bör öppnas för konkurrens. I reservationen betonades att

televerkets monopol på telefonapparater borde helt slopas. Samtidigt borde också monopolet på abonnentväxlar upphävas.

Därutöver ansåg reservanterna att monopolet också bör hävas på höghastighetsmodem. Detta är av särskild betydelse både för våra möjligheter att utveckla modemen och för våra möjligheter att i framtiden kunna upprätthålla fri konkurrens i fråga om informationsförmedling.

Den avmonopolisering och ökade konkurrens som trafikutskottet sålunda förordade syftar till att stärka konsumentens ställning. En fri marknad kommer att tillförsäkra landets alla delar ett fullgott utbud och likvärdig service. Erfarenhetsmässigt har konkurrens dessutom en återhållande effekt på priserna.

Finansutskottet delar den uppfattning om televerkets monopolställning som i samband med trafikutskottets behandling av betänkandet om vissa telefrågor framfördes av trafikutskottets borgerliga ledamöter. Som framhålls i motionerna 1984/85:3244 och 1985/86:25 bör sålunda den konkurrensutsatta verksamheten helt skiljas från televerket.

Vad utskottet här anfört bör ges regeringen till känna.

dels utskottets hemställan under 16 a) bort ha följande lydelse:

16. beträffande *telekommunikationer m. m.*

a) att riksdagen med bifall till motion 1985/86:25 yrkande 8 och med anledning av motion 1984/85:3244 yrkande 2 såvitt nu är i fråga som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om dataindustrin och telemonopolet,

18. Telekommunikationer m.m. (mom. 16 b)

Lars De Geer (fp) och Margitta Edgren (fp) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 31 börjar med "Enligt regeringens" och på s. 32 slutar med "i frågan" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar de kritiska synpunkter som framförs i motion 25 på planeringen av det nationella informations-teknologiska programmet, vilket inneburit att programmet försenats med tre år. Enligt utskottets mening borde det programunderlag som STU m. fl. myndigheter redovisade år 1984 kunnat läggas till grund för konkreta förslag.

I en avvikande mening till näringsutskottets yttrande (NU 1985/86:1 y) framhåller representanterna för folkpartiet och centerpartiet att betydande resursförstärkningar måste tillföras detta forskningsområde. I den avvikande meningen betonas även att såväl vissa affärsverk som militära myndigheter inte bör ges ett alltför starkt inflytande över planering och genomförande av ett informationsteknologiskt program. Finansutskottet delar de synpunkter som framförts i denna avvikande mening.

Utskottet delar även den uppfattning som framförs i motion 25 att ett antal kvalificerade demonstrationsprojekt i full skala inom telekommunikationsområdet bör genomföras. Projekten bör främst inriktas mot tvåvägskommunikation. Berörda tillämpningsområden kan därvid vara:

– distribuerad utbildning till arbetsplatser – fjärrarbete – datorstyrd konsumentupplysning, med t. ex. användning av nya betalkort m.m.

FiU 1985/86:5

Utskottet biträder vad som i motionen anförs om projektarbetets organisation som innebär att projekten bör genomföras av fristående parter med användar-, industri- och universitetsanknytning.

Med hänvisning till vad som här anförts tillstyrker utskottet motion 25 yrkande 4.

dels utskottets hemställan under 16 b) bort ha följande lydelse:

16. beträffande *telekommunikationer m.m.*

b) att riksdagen med bifall till motion 1985/86:25 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om vidgad forskning inom informationsbehandlingsområdet och telekommunikationstillämpningar,

19. Telekommunikationer m. m. (mom. 16 b)

Rune Rydén, Filip Fridolfsson och Hugo Hegeland (alla m) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 31 börjar med "Enligt regeringens" och på s. 32 slutar med "aktuell del" bort ha följande lydelse:

I en avvikande mening till näringsutskottets yttrande NU 1985/86:1 y framhöll utskottets moderata ledamöter att utskottet måste ta avstånd från den uppfattning om statens roll för att främja utvecklingen av informationsteknologin som kommer till uttryck i proposition 220 och i motion 25. Utvecklingen inom varu- och tjänstesektorn sker bäst utan statlig inblandning. Finansutskottet delar de synpunkter på det informationsteknologiska programmet som framförs i denna avvikande mening.

20. Datoriseringens effekter på sysselsättning och jämställdhet (mom. 19)

Jörn Svensson (vpk) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 35 börjar med "Den dåvarande" och på s. 36 slutar med "motion 27" bort ha följande lydelse:

Datatekniken, och särskilt dess f. n. mest avancerade form: mikroelektroniken, har en förmåga att slå ut mänskligt arbete, som saknar varje motstycke hittills i den industriella utvecklingen. Dess spridning sammanfaller med en period av reducerad tillväxt och tydliga stagnationsfenomen särskilt i de avancerade industriländerna.

Då det gäller förändringen i det mänskliga arbetets fördelning och struktur i industrisamhället är tendensen en viss ökning av de högt kvalificerade arbetena, en stark ökning av de okvalificerade och en avsevärd minskning av andelen yrkesarbete i "klassisk" mening.

Dessa omfattande problem avfärdas på någon enstaka rad i propositionen

med att tekniken också ger upphov till nya arbeten. Påståendet fälls i ett läge, när tecken på viss överexpansion i dataindustrin börjat visa sig.

Propositionens hållning är alltför lättsinnig. Som framhålls i motion 27 måste det göras en grundad beräkning över olika yrkesområden beträffande det mätbara, förväntade utfallet av en avancerad datorisering. Vad som utredningsvägen kommit fram i Sverige beträffande detta är diffust och otillräckligt. Det måste ankomma på riksdag och regering att ta ansvar för att datoriseringen i sin förlängning inte leder till massarbetslöshet och en allmän försvagning av det mänskliga arbetets och arbetarens ställning i produktionsprocessen. Ett handlingsprogram för hur detta kan ske är därför högst angeläget.

dels den del av utskottets yttrande som på s. 36 börjar med "Regeringen lade" och på s. 37 slutar med "yrkande 3" bort ha följande lydelse:

Vad gäller datoriseringen och kvinnornas situation på arbetsmarknaden vill utskottet anföra följande.

Datoriseringens genombrott blir speciellt kännbart inom områden, som tidigare haft en förhållandevis låg grad av mekanisering och automatisering – kontor, administration, handel. Detta i förening med den verkan den nya tekniken tycks ha, då det gäller att urholka den del av yrkesinnehållet, som har mänskliga kvaliteter som sin grund, är starkt ägnat att kvantitativt och kvalitativt försämra kvinnornas situation – och detta på ett brett och allmänt samhällsplan. De negativa sociala verkningarna härav kan befaras bli omfattande.

Propositionen innehåller en rad förslag för att förbättra kvinnors situation i relation till datoriseringens verkningar. Däremot finns synbarligen inga förslag som berör själva produktionens och arbetets organisation. Utan en förändring härvidlag riskerar de föreslagna åtgärderna att få anpassningskaraktär och bli underordnade en utveckling som styrs av storföretagen och datajättarna.

En annan mycket central faktor i detta sammanhang är att utveckla det "mänskliga" innehållet i en yrkesfunktion, dvs. ge vidgat utrymme åt sådana inslag i funktionen, vilka antingen inte kan datoriseras eller gör en förlust i kvalitet och innehåll vid en datorisering. Möjligheterna att på detta sätt utveckla och fördjupa yrkesinnehållet är naturligtvis inte begränsade till de traditionella kvinnoyrkena. De finns mer eller mindre i alla yrken. Men de framträder särskilt påtagligt inom det slag av service- och omsorgsarbete, som är lokaliserat till de offentliga verksamheterna och där inslaget av kvinnor är mycket stort. En sådan utveckling av det mänskliga arbetet är inte bara betydelsefullt ur sysselsättningsperspektiv utan minst lika mycket för alla dem, vilka påverkas av arbetets verkningar och kvaliteter. Saken har även en jämlikhetsaspekt – ett fördjupat mänskligt innehåll i ett socialt arbete gynnar människor, som tillhör de minst gynnade i samhället. Här finns alltså möjligheter att låta den offentliga sektorn spela en offensiv och nydanande roll. Detta kan dock ske på allvar först om stat och kommuner tar upp de anställdas idéer och gör dem till sin officiella politik på området.

dels utskottets hemställan under 19 bort ha följande lydelse:

FiU 1985/86:5

19. beträffande *datoriseringens effekter på sysselsättning och jämställdhet*

att riksdagen med bifall till motionerna 1985/86:27 yrkandena 1, 2 och 4 samt 1985/86:33 yrkande 3 hos regeringen begär *dels* en konkret bedömning av datoriseringens kvantitativa verkningar på sysselsättningen, *dels* ett program för att utveckla alternativa system och tillämpningar av datatekniken, *dels* ett program för datoriseringen i statsförvaltningen samt som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om datorisering och kvinnors samhälleliga situation,

21. Samordning av insatser för administrativ utveckling (mom. 20)

Rune Rydén, Filip Fridolfsson och Hugo Hegeland (alla m) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 38 som börjar med "De frågor" och slutar med "6 avstyrks" bort ha följande lydelse:

Som framhålls i motionerna 2233 och 37 finns det i dag ingen myndighet vars ansvarsområde täcker administrativ utveckling. Risker är därför stora att informationsteknologi och ADB-teknikens användning inom detta fält inte får det stöd som är nödvändigt.

Utskottet måste konstatera att de förslag som i propositionerna 220 och 225 behandlar området administrativ utveckling praktiskt taget endast berör den civila statsförvaltningen. Vidare är intresset i propositionerna främst riktat mot de tekniska utvecklingsmöjligheterna. Utskottet delar motionärernas uppfattning att det främst är effektiviteten i systemutvecklingsprocessen som måste öka och att flexibilitet och enkelhet för användarna måste skapas vid utvecklingen av nya system.

Som utskottet ser det måste en rad olika åtgärder vidtas beträffande informationsteknologins och ADB-teknikens användning inom administrationen. Dessa uppgifter bör anförtros åt ett särskilt organ. Det kan i princip ske antingen genom att ett befintligt organ erhåller förändrade, vidgade och delvis nya arbetsuppgifter eller genom att ett nytt organ skapas. Oavsett vilken av dessa metoder som väljs kommer det att påverka arbetsuppgifterna för andra myndigheter och organisationer.

Bristerna i den nuvarande ordningen har sådana orsaker och är av sådan omfattning att det förefaller ogenomförbart att avhjälpa dem på ett tillfredsställande sätt enbart genom smärre förändringar av något av de befintliga organen. Enligt utskottets mening talar de starkaste skälen för att ett nytt organ bör bildas för de här avsedda uppgifterna. Som motionärerna framhåller kan en framkomlig väg vara att bygga upp det nya organet kring vissa personella resurser inom statskontoret, samtidigt som i övrigt en allmän effektivisering av den statliga rationaliserings- och revisionsverksamheten åstadkommes genom att den redan tidigare väckta tanken om en sammanslagning av delar av statskontoret och riksrevisionsverket realiseras. Någon

ökning av de totala kostnaderna förutsätts därvid icke ske. Den sålunda "sektorsinriktade" rationaliseringsverksamheten bör uppdragsfinansieras, vilket även bör påverka dess effektivitet.

Med hänvisning till vad utskottet anfört angående frågor rörande administrativ utveckling och rationalisering tillstyrks motion 2233 yrkande 2 samt motion 23 yrkande 6.

dels utskottets hemställan under 20 bort ha följande lydelse:

20. beträffande *samordning av insatser för administrativ utveckling* att riksdagen med bifall till motionerna 1984/85:2233 yrkande 2 och 1985/86:23 yrkande 6 hos regeringen begär att en strukturell översyn av de myndigheter som verkar inom området administrativ utveckling och rationalisering genomförs samt som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om behovet av bättre samordning mellan skilda centrala myndigheter,

22. Inriktning av den statliga sektorns ADB-användning (mom. 21 a)

Rune Rydén, Filip Fridolfsson och Hugo Hegeland (alla m) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 39 som börjar med "Datatekniken för" och slutar med "motion 37" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar den uppfattning som framförs i motionerna 2233 och 37 att syftena med den fortsatta datoriseringen av den offentliga sektorn främst måste vara att minska statens administrationskostnader och att så långt som möjligt förenkla olika legala och administrativa system. Strävan att tillgodogöra sig de rationaliseringseffekter som uppstår till följd av en ökad datorisering är naturlig i ett läge där de politiska beslutsfattarna tvingas göra djupgående ingrepp i de offentliga utgifterna. I en situation då bidrag till medborgarna måste skäras ned är det inte bara ekonomiskt nödvändigt utan även en rättvisefråga att administrationskostnader så långt möjligt minskas. Med denna utgångspunkt borde det vara realistiskt att åstadkomma en rejäl minskning av antalet heltidsarbetsinsatser inom statsförvaltningen under resten av 1980-talet.

Statens användning av informationsteknologi och ADB har hittills i viktiga avseenden inte varit särskilt framgångsrik. Betydande kostnadsöverskridanden, förseningar och tekniska problem har snarare varit regel än undantag. Detta beror dock mer på brister i inblandade myndigheters förmåga att utnyttja hjälpmedlet samt på en förkärlek för komplexa, centraliserade systemlösningar än på hjälpmedlet som sådant och de möjligheter detta erbjuder. En betydande del av de stora statliga ADB-systemen som är i drift kommer att behöva genomgå omläggningar i större eller mindre grad under resten av 1980-talet. Som exempel på ADB-system inom den civila statsförvaltningen som av olika skäl behöver genomgå stora förändringar kan nämnas rättsväsendets informationssystem, skatteadministrationens ADB-system, allmänna försäkringens ADB-system, REX-systemet, System S, centrala bil- och körkortregistersystemet, studiestödssystemet, invandrarverkets ADB-system, fastighetsdata- och inskrivningsregistersystemet. Flera

av dessa krav på förändringar har i och för sig redan behandlats av separata utredningar. Men uppgifter om de sammanlagda insatser som kan bli erforderliga har inte ställts samman. Detta är en allvarlig brist, som bör avhjälpas genom en kartläggning och en redovisning för riksdagen med förslag till prioriteringar under 1980-talet.

Med hänvisning till vad utskottet här anfört yrkas bifall till motion 2233 yrkande 1 och motion 37 yrkandena 1 och 2.

dels utskottets hemställan under 21 a) bort ha följande lydelse:

21. *beträffande inriktning av den statliga sektorns ADB-användning*

a) att riksdagen med bifall till motionerna 1984/85:2233 yrkande 1 och 1985/86:37 yrkandena 1 och 2 hos regeringen begär en sammanställning med förslag till prioriteringar av resursbehovet för omläggningar av statliga ADB-system under 1980-talet samt som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört rörande kostnadssänkningar inom den statliga sektorn med hjälp av ADB m. m.

23. Inriktning av den statliga sektorns ADB-användning (mom. 21 b)

Britta Hammarbacken (c) och Olof Johansson (c) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 40 som börjar med "Utvecklingen inom" och slutar med "yrkande 5" bort ha följande lydelse:

Såväl i proposition 220 som 225 talas det i allmänna ordalag om vilka möjligheter datatekniken ger till decentralisering av arbetsuppgifter, information och medbestämmande. Det saknas, enligt utskottets mening, tillräckligt konkreta förslag i propositionerna till åtgärder för att fullfölja dessa allmänna uttalanden med ett undantag, försvarssektorn. Som framhålls i motionerna 2750 och 3245 bör regeringen ge övriga sektorer av den statliga sektorn i uppdrag att utarbeta strukturplaner för decentralisering av datasystem enligt den modell som för närvarande tillämpas inom försvaret.

Utskottet delar också motionärernas uppfattning att flera av de stora administrativa datasystemen borde ägnas särskild uppmärksamhet. Som exempel kan nämnas systemen inom folkbokföringen och skatteförvaltningen (RS/AFB) och de statliga redovisnings- och lönesystemen (S och SLÖR). Gemensamt för dessa system är att inom de myndigheter de betjänar finns väl utbyggda regionala och lokala enheter, som mer än väl redan i dag har egen utrustning och kompetens. Regeringen bör därför tillsätta utredningar för genomförande av strukturförändringar inom RS/AFB-systemet och S/SLÖR-systemet.

Med hänvisning till vad utskottet här anfört yrkas bifall till motion 2750 och 3245 yrkande 5.

dels utskottets hemställan under 21 b) bort ha följande lydelse:

21. *beträffande inriktning av den statliga sektorns ADB-användning*

b) att riksdagen med bifall till motionerna 1984/85:3245 yrkande 5 och 1984/85:2750 hos regeringen begär *dels* utarbetande av strukturplaner för decentralisering av dataverksamheten inom den civila statsförvaltningen, *dels* en utredning om decentralisering av de statliga redovisnings- och personalsystemen (S och SLÖR) till resp. användares olika myndighetsled.

FiU 1985/86:5

Särskilda yttranden

1. Riktlinjer för den framtida datapolitiken (mom. 1)

Lars De Geer (fp) och Margitta Edgren (fp) anför:

De i propositionen angivna och av utskottet tillstyrkta riktlinjerna för datapolitiken är sammanfattade på en sida, uppdelade i åtta avsnitt. Enligt vår mening är sammanfattningen så komprimerad och därmed så allmänt hållen att den inte föranleder någon erinran från vår sida. Vi har däremot i olika reservationer till betänkandet redovisat vår syn på det konkreta innehållet i olika avsnitt.

2. Offentlighetsprincipen och ADB (mom. 3)

Britta Hammarbacken (c) och Olof Johansson (c) anför:

Data- och offentlighetskommittén (DOK) utreder användningen av personnummer i samhället. Kommittén har också fått i uppdrag att utreda de problem som är förenade med offentlighetsprincipens tillämpning på ADB-upptagningar.

En central uppgift för kommittén är att undersöka hur TF:s bestämmelser om allmänna handlingar har fungerat vid tillämpningen på ADB-upptagningar och att föreslå de ändringar som kan vara befogade. Kommittén bör enligt sina direktiv särskilt överväga åtgärder för att stärka offentlighetsprincipen när det gäller dess egentliga syfte att ge medborgarna möjligheter till kontroll och insyn i myndigheternas verksamhet.

Vidare bör kommittén överväga om det finns skäl att begränsa möjligheterna att få ut uppgifter från myndigheterna för andra ändamål, t. ex. att göra massuttag ur ADB-register för kommersiella syften.

Bland andra frågor som kommittén skall ta upp kan nämnas frågan om rättelse av felaktiga uppgifter i ADB-register och om rätten till skadestånd när ett ADB-register innehåller oriktiga uppgifter.

Ett stort antal motioner tar upp de frågor som kommittén skall utreda. Det finns därför enligt vår mening inte anledning att nu innan kommittén lämnat några förslag ta ställning till motionsyrkandena. Vi godtar därför utskottets förslag att nu inte vidta några åtgärder med anledning av motionsförslagen.

3. Centralt slutenvårdsregister (mom. 11)

FiU 1985/86:5

Jörn Svensson (vpk) anför:

Jag noterar, att utskottets betänkande vad avser centralt slutenvårdsregister i sak innebär ett uppskjutande av ställningstagandet, inte ett övergivande av idén. Förutsatt att integritetsfrågorna får en tillfredsställande lösning – vilket vore tekniskt helt möjligt – är ett slutenvårdsregister av stort värde för vetenskapliga studier och för planering av hälso- och sjukvårdens utformning.

4. Telekommunikationer m.m. (mom. 16 a)

Britta Hammarbacken (c) och Olof Johansson (c) anför:

Vi delar de synpunkter på televerkets monopolsituation som framfördes i en reservation av trafikutskottets borgerliga ledamöter i betänkandet om vissa telefrågor (TU 1984/85:28).

I reservationen framhölls att televerkets monopolområde bör avvecklas och att i princip all teleutrustning bör öppnas för konkurrens. Det betonades att televerkets monopol på telefonapparater borde helt slopas. Samtidigt borde också monopolet på abonnentväxlar upphävas. I det sammanhanget måste dock utredas hur underhållsfrågan bör lösas på såväl telefoner som växlar, så att alla delar av landet garanteras en jämbördig service.

5. Teknikupphandling (mom. 17)

Rune Rydén (m), Lars De Geer (fp), Filip Fridolfsson (m), Hugo Hegeland (m) och Margitta Edgren (fp) anför:

Som framhålls i motion 25 kan teknikupphandling användas i situationer där marknaden inte fungerar. Teknikupphandling bör emellertid undvikas på områden där den tekniska utvecklingen är så snabb, att de med teknikupphandling utvecklade produkterna är föråldrade redan när de presenteras. Den administrativa teknikupphandlingsprocessen är mera tidskrävande än när företag själva har ansvar för att utveckla och producera produkter.

I proposition 225 anføres att särskilda medel bör avsättas för teknikupphandling av programvara för basdatorer. Det bör emellertid påpekas att de programvaror som avses redan finns på marknaden. Vad som krävs är att dessa program anpassas till de specifika krav som ställs av statsförvaltningen. I detta fall är det sålunda inte fråga om teknikupphandling utan en upphandling av en vara och en tjänst som redan finns på en väl etablerad marknad.

Konstitutionsutskottets yttrande

1985/86:5 y

FiU 1985/86:5

Bil. 1

om datapolitik och integritet, m. m.

Till finansutskottet

Finansutskottet har berett konstitutionsutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 1984/85:220 om datapolitik jämte motioner såvitt propositionen och motionerna rör utskottets beredningsområde.

Utskottet begränsar sitt yttrande över propositionen och de med anledning av dessa väckta motionerna till de delar som rör integritetsproblem och angränsande frågor.

Utskottet överlämnar i detta sammanhang med eget yttrande även vissa motioner som hänvisats till konstitutionsutskottet under den allmänna motionstiden 1985. Ifrågavarande motionsyrkanden sammanfaller i betydande grad med de till finansutskottet i anslutning till propositionen hänvisade motionerna. I ett särskilt betänkande (KU 1985/86:8) behandlar konstitutionsutskottet vissa motionsyrkanden rörande reglering i grundlag av integritetsfrågor på dataområdet.

Motionsyrkandena

Till KU hänvisade motioner

I *motion 1984/85:452* av Ulf Adelsohn m. fl. (m) yrkas

11. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om en översyn av reglerna för ansvarighet vid förande av dataregister.

I *motion 1984/85:572* av Lena Öhrsvik (s) yrkas

att riksdagen hos regeringen begär en skyndsam översyn av tryckfrihetsförordningens tillämpning på dataprogram och hithörande frågor.

I *motion 1984/85:1177* av Christer Eirefelt (fp) och Lars Ahlström (m) yrkas

att riksdagen beslutar att hos regeringen begära ändring i datalagen så att samkörning av ADB-register, vilka berör företagsförhållanden, endast tillåts om Företagens uppgiftslämnardelegation tillstyrkt detta.

I *motion 1984/85:1493* av Bengt Westerberg m. fl. (fp) yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om tillämpning av en striktare praxis av skadeståndsregeln i datalagen,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om en komplettering av 10 §

datalagen om rätt till registerutdrag i enlighet med motionens förslag,

FiU 1985/86:5

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om samkörning mellan register och personuppgifter,

Bil. 1

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om datahantering och offentlighetsprincipen.

I *motion 1984/85:2232* av Lars Tobisson m. fl. (m) yrkas

1. att systemet med särskilda registerlagar väsentligt utvidgas i syfte att ytterligare begränsa utrymmet för samkörning,

2. att myndigheternas rätt att insamla, registrera, lagra och vidarebefordra personuppgifter begränsas,

3. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en delegation med uppgift att föreslå minskningar i medborgarnas uppgiftslämnande för att därigenom stärka den enskildes integritetsskydd och rättssäkerhet,

4. att riksdagen beslutar med verkan fr. o. m. den 1 juli 1985 ändra 25 § datalagen, 23 § kreditupplysningslagen och 19 § inkassolagen (som samtliga har exakt samma lydelse) enligt följande som *Motionärernas förslag* betecknade förslag:

Nuvarande lydelse

Motionärernas förslag

Talan mot datainspektionens beslut föres hos *regeringen* genom besvär. Justitiekanslern får föra talan för att tillvarataga allmänna intressen.

Talan mot datainspektionens beslut föres hos *regeringsrätten* genom besvär. Justitiekanslern får föra talan för att tillvarataga allmänna intressen.

I *motion 1984/85:2717* av Gunnar Hökmark (m) yrkas

1. att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående den enskildes rätt till personuppgifter om sig själv,

2. att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående andra sökbegrepp än personnummer i SPAR,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till åtgärder för att begränsa uppgiftslämnandet,

4. att riksdagen hos regeringen begär en utredning angående olika välfärdssystemens inverkan på den enskildes integritet,

5. att riksdagen hos regeringen begär lagförslag som innebär att särskild lag skall krävas för uppgiftsinsamling och registrering,

6. att riksdagen hos regeringen begär lagförslag som innebär att särskild registerförare skall finnas för personregister,

7. att riksdagen ger regeringen till känna att dispensgivning för datasamkörningar bör vara mer restriktiv än vad som hittills varit fallet,

I *motion 1984/85:2718* av Gunnar Hökmark (m) yrkas

att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för att myndigheters kommersiella försäljning av statistik baserad på insamlade personuppgifter skall upphöra.

I *motion 1984/85:2749* av Bengt Kindbom m. fl. (c) yrkas

1. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om uppskov med införande av nya regler i datalagen

m. fl. lagar i avvaktan på resultatet av DOK:s arbete,

FiU 1985/86:5

2. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om inriktningen av offentliga sektorns utveckling,

Bil. 1

3. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att en parlamentarisk utredning angående de framtida telekommunikationstjänsterna tillsätts i enlighet med vad som angetts i motionen.

Till FiU hänvisade motioner över vilka KU yttrar sig.

I motion 1984/85:3243 av Rune Rydén och Lennart Blom (m) yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att systemet med särskilda registerlagar väsentligt utvidgas i syfte att ytterligare begränsa utrymmet för samkörningar,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att myndighetenas rätt att insamla, registrera, lagra och vidarebefordra personuppgifter begränsas,

3. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en delegation med uppgift att föreslå minskningar i medborgarnas uppgiftsskyldigheter och därigenom stärka den enskildes integritetsskydd och rättssäkerhet,

4. att riksdagen beslutar att regeringsrätten och icke regeringen skall vara besvärshöjningsinstans i frågor rörande datalagen, kreditupplysningslagen och inkassolagen i enlighet med motiveringar och detaljförslag i motion 1984/85:2232.

I motion 1984/85:3244 av Göthe Knutson m. fl. (m) yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om dataindustrin, telemonopolet och integritetsskyddet med avslag på propositionens förslag i motsvarande delar.

I motion 1984/85:3245 av Bengt Kindbom m. fl. (c) yrkas

1. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om målsättningen för och behovet av en helhetssyn på datapolitiken,

2. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om uppskov med införandet av nya tillämpningar baserade på personnummer, samkörning av dataregister m. m. i avvaktan på DOK:s förslag,

3. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om bibehållande av datadelegationen,

I motion 1985/86:23 av Lars Tobisson m. fl. (m) yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att systemet med särskilda registerlagar väsentligt utvidgas i syfte att ytterligare begränsa utrymmet för samkörningar,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att myndighetenas rätt att insamla, registrera, lagra och vidarebefordra personuppgifter begränsas,

3. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en delegation med uppgift att föreslå minskningar i medborgarnas uppgiftsskyldigheter och därigenom stärka den enskildes integritetsskydd,

5. att riksdagen beslutar att regeringsrätten och icke regeringen skall vara besvärshöjningsinstans i frågor rörande datalagen,

I *motion 1985/86:24* av Sivert Andersson (s) yrkas

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna behovet av en snabb lagreglering av dataanvändningen i arbetslivet.

FiU 1985/86:5

Bil. 1

I *motion 1985/86:25* av Björn Molin och Margitta Edgren (båda fp) yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tillämpning av datalagen för att åstadkomma ett förbättrat skydd för den personliga integriteten,

2. att riksdagen beslutar att socialstyrelsens arbete på ett centralt slutenvårdsregister bör upphöra i avvaktan på data- och offentlighetskommitténs förslag,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen och därmed data- och offentlighetskommittén till känna vad i motionen anförts om vidgad tillgång till offentlig information, med särskild uppmärksamhet på integritetskänsliga och sekretessbelagda uppgifter,

I *motion 1985/86:26* av Gunnar Hökmark (m) yrkas

1. att riksdagen avslår regeringens förslag till riktlinjer för den framtida datapolitiken,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående socialstyrelsens slutenvårdsregister,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående rätten att begära att den egna patientjournalen ej förs på data,

5. att riksdagen hos regeringen begär förslag till åtgärder för att begränsa myndigheters rätt att insamla, registrera, lagra och vidarebefordra personuppgifter,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående myndigheters försäljning av personuppgifter,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående en striktare tillämpning av de krav offentlighetsprincipen ställer.

Data- och offentlighetskommittén (DOK)

Regeringen tillsatte våren 1984 en parlamentarisk utredning om användning av personnummer både inom den offentliga och den enskilda sektorn (dir. 1984:27). Utredningen bör kartlägga den nuvarande ordningen och belysa de fördelar och nackdelar som är förenade med bruket av personnummer. Den bör bl. a. granska om användningen av personnummer kan medföra otillbörligt intrång i den personliga integriteten. Kommer den fram till att en viss användning av personnummer kan medföra risk för integritetskränkningar bör den ta ställning till hur detta hot skall kunna avvärjas och föreslå lämpliga åtgärder. I direktiven redogörs bl. a. för omfattningen och användningen av personnummer vid uppgiftslämnande. För att belysa i vilka olika sammanhang personnummer används finns anledning att återge följande ur direktiven:

Personnumret används framför allt som hjälpmedel vid identifiering av personer. Det är också vanligt att personnumret används som sökbegrepp i ADB-stödda personregister och som kopplingsbegrepp när man vill samköra

flera personregister.

Jag har redan sagt att personnumren utnyttjas i folkbokföringen. En omfattande användning av personnummer förekommer också inom andra delar av den offentliga sektorn, t. ex. inom skatteförvaltningen, hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Även inom den enskilda sektorn används personnumren i betydande omfattning.

Ett flertal författningar innehåller regler om att personnummer skall eller bör anges i inlagor till myndigheter. Som exempel kan nämnas bestämmelser om taxering, skatt och uppbörd, tull, prisreglering, folk- och bostadsräkning, val, förundersökning, rättegång, lagsökning, utmätning, ordningsvakter, pass, jakt, vapen, inkassoverksamhet, kreditupplysning, arbetslöshetsförsäkring, försäkringsrörelse, aktiebolag, utländska förvärv av svenska företag och fast egendom i Sverige, handel med skrot och begagnade varor, yrkestrafik, transportförmedling, biluthyrning och körkort.

I andra sammanhang inom såväl den offentliga som den enskilda sektorn kan krav på personnummer grundas på avtal av olika slag. Det förekommer inte sällan att den som beställer en vara eller tjänst krävs på uppgift om sitt personnummer. Den enskildes möjlighet att avstå från att uppge sitt personnummer är i praktiken ofta begränsad, om han vill ha varan eller tjänsten.

Som ett resultat av att uppgifter om personnummer lämnas till myndigheter, företag etc. förekommer sådana uppgifter i ett stort antal ADB-register både inom den offentliga och den enskilda sektorn.

Inom den offentliga sektorn förs register med personnummer över t. ex. skattskyldiga, fastighetsägare, vissa funktionärer i aktiebolag, bilägare, körkortsinnehavare, straffade, patienter, blodgivare, bostadssökande och elabonnenter.

Inom den enskilda sektorn förs register med personnummer över t. ex. anställda, köpare, prenumaranter, hyresgäster, leverantörer, kontokortsinnehavare och föreningsmedlemmar.

I tilläggsdirektiv (dir. 1984:48) till DOK har dess utredningsuppgifter vidgats. Utredningsuppdraget sammanfattas av justitieministern på följande sätt:

Under senare år har användningen av ADB inom den offentliga sektorn blivit alltmer utbredd. Detta har medfört vissa problem vid tillämpningen av bestämmelserna om allmänna handlingars offentlighet. Problemen hänger framför allt samman med att tryckfrihetsförordningens (TF:s) bestämmelser härom är utformade i första hand med tanke på traditionella pappersdokument.

Mot denna bakgrund föreslår jag att data- och offentlighetskommittén (DOK), som utreder användningen av personnummer i samhället också får i uppdrag att utreda de problem som är förenade med offentlighetsprincipens tillämpning på ADB-upptagningar.

En central uppgift för kommittén bör vara att undersöka hur TF:s bestämmelser om allmänna handlingar har fungerat vid tillämpningen på ADB-upptagningar och att föreslå de ändringar som kan vara befogade. Kommittén bör särskilt överväga åtgärder för att stärka offentlighetsprincipen när det gäller dess egentliga syfte att ge medborgarna möjligheter till kontroll och insyn i myndigheternas verksamhet.

Vidare bör kommittén överväga om det finns skäl att begränsa möjligheterna att få ut uppgifter från myndigheterna för andra ändamål, t. ex. att göra massuttag ur ADB-register för kommersiella syften.

Bland andra frågor som kommittén skall ta upp kan nämnas frågan om

rättelse av felaktiga uppgifter i ADB-register och om rätten till skadestånd när ett ADB-register innehåller oriktiga uppgifter.

FiU 1985/86:5

Bil. 1

Utredningsuppdraget anges vidare i tilläggsdirektiven som följer:

En primär uppgift för kommittén bör vara att analysera grundlagsbestämmelserna om offentlighetsprincipen och ADB, att undersöka hur de har fungerat i praktiken och att lägga fram förslag till de ändringar som kan behövas.

Kommittén bör också behandla en rad andra frågor, som jag skall ta upp i det följande. Kommittén bör emellertid ha relativt fria händer att gå in även på andra frågor som har anknytning till huvudfrågorna.

Kommittén bör särskilt överväga åtgärder för att stärka offentlighetsprincipen när det gäller dess egentliga syfte att ge medborgarna möjligheter till kontroll och insyn i myndigheternas verksamhet. En utgångspunkt bör härvid vara att allmänheten även i fortsättningen i princip skall ha tillgång till myndigheternas ADB-upptagningar i samma utsträckning som myndigheterna själva.

För detta ändamål bör kommittén överväga åtgärder för att underlätta för allmänheten att utnyttja de insynsmöjligheter som offentlighetsprincipen ger. Jag vill särskilt understryka vikten av att myndigheternas ADB-system anpassas efter offentlighetsprincipen och inte tvärtom. Man bör alltså eftersträva att ADB-systemen ges en god offentlighetsstruktur.

Som bakgrund till kommitténs arbete vill jag också nämna att riksdagen helt nyligen har behandlat ett antal motioner med anknytning till kommitténs uppdrag. I betänkandet 1984/85:7 har konstitutionsutskottet tagit upp dels frågor om användning av personnummer och samkörning av dataregister o. d., dels frågor om myndigheternas försäljning av ADB-uppgifter, rättelse av felaktiga uppgifter m. m.

Utskottet hänvisade vid sin behandling av motionerna dels till DOK:s pågående arbete, dels till de väntade tilläggsdirektiven om offentlighetsprincipen och ADB. I enlighet med utskottets hemställan beslöt riksdagen att motionerna skulle anses besvarade med vad utskottet anfört.

Med anledning av motionerna om samkörning av personregister m. m. vill jag erinra om att kommittén enligt sina ursprungliga direktiv skall föreslå åtgärder för att undanröja de risker för integritetskränkningar som användningen av ADB kan visa sig medföra. Bl. a. skall kommittén överväga om det finns skäl att föreslå ändringar i datalagens och sekretesslagens regler till skydd för den personliga integriteten.

Utskottets överväganden

I propositionen redovisas regeringens arbete på dataområdet och föreslås att riksdagen godkänner vissa riktlinjer för den framtida datapolitiken.

Några avsnitt i propositionen berör konstitutionsutskottets beredningsområde. Det är i första hand kapitel 7 i det inledande avsnittet om datatekniken och den personliga integriteten och kapitlen 2–4 i justitiedepartementets avsnitt om offentlighet och sekretess, rättelse i myndigheternas ADB-register och integritetsfrågorna.

Flertalet följdmotioner med anledning av propositionen behandlar problem som har anknytning till nu nämnda delar av propositionen. Till konstitutionsutskottet har under den allmänna motionstiden 1985 remitterats elva motioner i datafrågor. Dessa motioner har ännu inte behandlats av

utskottet. Med undantag av några motionsyrkanden som syftar till grundlagsändringar, vilka utskottet behandlar i annat sammanhang, överlämnar utskottet med eget yttrande motionerna till finansutskottet för att de skall kunna behandlas i anslutning till propositionen. Utskottet vill understryka att de frågor som tas upp i dessa motioner liksom i flertalet följdmotioner till propositionen tillhör konstitutionsutskottets beredningsområde. Den nu tillämpade handläggningsordningen är emellertid enligt utskottets mening att föredra av praktiska skäl i det läge som uppstått genom att propositionen remitterats till finansutskottet.

De motioner som utskottet med finansutskottets medgivande överlämnar till finansutskottet är: 1984/85:452, yrkande 11, 572, 1177, 1493, 2232, 2717, yrkandena 1-7, 2718 och 2749. Utskottets yttrande omfattar samtliga motioner utom yrkande 3 i motion 2749. Detta yrkande tillhör inte i första hand utskottets beredningsområde.

Hösten 1984 behandlade konstitutionsutskottet ett stort antal motionsyrkanden i datafrågor; många med väsentligt samma innehåll som de nu aktuella motionerna (KU 1984/85:7). Det viktigaste syftet med flertalet av motionerna var då som nu att stärka skyddet för människornas integritet i datasamhället. Utskottet pekade på en rad insatser som gjorts på området men konstaterade att det trots dessa insatser utan tvekan fanns en oro i samhället för datorernas förmåga att lagra information om den enskilda människan. Som anförs i den nu aktuella propositionen (s. 24 f.) är diskussionen framför allt koncentrerad till de olika risker för integritetskränkningar som kan uppkomma till följd av datateknikens användning inom den offentliga sektorn, där den mest inträngande och känsliga informationen om den enskilde finns.

Alla viktiga integritetsfrågor får enligt utskottets mening anses omfattas av direktiven till den år 1984 tillsatta data- och offentlighetskommittén, som är parlamentariskt sammansatt. Kommittén skall enligt sina direktiv (1984:24 och 1984:48) utreda användningen av personnummer och de problem som är förenade med offentlighetsprincipens tillämpning på ADB-upptagningar. Därvid ingår bl. a. att undersöka hur tryckfrihetsförordningens bestämmelser om allmänna handlingar har fungerat vid tillämpningen på ADB-upptagningar och att föreslå de ändringar som kan vara befogade. Bland de frågor som särskilt tas upp i direktiven kan dessutom nämnas massuttag, myndigheternas försäljningsverksamhet, rättelse i ADB-register och skadeståndsfrågor. Det framhålls att kommittén emellertid bör ha relativt fria händer att gå in även på andra frågor som har anknytning till huvudfrågorna. Avsikten är att utredningsuppdraget skall vara slutfört så snart som möjligt. I den mån kommittén kommer att framlägga förslag till grundlagsändringar skall förslag föreläggas riksdagen senast hösten 1986.

Regeringens redovisning av integritetsfrågorna i propositionen föranleder mot bakgrund av det arbete som pågår inom data- och offentlighetskommittén inte någon annan kommentar från utskottets sida än att det får anses tillfredsställande att den viktiga frågan om *rättelse* i felaktiga dataregister på regeringens uppdrag behandlats av datainspektionen och lett till att denna utfärdat allmänna råd om tillämpningen av 8 § datalagen (1973:289). Dessa innebar sammanfattningsvis följande:

Vid varje registeransvarig myndighet bör finnas en tjänsteman med uppgift att ta emot felanmälningar. Denne skall i samråd med för verksamheten ansvariga tjänstemän inom myndigheten verka för

- att varje personregister är utformat på sådant sätt att rättelser och kompletteringar kan ske enligt bestämmelserna i datalagen,
- att den registrerade alltid underrättas om de åtgärder en anmälan om felaktighet föranlett,
- att anmälda fel alltid behandlas utan dröjsmål och att de registrerade alltid underrättas om orsaken till att en felanmälan inte kan utredas och åtgärdas inom tre arbetsdagar,
- att den registrerade får upplysning om sin rätt till skadestånd enligt 23 § datalagen eller att anmälan kan ske till justitiekanslern (JK) enligt skadeståndslagen,
- att allmänheten underrättas om vilka personregister myndigheten för,
- att rutinen för tillämpningen av 10 § datalagen är utformad så att lagenligt begärda registerbesked expedieras utan dröjsmål och utan att orsaka myndigheten onödiga kostnader,
- att myndigheten fortlöpande fullgör sin förteckningsskyldighet enligt sekretesslagen och datalagen,
- att hålla chefen för myndigheten underrättad om de problem som framkommer vid myndighetens tillämpning av datainspektionens råd.

I motion 1985/86:26, yrkande 1 har yrkats avslag på propositionen. Det anförda innebär att utskottet avstyrker motionsyrkandet i den del det tar sikte på utskottets beredningsområde.

Frågan om felaktiga databeslut och dess konsekvenser för den enskilde tas upp i motionerna 1984/85:452, yrkande 11 av Ulf Adelsohn m. fl. (m) och 1493, yrkande 1 av Bengt Westerberg m. fl. (fp). Vissa andra frågor som har samband med registeransvaret och rätten till registerutdrag behandlas i motionerna 1984/85:1493, yrkande 2 och 2717, yrkandena 1 och 6 av Gunnar Hökmark (m).

De nu redovisade av datainspektionen utfärdade anvisningarna får tillsammans med det uppdrag som i hithörande frågor lämnats data- och offentlighetskommittén anses tillgodose nu berörda motionsyrkanden.

Motionerna 1984/85:572 av Lena Öhrsvik och 1493, yrkande 4 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) samt motionerna 1985/86:25, yrkande 3 av Björn Molin och Margitta Edgren (båda fp) och 26, yrkande 7 av Gunnar Hökmark (m) behandlar frågor med anknytning till offentlighetsprincipens tillämpning på ADB-material. Dessa frågor har varit föremål för utredning tidigare och lett till vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen (prop. 1981/82:37, KU 1981/82:21).

Många problem kvarstår emellertid när det gäller att tillämpa reglerna om allmänna handlingars offentlighet på datalagrat material. Dessa problem skall som framgår av det föregående utredas av data- och offentlighetskommittén, som därvid är oförhindrad att föreslå de grundlagsändringar som den anser befogade. Utskottet anser att kommitténs förslag bör avvaktas och förordar att motionsyrkandena anses besvarade härmed.

Vad nu sagts om att arbetet i data- och offentlighetskommittén bör avvaktas gäller enligt utskottets mening också de problem som vållas av *samkörning av olika dataregister* – motionerna 1984/85:1177 av Christer Eirefelt (fp) och Lars Ahlström (m), 1493, yrkande 3 av Bengt Westerberg

m. fl. (fp), 2232, yrkande 1 av Lars Tobisson m. fl. (m) och 3243, yrkande 1 av Rune Rydén och Lennart Blom (båda m) samt 1985/86:23, yrkande 1 av Lars Tobisson m. fl. (m) – kraven på *begränsningar i uppgiftslämnandet till myndigheter* – motionerna 1984/85:2232, yrkandena 2 och 3 av Lars Tobisson m. fl. (m), 2717, yrkandena 3 och 5 av Gunnar Hökmark (m) och 3243, yrkandena 2 och 3, 1985/86:23, yrkandena 2 och 3 samt 26, yrkande 5 av Gunnar Hökmark (m) – samt *myndigheternas försäljning av datauppgifter* – motionerna 1984/85:2718 och 1985/86:26, yrkande 6, båda av Gunnar Hökmark (m). Detsamma gäller motion 2717, yrkande 2 om andra sökbegrepp än personnummer och yrkande 4 om olika välfärdssystemers inverkan på den enskildes integritet, motion 1984/85:3244, yrkande 2 av Göthe Knutson m. fl. (m) i den del som avser integritetsskyddet samt motion 1985/86:25, yrkande 1 av Björn Molin och Margitta Edgren om ett ökat skydd för den personliga integriteten. Samtliga dessa motioner får således anses besvarade med hänvisning till data- och offentlighetskommitténs arbete.

Utskottet vill beträffande myndigheternas uppgiftsinsamlande tillägga att såväl konstitutionsutskottet som finansutskottet i tidigare sammanhang framhållit att det självfallet bör vara en utgångspunkt för alla myndigheter att så långt möjligt begränsa uppgiftsinsamlandet (KU 1984/85:29, FiU 1984/85:6 y).

I motion 1984/85:2717, yrkande 7, begärs ett tillkännagivande till regeringen av innebörd att regeringen bör vara mindre generös med dispenser för datasamkörningar än vad som hittills varit fallet. Enligt motionen har regeringen vid ett antal tillfällen gett tillstånd till datasamkörningar i strid mot datainspektionens beslut.

Under 1983/84 års riksmöte behandlade utskottet vid sin granskning av regeringen bl. a. regeringens handläggning av vissa datafrågor. Utskottet uttalade därvid i sitt av riksdagen godkända granskningsbetänkande (KU 1983/84:30 s. 27) att tillstånd till samkörning i vissa granskade fall fick ses som en icke avsedd fördjupning av det statliga person- och adressregistret (SPAR). Regeringsbesluten i fråga var därför enligt utskottets mening betänkliga från integritetssynpunkt. Utskottet, som har för avsikt att också fortsättningsvis bevaka regeringens praxis i dataärenden, anser det inte i förevarande sammanhang påkallat med något tillkännagivande av den innebörd som föreslås i motionen. Utskottet vill också erinra om det arbete som enligt vad som redovisats i det föregående pågår inom data- och offentlighetskommittén. Motionsyrkandet får anses besvarat härmed.

I motion 1984/85:2749, yrkande 1 och 3245, yrkande 2, båda av Bengt Kindbom m. fl. (c) begärs ett tillkännagivande till regeringen av innebörd att nya regler eller nya "tillämpningar" baserade på personnummer, samkörning av dataregister m. m. inte bör införas innan data- och offentlighetskommitténs förslag föreligger.

Enligt utskottets mening är det knappast möjligt eller ens lämpligt att generellt "läsa" tillämpningen av datalagen och hithörande lagstiftning eller ny lagstiftning under en längre tid. Utskottet förutsätter dock att såväl regeringen som övriga tillämpande myndigheter noggrant bevakar integritetsproblemen. Att så är fallet bestyrks enligt utskottets mening av de

uttalanden kring integritetsfrågorna som görs i förevarande proposition. Med det anförda avstyrks motionsyrkandena.

Enligt motion 1984/85:2232, yrkande 4 av Lars Tobisson m. fl. (m), motion 1984/85:3243, yrkande 4 av Rune Rydén m. fl. (m) och motion 1985/86:23, yrkande 5 av Lars Tobisson m. fl. (m) bör regeringsrätten och inte regeringen vara besvärinstans vid talan mot datainspektionens beslut enligt datalagen (1973:289), kreditupplysningslagen (1973:1173) och inkassolagen (1974:182). Ett motionsyrkande med samma innehåll prövade utskottet vid 1984/85 års riksmöte (KU 1984/85:7). Utskottet konstaterade att föredragande statsrådet vid datalagens tillkomst 1973 uttalat viss sympati för att överprövningen skulle ligga hos regeringsrätten men att han på grund av den politiska betydelse som datainspektionens beslut hade dock stannat för att förorda regeringen som besvärinstans. Utskottet förklarade sig dela bedömningen att datainspektionens beslut ofta hade betydande politiska inslag och ansåg det därför motiverat att behålla regeringen som besvärinstans. Utskottet har fortfarande samma uppfattning i frågan och avstyrker således motionsyrkandena.

I motion 1985/86:24 av Sivert Andersson (s) begärs en snabb lagreglering av dataanvändningen i arbetslivet. Det framhålls i motionen att datatekniken medför alltmer avancerade övervakningssystem för att upptäcka störningar i produktionen. Ibland innebär detta mycket ingående analyser av individernas arbete och spilltider, t. ex. registrering av toalettbesök, närgångna prestationsmätningar, samtal med arbetskamrater o. d.

En motion med motsvarande frågeställning behandlade konstitutionsutskottet i förra årets databetänkande (KU 1984/85:7). Utskottet framhöll då att dataeffektutredningen i sitt slutbetänkande (SOU 1984:20) berörde problem som sammanhänger med datatekniken och de anställdas integritet. Bl. a. förordade utredningen en viss skärpning av datalagen för att tillgodose integritetsbehoven.

I förevarande proposition (s. 97) uttalar arbetsmarknadsministern med anledning av en skrivelse från Svenska metallindustriarbetareförbundet följande i frågan:

Enligt min mening är frågan om arbetstagarnas integritetsskydd i samband med införande av ny teknik i hög grad en fråga om medbestämmande vid förändringar av arbetets organisation. Det är därmed i första hand genom förhandlingar och avtal som lösningar skall sökas på problem av den art som förbundet tar upp. Medbestämmandeavtal har också träffats för samtliga sektorer av arbetsmarknaden och för vissa branscher gäller särskilda avtal om införande av ny teknik. I de frågor som ligger vid sidan om datalagen är det naturligt att eventuella kompletteringar görs i avtal av nyss nämnt slag. Jag delar förbundets uppfattning om behovet av ytterligare forskning och utvecklingsarbete rörande integritetsaspekterna vid införandet av ny teknik.

Som utskottet uttalade förra året är det viktiga integritetsproblem som det här är fråga om. System som leder till långtgående kontroll av de anställda bör givetvis inte få förekomma. Om de av arbetsmarknadsministern anvisade vägarna inte kan ge resultat får givetvis andra sätt prövas. Lagstiftning kan därvid bli nödvändig. Med det anförda får motionen anses besvarad.

I motion 1985/86:25, yrkande 2 av Björn Molin och Margitta Edgren (båda

fp) begärs beslut av riksdagen om att socialstyrelsens arbete på ett centralt slutenvårdsregister bör upphöra i avvaktan på data- och offentlighetskommitténs förslag. Även motion 1985/86:26, yrkande 3 av Gunnar Hökmark (m) behandlar ifrågavarande register.

Justitiekanslern (JK) har den 16 september 1985 anfört besvär över datainspektionens beslut den 26 augusti 1985, vari socialstyrelsen getts tillstånd att inrätta och föra personregister, "slutenvårdsregistret för hela riket". Regeringen har ännu inte prövat ärendet. Med anledning av att JK i sina besvär begärt att regeringen skall meddela verkställighetsförbud har socialstyrelsen underrättat regeringen att den tills vidare inte avser att inrätta registret.

Data- och offentlighetskommittén har till uppdrag att också utreda de integritetsproblem som föreligger inom sjukvården.

Mot bakgrund av det anförda får enligt utskottets mening förutsättas att frågan om det aktuella registret inte tas upp förrän data- och offentlighetskommitténs förslag föreligger. Med det anförda får motionsyrkandena anses tillgodosedda.

Även den i motion 1985/86:26, yrkande 4 upptagna frågan om rätt att begära att den egna patientjournalen inte förs på data får anses omfattas av kommitténs uppdrag. Motionsyrkandet bör anses besvarat härmed.

Avslutningsvis vill utskottet något kommentera frågorna om den mera övergripande bevakningen av utvecklingen på dataområdet. Det är frågor som berörs i flera motioner. Konkreta yrkanden härom finns i första hand i motionerna 1984/85:2749, yrkande 2 och 3245, yrkande 1 båda av Bengt Kindbom m. fl. (c).

Som uttalas i propositionen griper datafrågorna in på nästan alla samhällsområden. Vikten av att det från statsmakternas sida skapas instrument som gör det möjligt att följa utvecklingen kan därför inte nog understrykas. Datadelegationen har haft detta som sin huvuduppgift. Häri har ingått att främja kunskapsinhämtande på området och att uppnå en positiv utveckling av dataanvändningen i samhället under demokratisk styrning och kontroll. Dessa uppgifter skall enligt propositionen övertas av en statsrådsgrupp, biträdd av en referensgrupp som representerar de politiska partierna, myndigheterna, näringslivet och arbetsmarknadens parter.

Enligt utskottets bedömning bör det finnas möjligheter för en så allsidigt sammansatt grupp med representanter för regeringen i ledningen att finna effektiva former för denna viktiga verksamhet. Det får förutsättas att gruppen ges tillräckliga resurser för att kunna uppnå meningsfulla resultat.

Med det anförda får de nu aktuella motionsyrkandena anses besvarade. Yrkande 3 i motion 3245 om bibehållande av datadelegationen avstyrks.

Stockholm den 21 november 1985

På konstitutionsutskottets vägnar

Olle Svensson

Närvarande: Olle Svensson (s), Wivi-Anne Cederqvist (s), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Kurt Ove Johansson (s), Hans Nyhage (m), Sture Thun (s), Gunnar Biörck i Värmdö (m), Sören Lekberg (s), Bengt Kindbom (c), Nils Berndtson (vpk), Ulla Pettersson (s), Kristina Svensson (s), Ingela Mårtensson (fp) och Gunnar Hökmark (m).

FiU 1985/86:5
Bil. 1

Avvikande meningar

1. Hans Nyhage, Gunnar Biörck i Värmdö och Gunnar Hökmark (alla m) anser att utskottet

beträffande *avslag på propositionen* bort anföra följande:

De uttalanden i propositionen som berör utskottets beredningsområde – dvs. i första hand integritetsfrågorna – innehåller inga konkreta förslag. Den attityd som uttalandena ger uttryck för visar att regeringen anser frågan om den enskildes integritet vara en avvägningsfråga. Mycket långtgående integritetskränkningar skulle således bli möjliga om samhällets intresse kräver det. En sådan inställning kan inte accepteras. Enligt utskottets mening får inte samhällsintressena drivas så långt att den enskilda människans berättigade krav på personlig frihet och okränkbarhet sätts åsido. Utskottet behandlar i ett särskilt betänkande behovet av ett i regeringsformen stadgat integritetsskydd.

Med det anförda anser utskottet att uttalandena i propositionen i berörda delar inte kan godtas. Utskottet tillstyrker således motion 1985/86:26, yrkande 1 av Gunnar Hökmark, i den del den hänför sig till utskottets beredningsområde.

beträffande *begränsningar i myndigheternas uppgiftsinhämtande* bort anföra följande

Flera motioner tar upp frågan om begränsningar i uppgiftslämnandet till statliga myndigheter.

Enligt utskottets mening är detta ett område som hittills inte ägnats tillräcklig uppmärksamhet av statsmakterna. Det är uppenbart att många statliga myndigheter påtar sig en avsevärd överinsamling av uppgifter. Det är enligt utskottets mening nödvändigt med en skärpt praxis så att en mer ingående prövning av behovet av uppgifterna sker innan beslut fattas om insamling och lagring av data om enskilda medborgare. Dessa frågor måste bedömas vara av en sådan vikt att de bör anförtros åt en särskilt utsedd delegation. Utskottet tillstyrker därför motionerna 1984/85:2232, yrkandena 2 och 3 och 2717, yrkandena 3 och 5 samt 1985/86:23, yrkandena 2 och 3 och 26, yrkande 5.

beträffande *besvärinstans vid besvär över datainspektionens beslut*

Enligt motionerna 1984/85:2232 och 3243 samt 1985/86:23 bör regeringsrätten och inte regeringen vara besvärinstans vid besvär över datainspektionens beslut.

Vid datalagens tillkomst uttalade föredragande statsrådet viss sympati för att överprövningen skulle ligga hos regeringsrätten, men ansåg dock att

datainspektionens beslut hade sådan politisk betydelse både när det gällde att förebygga risker för otillbörliga intrång i personlig integritet och när det gällde att göra avvägningar mot samhällsekonomiska intressen att regeringen (Kungl. Maj:t) borde vara besvärshöjningen.

Enligt utskottets mening talar starka skäl för att flytta besvärshöjningen av ifrågavarande ärenden till regeringsrätten, som med hänsyn till sin övriga verksamhet har särskild kompetens att bedöma frågorna.

Det får också enligt utskottets mening anses olämpligt att frågor om mänskliga fri- och rättigheter, dit besvär över datalagen kan höra, blir föremål för bedömningar av regeringar med växlande politiska åsiktsinriktningar. Genom att lägga besvärshöjningen hos regeringsrätten undviker man varje antydning till misstanke om att ovidkommande synpunkter tillåts påverka avgörandet av ett besvärshöjning på ifrågavarande område. Motionerna bör därför bifallas i nu aktuella delar.

2. Bertil Fiskesjö och Bengt Kindbom (båda c) samt Nils Berndtson (vpk) anser att utskottet

beträffande frågan om att *avvakta data- och offentlighetskommitténs arbete* bort anföra följande

I ett par motioner begärs ett tillkännagivande till regeringen av innebörd att nya regler eller nya tillämpningar, baserade på personnummer, samkörning av dataregister m. m. inte bör införas innan data- och offentlighetskommitténs förslag föreligger.

Som framhållits i det föregående ingår alla viktiga integritetsfrågor i data- och offentlighetskommitténs uppdrag. Detta uppdrag får bl. a. ses som ett försök att få ett samordnat grepp av och söka lösningar till de problem som användningen av ADB skapat på detta område. Som anförts i motionerna är det därför angeläget att medan utredningen pågår ingen ny integritetskränkande praxis tillämpas eller nya regler tillskapas, som ytterligare inskränker den personliga integriteten. Detta bör med anledning av motionerna 2749, yrkande 1 och 3245, yrkande 2 ges regeringen till känna.

beträffande *datadelegationen* bort anföra följande

Datadelegationen har hittills haft som huvuduppgift att följa utvecklingen på dataområdet. Avsikten är nu att delegationen skall ersättas med en statsrådsgrupp, förstärkt med en särskild referensgrupp.

Enligt utskottets uppfattning kan en statsrådsgrupp sådan som den föreslagna inte uppfylla de krav på samordning och initiativ inom dataområdet som måste ställas. Som anförts i motion 1984/85:3245 bör datafrågorna handläggas med utgångspunkten att många parter, grupper och enskilda ges möjlighet att påverka utvecklingen och användningen av datatekniken. Det finns en risk att statsrådsgruppen endast kommer att utnyttjas för information vid de tillfällen som den själv finner lämpliga.

Utskottet anser därför att datadelegationen bör fortsätta sin verksamhet.

Med det anförda tillstyrker utskottet bifall till motion 3245, yrkande 3.

1985/86:2 y

om datapolitik m. m. (prop. 1984/85:220 och 225)

Till finansutskottet

Finansutskottet har berett försvarsutskottet tillfälle att yttra sig över två propositioner jämte motioner såvitt de rör försvarsutskottets beredningsområde. Detta har skett dels genom beslut den 8 oktober 1985 beträffande proposition 1984/85:220 om datapolitik, dels genom beslut den 17 oktober beträffande proposition 1984/85:225 om statsförvaltningens användning av ADB m. m.

Försvarsutskottet

Samhällets sårbarhet för krigshandlingar, sabotage och handelsstörningar ökar i takt med växande beroende av datorer, ökad koncentration av verksamhet till få och stora enheter och en alltmer omfattande internationell integration. Sårbarheten togs upp i samband med 1982 års försvarsbeslut (prop. 1981/82:102 bil. 1, FöU 18, rskr. 374) och behandlades i riksdagen senast under våren 1985 (FöU 1984/85:9 s. 9–11). 1984 års försvarskommitté skall enligt sina direktiv (dir. 1984:14) analysera den svenska samhällsutvecklingen från sårbarhets- och resurssynpunkt och för vissa samhällsområden föreslå ambitionsnivåer för den säkerhet som bör eftersträvas. Resultaten av kommitténs arbete avses ligga till grund för ett nytt långsiktigt försvarsbeslut år 1987.

I proposition 1984/85:220 (s. 32–33) föreslås att riksdagen godkänner vissa riktlinjer för den framtida datapolitiken. Beträffande sårbarheten anges som riktlinje att vi för att minska denna skall bl. a. verka för att decentralisera stora datorsystem och för att utrustning, programspråk och operativsystem standardiseras. Vidare anges som viktigt att Sverige har en hög nivå på forskningen och den tekniska utvecklingen inom vissa för telekommunikationer, försvarsmakten och näringslivet strategiska områden inom informationsteknologin. *Försvarsutskottet* tillstyrker att riksdagen godkänner dessa riktlinjer.

Totalförsvaret är ett samlingsbegrepp för alla de åtgärder som är nödvändiga för att förbereda landets försvar inför yttre hot och ställa om samhället för kris- och krigsförhållanden. Sådana åtgärder måste vidtas av bl. a. primärkommuner och landsting, försörjningsviktiga företag och statliga myndigheter. För att minska behovet av särskild beredskapsplanering är det betydelsefullt att samhällets skilda delar redan i fredstid så långt möjligt

planeras, utvecklas och förbereds på ett sätt som är lämpligt från totalförsvars synpunkt (jfr prop. 1984/85:160 s. 5–6). Inte minst gäller det att minska sårbarheten i system som är betydelsefulla för folkförsörjning och grundläggande samhällsservice. Datasäkerhet i sådana system är väsentlig redan i fred.

Sårbarheten på grund av datorisering är både ett allmänt fredstida samhällsproblem och ett särskilt problem för totalförsvaret. Inom totalförsvaret blir försvarsmakten för sin funktion i allt högre grad beroende av att försvarets civila delar utvecklas på ett sätt som underlättar beredskap och uthållighet.

I proposition 1984/85:220 (s. 28) betonas att det måste ställas särskilda krav på datasäkerheten för totalförsvaret samt att denna säkerhet måste byggas upp redan under fredsförhållanden och bör samordnas med de säkerhetskrav som behöver uppfyllas redan i den normala fredsdriften. Detta är en omfattande och komplicerad fråga. Försvarskommittén har i uppdrag att lämna förslag om vilken datasäkerhet som försvaret skall eftersträva under kriser och i krig, jämfört med den säkerhet som finns i fred. *Försvarsutskottet* räknar liksom regeringen med att det i samband med 1987 års försvarsbeslut kan bestämmas vilken datasäkerhet i totalförsvaret som skall eftersträvas.

Beräffande sårbarhetsfrågornas behandling innebär propositionerna 1984/85:220 och 225 sammanfattningsvis att riksdagen har beretts tillfälle att ta del av följande inriktning:

- Övergripande sårbarhetsfrågor samordnas av en statsrådsgrupp
- statskontoret ges i uppdrag att ha ett samordnande ansvar för sårbarhetsfrågorna inom den civila statsförvaltningen
- sårbarhetsberedningen avslutar sitt arbete under år 1985.

I ärendet finns motionsförslag att sårbarhetsberedningen skall behållas (mot. 1984/85:3245 – c), åtminstone tills det finns ett nytt förslag om organisation och ansvar för sårbarhetsfrågor inom såväl den privata som den offentliga sektorn (mot. 1985/86:35 – fp). Enligt motion 1985/86:36 (m) bör beredningen omvandlas till en nämnd som är knuten till försvarsdepartementet. I motion 1985/86:37 (m) föreslås att beredningens uppgifter i dess helhet förs över till den beslutade överstyrelsen för civil beredskap (prop. 1984/85:160, FöU 11, rskr. 388).

Sårbarhetsberedningen tillsattes av regeringen i augusti 1981. Uppgiften var att dels utreda frågor om säkerhet och sårbarhet på dataområdet, dels vara ett aktivt organ när det gäller information och rådgivning på området. I beredningen ingår representanter för försvarsmakten, det civila totalförsvaret, statskontoret, kommunerna, näringslivet och dess organisationer, datainspektionen och datadelegationen. Beredningen har lämnat en rad rapporter m. m. I personellt och ekonomiskt samarbete med bl. a. Riksdatabundet, statliga myndigheter, företag och näringslivsorganisationer har beredningen utarbetat en speciell metod för sårbarhetsanalys av datoriserade informationssystem, den s. k. SBA-metoden. Beredningens verksamhet innebär en form av samarbete kring sårbarhetsfrågorna som av allt att döma uppskattas av bl. a. näringslivet.

Sårbarhetsfrågornas fortsatta behandling enligt de båda propositionerna

syftar bl. a. till att övergripande frågor som fordrar samordning mellan olika departement och där nödvändiga åtgärder får vittgående konsekvenser för samhället skall bli prövade på tillräckligt hög nivå. Vidare torde vara avsikten att förslag om åtgärder för att öka datasäkerheten skall få större genomslag än hittills inom den civila statsförvaltningen.

Sårbarhetsberedningens avveckling innebär enligt *försvarsutskottets* mening naturligtvis inte slutet för diskussion och brett samarbete kring alla olösta frågor om samhällets sårbarhet på dataområdet och kring det praktiska genomförandet av beslutade säkerhetsåtgärder. Försvarsutskottet räknar med att regeringen finner en lämplig form för sådant samarbete.

Stockholm den 5 november 1985

På försvarsutskottets vägnar

Lennart Blom

Närvarande: Lennart Blom (m), Olle Göransson (s), Roland Brännström (s), Åke Gustavsson (s), Kerstin Ekman (fp), Gunnar Björk i Gävle (c), Evert Hedberg (s), Ingemar Konradsson (s), Ingvar Björk (s), Olle Aulin (m), Iréne Vestlund (s), Gunhild Bolander (c), Christer Skoog (s), Carl-Johan Wilson (fp) och Sten Andersson i Malmö (m).

Avvikande mening

Lennart Blom (m), Kerstin Ekman (fp), Gunnar Björk i Gävle (c), Olle Aulin (m), Gunhild Bolander (c), Carl-Johan Wilson (fp) och Sten Andersson i Malmö (m) anser att det sista stycket i utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

Försvarsutskottet anser att det även i fortsättningen behövs ett forum för diskussion och brett samarbete kring alla olösta frågor om samhällets sårbarhet på dataområdet och kring det praktiska genomförandet av beslutade säkerhetsåtgärder. Utskottet förordar i första hand att sårbarhetsberedningen behålls. Alternativt kan för samma uppgifter inrättas ett likartat organ, knutet till försvarsdepartementet. Denna uppfattning bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utbildningsutskottets yttrande

1985/86:1 y

om datapolitik (prop. 1984/85:220)

FiU 1985/86:5

Bil. 3

Till finansutskottet

Finansutskottet har den 8 oktober 1985 beslutat att bereda utbildningsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1984/85:220 om datapolitik jämte motioner såvitt propositionen och motionerna rör utbildningsutskottets beredningsområde.

Utbildningsutskottet begränsar sitt yttrande till vissa delar av de i propositionens inledande avsnitt föreslagna riktlinjerna vilka rör utbildning och forskning inom utskottets område samt till vad som anförs i propositionens bilaga 3. I anslutning härtil behandlar utskottet vissa delar av motionerna 1985/86:25, 27 och 29 samt motion 1984/85:28.

En framtidsbild tecknas i propositionen av det önskvärda "goda datasamhället". För att nå dithän fordrar vissa frågor om datoranvändningen i framtiden särskild uppmärksamhet, däribland frågor om undervisning, forskning och kultur. Utbildningen är enligt föredragande statsrådet en av de allra viktigaste frågorna när det gäller det framtida datasamhället. Datatekniken tillämpas inom praktiskt taget samtliga samhällssektorer. Den ger upphov till vitt skilda konsekvenser – såväl godartade som elakartade, på såväl kort som lång sikt. En politisk slutsats härav är enligt föredragande statsrådets mening att alla i samhället bör utbildas dels i att använda tekniken, dels om dess konsekvenser för individerna och samhället. Det är vidare ett centralt datapolitiskt mål att se till att utbildningssystemet – från grundskolan och uppåt – förmår att ge de nya generationernas dataexperter såväl kunskaper som samhällseliga insikter som gör det möjligt att förverkliga det "goda datasamhället". I bilaga 3 lämnas en sammanfattande redovisning av dataundervisningens inriktning och omfattning inom grundskolan och gymnasieskolan.

I motion 1985/86:27 (vpk) yrkande 5 hemställs om ett uttalande från riksdagen om *datorisering, kunskap och kultur med utgångspunkt i skolans dataundervisning*. Denna undervisning måste innefatta hur datatekniken kan användas för att tjäna demokratisering och jämlikhet och varför tekniken i dag inte används på detta sätt. Ett särskilt problem i kunskaps- och kulturutvecklingen är datoriseringens inverkan på språket. Torftighet och utarmning av språket genom datorisering och effektivitetskrav måste motverkas. Motionärerna efterlyser undersökningar av datoriseringens inverkan på språk och kultur.

Utskottet instämmer med vad som anförs i propositionens inledande

avsnitt om att alla i samhället bör få möjlighet till undervisning om användningen av datatekniken och om datateknikens konsekvenser för individerna och samhället. Utskottet delar också föredragande statsrådets uppfattning att dataexperter måste få sådan undervisning som gör det möjligt för dem att verka för det "goda datasamhället". Utskottet noterar också att statsrådet uppmärksammat att datatekniken påverkar vårt språk och de mänskliga relationerna. Som statsrådet anför måste utvecklingen inom den tekniska världen balanseras genom åtgärder bl. a. inom kultur- och utbildningspolitiken. Det är t. ex. viktigt att skolan ger barnen tillräcklig utbildning i de naturliga mänskliga uttrycksformerna, såsom språk, konst och musik. Utskottet vill i detta sammanhang också erinra om att läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan ger uttryck för samma tankegångar och att det i dem även föreskrivs att undervisningen i datalära skall innefatta undervisning om datateknikens effekter i samhället och för enskilda individer. Skolans relativt sett nya ansvar för att ge eleverna goda kunskaper och färdigheter i datalära minskar enligt utskottets uppfattning inte dess uppgifter och ansvar i fråga om andra ämnen såsom språk, konst och musik.

Utskottet vill vidare framhålla att samhällsvetenskapligt och humanistiskt inriktad forskning om tekniksamhällets utveckling och förutsättningar hör till ett av de av riksdagen högst prioriterade forskningsområdena (UbU 1981/82:37 s. 22).

Utskottet, som inte har något att erinra mot vad som anförts i propositionen i de nu aktuella frågorna, anser att riksdagen inte behöver göra något sådant särskilt uttalande om datorisering, kunskap och kultur som yrkas i motion 1985/86:27. Finansutskottet bör således avstyrka motionens yrkande 5.

I propositionens bilaga 3 redovisas de åtgärder som vidtagits de senaste åren inom skolan beträffande dataundervisningen. Då fortsatta åtgärder nu behöver övervägas skall en arbetsgrupp inom utbildningsdepartementet göra en utvärdering av de hittillsvarande insatserna inom skola och vuxenutbildning och arbeta fram underlag för ett handlingsprogram för den framtida utvecklingen. Ett sådant program avses läggas fram för riksdagen.

Enligt motion 1985/86:29 (s) bör arbetsgruppen inom utbildningsdepartementet få klara direktiv om att den skall beakta *de handikappade skolelevernas behov*. Det är enligt motionärernas mening angeläget att skyndsamma åtgärder vidtas så att elever med funktionshandikapp inte blir än mer handikappade i undervisningssituationen.

Utskottet har inhämtat att den aviserade arbetsgruppen inom utbildningsdepartementet numera har tillsatts. Till de frågor som arbetsgruppen särskilt skall behandla hör "Datorer som hjälpmedel för handikappade elever". Resultatet av gruppens arbete skall redovisas senast den 15 augusti 1986. Genom det påbörjade arbetet inom utbildningsdepartementet är motionärernas önskemål tillgodosett, varför motionen i denna del inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

En summering av de hittillsvarande insatserna för uppbyggnad av *forskningen på det datatekniska området* lämnas dels i propositionens bilaga 3, dels – i vad gäller forskning och utveckling inom det informationsteknologiska området – i bilaga 5. De senare frågorna redovisas också i regeringens

skrivelse 1984/85:218, vilken remitterats till näringsutskottet och behandlats i näringsutskottets betänkande 1985/86:1. I propositionens bilaga 3 konstateras att huvudparten av de senare årens satsningar har gjorts med medel som anslagits till forskningsråden inom utbildningsdepartementets område och till sektorsorganen, främst styrelsen för teknisk utveckling (STU). Det erinras också om att riksdagen i samband med behandlingen av de två senaste forskningspolitiska propositionerna (1981/82:106 och 1983/84:107) godkänt prioriteringar av vissa forskningsområden. Till de högst prioriterade områdena hör bl. a. forskning som är en förutsättning för och en konsekvens av den starka nationella satsningen på teknisk utveckling. Enligt föredragande statsrådet har forskning inom de ämnesområden som är grunden för informationsteknologi en stark ställning inom ramen för detta prioriterade område. Forskning inom det datapolitiska området blir enligt statsrådet en viktig fråga att behandla i samband med att nästa forskningspolitiska proposition läggs fram våren 1987.

I motion 1985/86:28 (c) hävdas att forskning om datoriseringens effekter ännu inte fått en tillfredsställande nivå. När framtida forsknings-satsningar inom dataområdet bereds bör detta beaktas (yrkande 1).

Utskottet vill med anledning av yrkandet anföra följande.

Som anförs i propositionen kommer forskning inom det datatekniska området att bli en viktig fråga i nästa forskningspolitiska proposition. Riksdagen får då tillfälle att väga insatserna inom olika forskningsområden, bl. a. det datatekniska området, mot varandra. Utskottet har redan i det föregående erinrat om att samhällsvetenskapligt och humanistiskt inriktad forskning om tekniksamhällets utveckling och förutsättningar hör till ett av de högst prioriterade forskningsområdena (UbU 1981/82:37 s. 22)

Utskottet avstyrkte så sent som våren 1985 ett motionsyrkande av samma innebörd som det nu aktuella (UbU 1984/85:34, s. 7-8). Utskottet redovisade då ett förslag till forskningsprogram rörande de grundläggande förutsättningarna för datateknikens utveckling och tillämpning som forskningsrådsnämnden (FRN) lagt fram året dessförinnan och vad som anförts om detta program i den forskningspolitiska propositionen år 1984 (prop. 1983/84:107 bil. 5, s. 14 ff.). Utskottet erinrade också om att medel anvisats för att stimulera samverkan mellan forskare inom olika discipliner i syfte att öka kunskaperna om sambandet mellan individen, samhället och datatekniken. Utskottet redovisade även att forskningen förstärkts inom temat teknik och samhälle vid universitetet i Linköping.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att finansutskottet avstyrker yrkande 1 i motion 1984/85:28.

Enligt de riktlinjer för datapolitiken som riksdagen föreslås godkänna skall forskning beträffande datateknikens användning som stöd vid funktionsnedsättningar hos människor främjas.

I motion 1985/86:29 (s) yrkande 1 i denna del hemställs om åtgärder för att säkerställa resurser för forskning om datatekniskt stöd vid funktionsnedsättningar. Detta bör beaktas bl. a. i arbetet med den kommande forskningspolitiska propositionen.

Utskottet förutsätter att, när den forskningspolitiska propositionen utarbetas, hänsyn tas till de riktlinjer som förordas i den nu aktuella propositionen.

nen beträffande bl. a. forskning om datateknik som stödjer och hjälper de handikappade. Därmed torde syftet med yrkandet i motion 1984/85:29 bli tillgodosett utan att riksdagen nu tar något särskilt initiativ beträffande formerna för stödet till sådan forskning. Yrkandet bör således avstyrkas av finansutskottet.

Den s. k. *breda utbildningen inom dataområdet* är i princip av två slag.

Den ena formen av bred datautbildning sker på fritiden. Den vänder sig till en bred allmänhet och ges i huvudsak av studieförbunden men i viss mån även inom kommunal vuxenutbildning. Datautbildningen inom studieförbunden får statligt stöd i form av grundbidrag till studiecirklar. Kurser, som avser inte bara tekniken som sådan utan även dess användning och konsekvenser samt är att hänföra till undervisning i samhällsinriktade ämnen, är dessutom berättigade till tilläggsbidrag.

Den andra formen av bred datautbildning sker i arbetslivet. Här har statligt stöd utgått under senare tid till särskilda projekt riktade till vissa kategorier. Ett exempel är den försöksverksamhet under budgetåren 1984/85 och 1985/86 med särskild arbetsmarknadsutbildning i två steg inom dataområdet, som vänder sig till kortutbildade anställda och som genomförs inom företagen. Ett annat är kampanjen för att öka kvinnors intresse för arbete och vidareutbildning inom industrin, vilken till viss del avsett datautbildning. Även ett åtgärdsprogram under budgetåret 1985/86 med syfte att förbättra kvinnors villkor på arbetsmarknaden innefattar bred datautbildning. I sammanhanget bör även nämnas den breda datautbildning med statligt stöd som ges inom arbetsmarknadsutbildningen.

Enligt de i propositionen föreslagna riktlinjerna för den framtida datapolitiken skall breddutbildning stimuleras, inte minst för att stärka kvinnornas ställning på arbetsmarknaden och öka handikappades möjligheter att förvärvsarbeta. I bilaga 3 redovisas de hittillsvarande resultaten av den pågående försöksverksamheten med datautbildning i två steg för kortutbildade på arbetsmarknaden. Vidare redovisas att datadelegationen har i uppdrag att utvärdera den breda datautbildningen i stort. På grundval av datadelegationens utvärdering och resultaten av nu pågående försöksverksamhet skall det enligt föredragande statsrådet bli möjligt att under den närmaste femårsperioden åstadkomma väsentliga insatser i fråga om utbildning i ny teknik för kortutbildade. Statsrådet hyser den förhoppningen att förnyelsefonderna skall komma till användning för sådan utbildning. I övrigt får utbildningens innehåll och organisation samt de ekonomiska förutsättningarna för den prövas närmare när erforderligt underlag föreligger.

I motion 1985/86:25 (fp) konstateras att det inom kort kommer att finnas underlag för beslut om vidgade satsningar på breddutbildningen inom dataområdet. De åtgärder som då övervägs bör vara av generell natur. Särskilt bör uppmärksammas åtgärder som riktas till lågutbildade kvinnor. Vidare bör insatser för flickor göras på ferierna genom att utnyttja skolornas utrustning till s. k. datastugor.

Även i motion 1985/86:28 (c) yrkande 2 uppmärksammas breddutbildningen inom dataområdet. Motionärerna hemställer om förslag i nästa budgetproposition beträffande ett breddutbildningsprogram som kan starta hösten 1986. Detta program bör genomföras under medverkan av bl. a. folkrörelser,

studieförbund och kommunal vuxenutbildning. Målet skall vara att åstadkomma en förbättrad dataallmänbildning i landet.

I det föregående har utbildningsutskottet instämt i vad som förordas i propositionen, nämligen att alla i samhället bör få undervisning om användningen av datatekniken och om datateknikens konsekvenser för individerna och samhället. Utskottet delar också föredragande statsrådets åsikt att alla måste få en möjlighet att skaffa sig de basfärdigheter som grundskolan skall ge inom dataområdet. Det är dock givet att de högt satta målen tar tid att nå.

Utskottet ansluter sig också till att situationen för kvinnor och handikappade skall uppmärksammas särskilt.

Med hänsyn till att material från pågående utvärderingar och undersökningar ännu inte föreligger anser utskottet att det av tidsskäl inte är möjligt att, såsom föreslås i motion 1985/86:28, begära att regeringen i nästa budgetproposition skall lägga fram ett breddutbildningsprogram för start hösten 1986. Utskottet förutsätter emellertid att de erfarenheter som kommer att redovisas beträffande olika former av breddutbildning kan läggas till grund för en utveckling av verksamheten. Utskottet noterar att föredragande statsrådet talar om att väsentliga insatser skall kunna göras under en femårsperiod, bl. a. med användning av förnyelsefonderna, och att omfattande utbildningsinsatser behövs för både yrkesverksamma och medborgare i allmänhet.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att det inte behöver göras några sådana särskilda uttalanden om breddutbildning som begärs i motionerna 1985/86:25 och 1985/86:28. Finansutskottet bör således avstyrka yrkande 6 i motion 1985/86:25 och yrkande 2 i motion 1985/86:28.

I motion 1985/86:29 (s) yrkande 1 i denna del hemställs om konkreta åtgärder för breddutbildning på handikappområdet, bl. a. kortkurser för handikappade, uppsökande verksamhet bland dem och utbildning av handikapporganisationernas funktionärer och medlemmar i datafrågor.

Enligt de föreslagna riktlinjerna för datapolitiken skall breddutbildningen ha till syfte bl. a. att öka de handikappades möjligheter att förvärvsarbeta. Därmed torde motionärernas önskemål i motion 1985/86:29 beträffande breddutbildning för handikappade inom den reguljära vuxenutbildningen kunna bli tillgodosett. I den mån motionen även avser insatser inom arbetsmarknadsutbildningen ankommer dessa frågor inte på utbildningsutskottet att behandla.

Utskottet har i övrigt inget att erinra mot vad som anförs eller föreslås i propositionen i de delar den berör utbildningsutskottets beredningsområde.

Stockholm den 5 november 1985

På utbildningsutskottets vägnar

Georg Andersson

Närvarande: Georg Andersson (s), Helge Hagberg (s), Ylva Annerstedt (fp), Lars Svensson (s), Birgitta Rydle (m), Ingvar Johnsson (s), Barbro Nilsson (s), Lars Leijonborg (fp), Göran Allmér (m), Margareta Hemmingsson (s), Larz Johansson (c), Birger Hagård (m), Kristina Svensson (s), Marianne Andersson (c) och Bo Hammar (vpk).

1. Uttalande om datorisering, kunskap och kultur

Bo Hammar (vpk) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 2 börjar "Utskottet, som" och slutar "yrkande 5" bort ha följande lydelse:

Utskottet framhåller vikten av att skolan söker lära ut hur elektroniken skulle kunna användas för att tjäna jämlikhet och demokratisering och varför den i dag icke används på detta sätt. Finansutskottet bör därför tillstyrka yrkande 5 i motion 1985/86:27 och hemställa att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad här anförts.

2. Forskning om datoriseringens effekter

Larz Johansson (c) och Marianne Andersson (c) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar "Som anför" och slutar "motion 1984/85:28" bort ha följande lydelse:

Utskottet har i det föregående erinrat om att samhällsvetenskapligt och humanistiskt inriktad forskning om tekniksamhällets utveckling och förutsättningar hör till ett av de högst prioriterade forskningsområdena (UbU 1981/82:37 s. 22). Mot denna bakgrund är det inte tillfredsställande att sådan forskning inte fått ett mera omfattande stöd. Eftersom datatekniken berör oss alla och ingriper djupt på olika samhällsområden är det av stor vikt att öka kunskaperna om hur datateknikens positiva effekter skall kunna tas till vara och dess negativa effekter undvikas. I beredningsarbetet inför nästa forskningspolitiska proposition bör dessa frågor uppmärksammas. Finansutskottet bör därför tillstyrka yrkande 1 i motion 1985/86:28 och hemställa att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad här anförts.

3. Bred utbildning inom dataområdet

Ylva Annerstedt (fp), Lars Leijonborg (fp), Larz Johansson (c) och Marianne Andersson (c) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar "Med hänsyn" och slutar "motion 1984/85:28" bort ha följande lydelse:

Sammanfattningsvis anser utskottet att målet för den breda datautbildningen skall vara en förbättrad dataallmänbildning. Eftersom det är viktigt att ingen ställs utanför, bör de som inte har tillgång till breddutbildning inom företagen erbjudas möjligheter till utbildning av motsvarande slag. Utskottet erinrar om att riksdagen tidigare har anvisat särskilda stimulansbidrag till datautbildning i studieförbundens regi. Ett återinförande av sådana bidrag skulle få stor betydelse för dem som ställs utanför den breddutbildning som erbjuds om man t. ex. är anställd.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att regeringen snarast bör lägga fram förslag till ett program för den fortsatta utvecklingen av den breda datautbildningen grundat bl. a. på de erfarenheter som datadelegationen inom kort redovisar och på erfarenheter som gjorts beträffande verksamhet riktad till kortutbildade och kvinnor. Utbildning enligt detta program bör

starta hösten 1986 och genomföras under medverkan av bl. a. folkrörelser, studieförbund, folkhögskolor och kommunal vuxenutbildning.

FiU 1985/86:5

Bil. 3

Finansutskottet bör hemställa att riksdagen med bifall till motion 1985/86:28 yrkande 2 och med anledning av motion 1985/86:25 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad som här anförts om bred datautbildning.

Näringsutskottets yttrande

1985/86:1 y

om datapolitik (prop. 1984/85:220)

FiU 1985/86:5

Bil. 4

Till finansutskottet

Finansutskottet har berett näringsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1984/85:220 om datapolitik jämte motioner såvitt propositionen och motionerna rör näringsutskottets beredningsområde. Hit hör i första hand bilaga 5 (industridepartementet) till propositionen. Av de aktuella motionerna synes endast motion 1985/86:25 (fp) innehålla yrkanden (4 och 5) som är direkt hänförliga till nämnda bilaga. Även motionerna 1984/85:3243 (m), 1984/85:3244 (m), 1984/85:3245 (c) och 1985/86:27 (vpk) har viss anknytning till denna del av propositionen.

I samband med propositionen om datapolitik har regeringen i skrivelse 1984/85:218 lämnat en redovisning av vissa planerade åtgärder för att effektivisera statens insatser inom informationsteknologiområdet. I denna skrivelse, som har hänvisats till näringsutskottet, redogörs bl. a. för den pågående planeringen av ett svenskt informationsteknologiprogram. Denna redogörelse återfinns också i förkortad form i bilaga 5 till propositionen.

Näringsutskottet har vidare haft att behandla åtta motioner från allmänna motionstiden år 1985 såvitt gäller yrkanden om informationsteknologiska frågor m. m. En av dessa motioner, nämligen motion 1984/85:1496 (fp), innehåller två yrkanden som i sak sammanfaller med de förenämnda yrkandena i motion 1985/86:25 (fp).

Näringsutskottet har valt att behandla regeringens skrivelse och motionerna från allmänna motionstiden i sitt betänkande NU 1985/86:1, som föreligger samtidigt med detta yttrande. I betänkandet lämnas bl. a. vissa allmänna synpunkter på planeringen och inriktningen av ett svenskt informationsteknologiprogram.

Näringsutskottets uppfattning i de frågor som omfattas av remissen från finansutskottet kommer till uttryck i betänkandet, vilket överlämnas för finansutskottets kännedom. Näringsutskottet avstår från att i yttrandets form upprepa vad som anförs i betänkandet och hänvisar alltså till detta i tillämpliga delar.

Stockholm den 22 oktober 1985

På näringsutskottets vägnar

Christer Eirefelt

Närvarande: Christer Eirefelt (fp), Lilly Hansson (s), Lennart Pettersson (s), Olof Johansson (c), Erik Hovhammar (m), Wivi-Anne Radesjö (s), Birgitta Johansson (s), Hadar Cars (fp), Sten Svensson (m), Åke Wictorsson (s), Jörn Svensson (vpk), Bo Finnkvist (s), Sivert Andersson (s), Per Westerberg (m) och Per-Ola Eriksson (c).

FiU 1985/86:5

Bil. 4

Avvikande meningar

Christer Eirefelt (fp), Olof Johansson (c), Hadar Cars (fp) och Per-Ola Eriksson (c) har anmält avvikande mening i enlighet med reservation 1 i betänkandet NU 1985/86:1.

Erik Hovhammar, Sten Svensson och Per Westerberg (alla m) har anmält avvikande mening i enlighet med reservation 2 i betänkandet NU 1985/86:1.

Jörn Svensson (vpk) har anmält avvikande mening i enlighet med reservationerna 3 och 5 i betänkandet NU 1985/86:1.

Olof Johansson (c) och Per-Ola Eriksson (c) har anmält avvikande mening i enlighet med reservation 4 i betänkandet 1985/86:1.

Christer Eirefelt (fp) och Hadar Cars (fp) har anmält avvikande mening i enlighet med reservation 6 i betänkandet NU 1985/86:1.

Christer Eirefelt (fp), Olof Johansson (c), Erik Hovhammar (m), Hadar Cars (fp), Sten Svensson (m), Per Westerberg (m) och Per-Ola Eriksson (c) har anmält avvikande mening i enlighet med reservation 7 i betänkandet NU 1985/86:1.

Sammanfattning	1
Inledning	1
Propositionerna	2
Motionerna	3
Utskottet	11
Riktlinjer för datapolitiken	11
Datadelegationen	15
Offentlighetsprincipen och ADB	16
Datateknik och den personliga integriteten	18
Samkörning av personregister	20
Begränsning av uppgiftslämnandet	21
Utbildningsfrågor m. m.	23
Datatekniken och de handikappade	27
Sårbarhet	29
Telekommunikationer m. m.	30
Teknikupphandling	33
Datoriseringens effekter på sysselsättning, arbetsliv och jämställdhet	34
Samordning av insatser för administrativ utveckling	37
Inriktning av den statliga sektorns ADB-användning	38
Hemställan	40

Reservationer

1. Riktlinjer för den framtida datapolitiken (mom. 1) (m)	43
2. Riktlinjer för den framtida datapolitiken (mom. 1) (c)	44
3. Riktlinjer för den framtida datapolitiken (mom. 1) (vpk)	45
4. Datadelegationen (mom. 2) (c)	46
5. Myndigheternas försäljning av uppgifter från personregister (mom. 4) (m)	47
6. Registeransvar, rättelse i personregister m. m. (mom. 6) (m, fp)	48
7. Restriktivare dispensgivning för datasamkörningar (mom. 7) (c)	49
8. Samkörning av personregister (mom. 8) (m)	49
9. Samkörning av personregister (mom. 8) (fp)	50
10. Begränsning av uppgiftslämnandet (mom. 9 a) (m)	51
11. Besvärinstans vid talan mot datainspektionens beslut (mom. 10) (m)	52
12. Utbildningsfrågor m. m. (mom. 12 a) (fp, c)	53
13. Utbildningsfrågor m. m. (mom. 12 b) (vpk)	53
14. Forskning om datoriseringens effekter (mom. 13) (c)	54
15. Datatekniken och de handikappade (mom. 14 a) (fp, c)	55
16. Sårbarhet (mom. 15) (m, fp, c)	55
17. Telekommunikationer m. m. (mom. 16 a) (m, fp)	56
18. Telekommunikationer m. m. (mom. 16 b) (fp)	57
19. Telekommunikationer m. m. (mom. 16 b) (m)	58
20. Datoriseringens effekter på sysselsättning och jämställdhet (mom. 19) (vpk)	58

21. Samordning av insatser för administrativ utveckling (mom. 20) (m)	60	FiU 1985/86:5
22. Inriktning av den statliga sektorns ADB-användning (mom. 21 a) (m)	61	
23. Inriktning av den statliga sektorns ADB-användning (mom. 21 b) (c)	62	
Särskilda yttranden		
1. Riktlinjer för den framtida datapolitiken (mom. 1) (fp)	63	
2. Offentlighetsprincipen och ADB (mom. 3) (c)	63	
3. Centralt slutenvårdsregister (mom. 11) (vpk)	64	
4. Telekommunikationer m. m. (mom. 16 a) (c)	64	
5. Teknikupphandling (mom. 17) (m, fp)	64	
Bilagor		
1. Konstitutionsutskottets yttrande (KU 1985/86:5 y)	65	
2. Försvarsutskottets yttrande (FöU 1985/86:2 y)	78	
3. Utbildningsutskottets yttrande (UbU 1985/86:1 y)	81	
4. Näringsutskottets yttrande (NU 1985/86:1 y)	88	

